

**II МІЖНАРОДНА НАУКОВО-
ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ**
**II INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE**

**Інновації та їхній вплив
на економіку та суспільство**
**Innovations and their impact
on the economy and society**

**EASTERN EUROPEAN
CENTER FOR SCIENTIFIC
RESEARCH**

II Міжнародна науково-
практична конференція

Інновації та їхній вплив на економіку та суспільство

Матеріали

15 жовтня 2025 р.

м. Суми, Україна

II International scientific
and practical conference

Innovations and their impact on the economy and society

Proceedings

October 15, 2025

Sumy, Ukraine

УДК 33

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr251015>

Інновації та їхній вплив на економіку та суспільство : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції / Східноєвропейський центр наукових досліджень (м. Суми, 15 жовтня 2025 р). Research Europe, 2025. 144 с.

До збірника ввійшли матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції "Інновації та їхній вплив на економіку та суспільство", яка відбулася 15 жовтня 2025 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська та англійська.

Матеріали конференції опубліковані мовою оригіналу та в обсязі, наданому авторами. Збірник відформатовано та підготовлено до публікації в уніфікованому стилі без змін змісту окремих тез доповідей. Автори несуть повну відповідальність за достовірність фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації, поданої в їхніх матеріалах.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

**Research
Europe.org**

**EASTERN EUROPEAN
CENTER FOR SCIENTIFIC
RESEARCH**

© Східноєвропейський центр
наукових досліджень, 2025

© Research Europe, 2025

Офіційний сайт: researcheurope.org

UDC 33

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr251015>

Innovations and their impact on the economy and society : proceedings of the II International scientific and practical conference / Eastern European Center for Scientific Research (Sumy, 2025, October 15). Research Europe, 2025. 144 p.

The collection includes the proceedings of the II International scientific and practical conference "Innovations and their impact on the economy and society", which took place on 15 October 2025. This collection is intended for scientists, educators, students, government officials, business representatives, and the general public.

Working languages of the conference: Ukrainian and English.

The conference proceedings are published in the original language and as submitted by the authors. The collection has been formatted and prepared for publication in a unified style, without altering the content of individual contributions. The authors are fully responsible for the accuracy of the facts, proper names, quotations, statistical data, industry terminology, and other information presented in their materials.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, proper citation of the authors is required when using any scientific ideas or materials from this collection.

**Research
Europe.org**

© Eastern European Center
for Scientific Research, 2025
© Research Europe, 2025

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ
TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА

SECTION 1. ECONOMICS

Ганущак А. Б.

Інновації та їхній вплив
на економіку та суспільство. 10

Іщук Ю. А., Хмелевська А. С.

Ключові фактори зміцнення національної економічної
безпеки в умовах зовнішніх загроз та глобальних змін. 14

Кухтін О. О.

Виклики повоєнного відновлення економіки
України для розвитку зеленого будівництва. 18

Лисак О. І.

Оптимізація процесу управління
проектами для забезпечення якості. 22

Мамонов К. А., Пруненко Д. О.,

Фролов В. О., Фролов С. О.

Стан та трансформаційні процеси, що
відбуваються у будівельній сфері. 27

Михайленко В. І.

Аналіз можливості використання міжнародних методик
для оцінювання матеріальних втрат переробної
промисловості України в умовах війни. 30

Мусіна Л. А., Кваша Т. К., Рожкова Л. В.

Фактори впливу інноваційної системи на економіку
та суспільство в Україні: реалії та напрями змін. 34

Онікієнко С. В.

Методи довгострокового прогнозування ціни
капіталу при оцінці інвестиційних проєктів. 38

Тебенко В. М.

Інновації як драйвер відновлення
промисловості України. 41

Ярова Б. М., Яровий Р. А.

Дослідження тенденцій розвитку
хімічної промисловості в Україні. 44

СЕКЦІЯ 2. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

SECTION 2. ACCOUNTING AND TAXATION

Krasniuk, I.

Features of quality management of tax accounting
within framework of virtual business and electronic
commerce in crisis times. 46

Рябчук О. Г., Сторожук Д. Є.

До питання стратегічного розвитку державного
фінансового аудиту в умовах цифровізації. 50

Сук П. Л.

Обернений метод амортизації необоротних активів
на основі податку на прибуток від реалізації послуг. 54

СЕКЦІЯ 3. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

SECTION 3. FINANCE, BANKING AND INSURANCE

Глушко А. Д., Проценко П. В.

Фінансові інновації в контексті
модернізації податкового адміністрування. 60

Горбатенко К. Р.

Фінансова система України
під час дії військового стану. 64

Ponomarenko, A. S.

Tendents of development of tax
control of transfer pricing in Ukraine. 67

Супрун Н. В., Лазаренко П. В.

Інноваційні технології страхових
компаній в контексті сталого розвитку. 70

СЕКЦІЯ 4. МЕНЕДЖМЕНТ

SECTION 4. MANAGEMENT

Дмитришин В. С.

Організація моніторингу наукових та
практичних процесів у науковій установі. 74

Семенюк О. Ю.

Постанова задачі моделювання невизначеності
інформаційно-технологічних проектів. 78

Semigina, T.

Integrating AI ethically in social work
management: insights from the epic model. 81

Тешева Л. В., Черпаха Є. О.

Стратегічні підходи до управління персоналом
через мотивацію та культуру організації. 86

СЕКЦІЯ 5. МАРКЕТИНГ

SECTION 5. MARKETING

Ivitskiy, I.

The marketing efficient frontier: balancing short,
mid, and long-horizon assets for compounding ROIC. 89

Стороженко С.

Візуальна інновація: роль
сучасного графічного дизайну. 91

СЕКЦІЯ 6. ТУРИЗМ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА

SECTION 6. TOURISM, HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS

Забалдіна Ю. Б., Діденко В. В., Жалдак І. С.

Мисливський туризм у Європі: тенденції
розвитку та сучасні виклики. 94

СЕКЦІЯ 7. ІНЖЕНЕРІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 7. ENGINEERING AND TECHNOLOGY

Krasniuk, I.

Prospects for cultural heritage of regions of the world,
taking into account use of digital marketing
and virtual business technologies. 99

Кротюк О. І., Дворкін Л. Й.

Ефективність добавки метил гідрокси етил целюлози
(МНЕС) на властивості тампонажного цементу. 103

Мельник С. М., Кудрявцев І. М.,

Бардадим О. В., Мельник М. М.

Інноваційність ріпаку та його вплив
на економіку підприємства. 106

СЕКЦІЯ 8. ПРАВО

SECTION 8. LAW

Дегтяр К. Р.

Проблеми правового забезпечення
кібербезпеки у сфері фінансових платежів. 111

Krasniuk, I.

Strategic management of economic, commercial and industrial
law sphere for sustainable transport & logistics enterprises. 114

СЕКЦІЯ 9. ПЕДАГОГІКА

SECTION 9. PEDAGOGY

Бодяк Є. Д., Чернякова А. В.

Гендерні особливості формування самооцінки
у дітей молодшого шкільного віку. 119

Воронцова В. О.

Упровадження цифрових освітніх інструментів
для підвищення якості освітнього процесу. 122

Законов С. П.

Мотивація до самостійної навчальної
діяльності при вивченні іноземної мови
студентів юридичних спеціальностей. 124

Кравець К., Романишин Н.

Мовна ввічливість у полікультурному
вимірі віртуальної комунікації. 127

Павленко Т. С.

Роль бібліотеки у проектуванні та розвитку освітнього
середовища закладу загальної середньої освіти. 131

Сачко І. О., Данілова Д. Е.

Прояви прокрастинації в юнацькому віці. 134

Федишин О. М.

Роль викладача у формуванні професійної та
особистісної культури студентів закладу вищої освіти. 141

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА
SECTION 1. ECONOMICS

УДК 330.341.1:316.42

JEL Classification: O31, O35

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr251015.03>

Ганущак А. Б.,
здобувачка вищої освіти,
Карпатський університет імені Василя
Стефаника, м. Івано-Франківськ

**ІННОВАЦІЇ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА
ЕКОНОМІКУ ТА СУСПІЛЬСТВО**

Потужним двигуном сучасного розвитку, беззаперечно, є інновації. Вони визначають динаміку економіки, формують нові підходи до управління, виробництва, освіти та соціальної взаємодії. У XXI столітті темпи змін настільки високі, що країни, які не підтримують інноваційні процеси, ризикують втратити конкурентоспроможність та економічну незалежність. В умовах глобалізації інновації перестали бути лише результатом наукових відкриттів – вони стали основою стратегії держав і корпорацій, способом адаптації суспільства до різних викликів. В Україні, особливо в умовах трансформацій і війни, здатність до інновацій має стратегічне значення.

Економіка майбутнього будується не на кількості ресурсів, а на якості ідеї. Високотехнологічні рішення дозволяють зменшити витрати, підвищити ефективність виробництва і створити нові ринки, покращити якість життя населення. Інноваційні процеси також сприяють вдосконаленню інституційної бази, посиленню захисту інтелектуальної власності та модернізації виробничої інфраструктури. Досвід пандемії COVID-19 показав, що інновації підвищують стійкість економіки: саме впровадження цифрових рішень у сфері освіти, медицини й торгівлі допомогло мінімізувати економічні втрати та підтримати зайнятість. У глобальному вимірі інноваційно активні держави легше залучають іноземні інвестиції, зміцнюють свої позиції на міжнародних ринках і забезпечують стабільне економічне зростання.

Слід пам'ятати, що попри значні переваги, інновації мають і негативні наслідки для економіки та суспільства. Вони поглиблюють нерівність, оскільки технологічно розвинені країни й компанії отримують непропорційні прибутки,

залишаючи менш розвинені економіки на периферії. Загальновідомо, що автоматизація та цифровізація скорочують попит на низькокваліфіковану працю. Власне за даними World Economic Forum (2023), близько 23% професій можуть зникнути протягом наступного десятиліття через впровадження штучного інтелекту та робототехніки. Це в свою чергу створює ризики безробіття та соціальної нестабільності. Інновації також підвищують залежність від технологій, що створює ризики кіберзлочинності та витоку даних. Крім того, високотехнологічне виробництво спричиняє екологічні проблеми, зокрема зростання електронних відходів. Інновації створюють нові соціальні, економічні й етичні виклики, які потребують продуманої державної політики, регулювання та освіти населення, щоб технологічний розвиток справді служив суспільному добробуту, а не поглиблював нерівність.

Подвійний ефект інновацій на економіку та суспільство яскраво продемонструвала пандемія COVID-19. З одного боку, країни з розвинутою інноваційною та цифровою інфраструктурою змогли швидко адаптуватися до обмежень і мінімізувати економічні втрати. Широке впровадження дистанційної освіти, телемедицини та електронної комерції забезпечило продовження освітнього процесу, доступ до медичних послуг та підтримку бізнесу, навіть у періоди жорсткого локдауну. Наприклад, у США та країнах ЄС онлайн-платформи для навчання та торгівлі показали стрімке зростання: кількість користувачів Zoom у 2020 році зростає у 30 разів порівняно з доковідним рівнем, а обсяги електронної комерції збільшилися на 27%.

З іншого боку, пандемія загострила цифрову нерівність і соціальні виклики. Люди та регіони без доступу до сучасних технологій залишилися поза освітнім процесом і дистанційними сервісами. Крім того, масове використання цифрових платформ спричинило зростання кіберзагроз: кількість кібератак на медичні заклади та освітні установи збільшилася більш ніж на 60%.

Війна в Україні, що розпочалася у 2022 році, також яскраво демонструє як позитивний, так і негативний вплив інновацій на економіку та соціальну сферу. З одного боку, технологічні рішення та інноваційні підходи стали критично важливими для підтримки економічної активності та життєдіяльності суспільства. Цифрові платформи та онлайн-сервіси дозволили багатьом компаніям зберегти роботу та частково перейти на дистанційний режим, а навчальні заклади швидко адаптувалися до онлайн-освіти, що забезпечило безперервність навчального процесу навіть у регіонах, що зазнали бойових

дій. Інноваційні фінтех-рішення, цифрові банківські сервіси та державні платформи дозволили громадянам отримувати зарплати, соціальні виплати та доступ до послуг без необхідності фізично відвідувати офіси, що було особливо важливо під час обмежень та евакуацій.

Водночас війна підкреслила вразливість економіки та інфраструктури від технологічної залежності. Масові кібератаки, руйнування телекомунікацій, енергетичної та транспортної інфраструктури показали, що надмірна концентрація критичних процесів у цифровій сфері без додаткового захисту створює ризики для стабільності держави. Багато підприємств, особливо в традиційних секторах економіки, втратили робочі місця або були змушені скоротити виробництво, оскільки не мали ресурсів для швидкої цифрової трансформації. При цьому регіони, які вже мали високий рівень технологічної адаптації та інноваційного потенціалу, змогли швидше відновити економічну активність і забезпечити робочі місця для населення, що демонструє значення інновацій для економічної стійкості в умовах кризових викликів.

Особливим аспектом стало застосування інновацій у сфері оборони та логістики: дрони, геоінформаційні системи та цифрові технології управління ресурсами дозволили ефективніше планувати переміщення вантажів, координувати гуманітарні операції та захищати критичну інфраструктуру. Це підкреслює, що інновації не лише підтримують економічну активність, але й виконують важливу соціальну і стратегічну функцію.

Важливою тенденцією стало використання інновацій для післявоєнного відновлення. Слід зазначити, що Україна активно впроваджує технології штучного інтелекту, цифрові системи моніторингу будівництва, відновлювану енергетику та «розумні міста». Програми на кшталт «Дія.City» та ініціативи з розвитку технологічних кластерів стимулюють залучення інвестицій та створення високотехнологічних робочих місць. Згідно з даними ОЕСР за 2023 рік, саме інноваційні галузі забезпечують найвищі темпи зростання експорту українських послуг – понад 25% щороку. Це свідчить, що інновації стають ключовим ресурсом відбудови економіки та формування її конкурентоспроможності.

Зрозуміло, що інноваційна діяльність потребує стабільної підтримки з боку держави. Витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (R&D) є показником рівня розвитку країни. У середньому розвинені

держави інвестують у R&D від 2 до 4 % ВВП. За даними Global Innovation Index 2024 року, в Україні цей показник становить лише близько 0,33 % ВВП, що свідчить про значний потенціал для зростання. Тому подальший розвиток інноваційної економіки в Україні має спиратися не лише на окремі технологічні ініціативи, а й на формування цілісної державної політики підтримки інновацій. Важливо забезпечити сталі інвестиції у сферу R&D, стимулювати партнерство між бізнесом, науковими установами та освітніми закладами, а також створити сприятливі умови для розвитку стартапів і технологічних підприємств.

Таким чином, інновації стають ключовим ресурсом не лише для відновлення економіки, а й для забезпечення стійкості суспільства перед викликами часу. Вони визначають здатність держави швидко реагувати на кризи, підтримувати безперервність освіти, забезпечувати доступ до послуг і створювати нові робочі місця. Водночас технологічний розвиток потребує продуманої державної політики, стабільних інвестицій у R&D, освіти та розвиток людського капіталу, адже без цього інновації можуть посилювати нерівність і створювати нові ризики. Майбутнє світової економіки залежить від того, чи зможе людство знайти баланс між швидкістю розвитку технологій та їхнім впливом на людину. Саме тому інвестиції в науку, освіту та розвиток людського капіталу повинні стати стратегічним пріоритетом держав, адже лише інновації, що служать людині, здатні забезпечити справжній прогрес і стійке відновлення світу після потрясінь.

Список використаних джерел

1. Бестужева С. В. Аналіз концептуальних підходів щодо сутності лідерства в управлінні міжнародним бізнесом. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. С. 806–809.
2. Зарєзова А.В., Ковтун Е.О. Міжнародний маркетинг та його роль у зовнішньоекономічній діяльності. Менеджмент XXI століття: сучасні моделі, стратегії, технології. Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2020. Ч. 2. С.71–78.
3. Лошенко О. В., Галан Л. В., Посохов І. М. Сучасні стратегії в міжнародному маркетингу. *»Scientific notes of the University»KROK»*. 2022. С. 123–131.
4. Марченко С. М., Власенко О. О. Проблеми розвитку сучасного міжнародного маркетингу в умовах глобалізації світових ринків. *Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design. Series: Economic sciences*. 2021. Т. 153, № 6. С. 23–29.

УДК 338.2:339.9:327

JEL Classification: E60, H56

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr251015.04>

Іщук Ю. А.,
доктор філософії, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса, м. Вінниця
Хмелевська А. С.,
здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса, м. Вінниця

КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЗОВНІШНІХ ЗАГРОЗ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН

Сучасний світ характеризується високим рівнем взаємозалежності національних економік, глобалізацією фінансових потоків, технологічними проривами та зростанням геополітичної напруги. У таких умовах питання забезпечення національної економічної безпеки набуває стратегічного значення. Вона є фундаментом стабільності держави, її політичної незалежності, соціального добробуту та конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Для України, яка тривалий час перебуває в умовах воєнної агресії, економічного тиску, кібератак і інформаційних війн, проблема зміцнення економічної безпеки має не лише теоретичний, а й життєво важливий практичний вимір. Саме від здатності держави протидіяти зовнішнім та внутрішнім викликам залежить її подальший розвиток, відновлення економіки та інтеграція до світового економічного простору [1].

Важливими факторами зміцнення національної економічної безпеки в умовах зовнішніх загроз є диверсифікація економіки, посилення внутрішнього виробництва, впровадження сучасних технологій, забезпечення стабільної макроекономічної політики та ефективне управління фінансовими ризиками. Водночас до системи ключових детермінант належать розвиток людського капіталу, формування сприятливого інвестиційного клімату та посилення ролі держави у регулюванні економічних процесів, що в комплексі створює передумови для підвищення стійкості національної економіки й зниження вразливості до зовнішніх шоків.

Україна стикається з низкою серйозних зовнішніх загроз, які суттєво впливають на економічну стабільність держави. Серед основних [1]:

1. Військова агресія російської федерації, що призвела до руйнування промислових об'єктів, інфраструктури, логістичних ланцюгів, значних людських втрат і міграції.

2. Енергетичний шантаж і залежність від імпорту енергоносіїв, що вимагає швидкої диверсифікації джерел енергії.

3. Глобальні економічні кризи, зокрема наслідки пандемії COVID-19, інфляційні процеси та дисбаланс у світовій торгівлі.

4. Кіберзагрози та інформаційні атаки, спрямовані на фінансові інститути, об'єкти критичної інфраструктури та державне управління.

5. Зовнішньополітична та торговельна залежність, що обмежує свободу економічних рішень [2].

Ці фактори ускладнюють реалізацію стратегічних реформ і потребують цілісної політики з відновлення економічного потенціалу держави. Економічний потенціал держави відображає сукупність її ресурсів: природних, трудових, фінансових, виробничих та інтелектуальних, які визначають можливості країни для сталого розвитку та забезпечення добробуту населення. Проте сам по собі наявний потенціал ще не гарантує стабільності чи незалежності держави. Лише за умови його раціонального використання, ефективного управління та захисту від внутрішніх і зовнішніх ризиків економічний потенціал перетворюється на основу економічної безпеки.

Економічна безпека – це стан національної економіки, за якою забезпечується захищеність її інтересів, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до розвитку та відтворення економічного потенціалу. Вона охоплює такі основні складові [3-5]:

- фінансова безпека – стабільність фінансової системи, банківського сектору, валютного курсу, державного бюджету та боргової політики;

- виробнича безпека – спроможність економіки забезпечувати потреби суспільства власними ресурсами та товарами;

- енергетична безпека – незалежність у постачанні енергоносіїв, диверсифікація джерел і розвиток альтернативної енергетики;

- інвестиційна безпека – сприятливий клімат для залучення внутрішніх та іноземних інвестицій, захист прав власності;

- інноваційна безпека – здатність країни до технологічного розвитку, наукових досліджень та впровадження новацій;

- соціальна безпека – захист рівня життя населення, мінімізація безробіття та нерівності доходів.

Сукупність цих елементів формує цілісну систему національної економічної безпеки, яка повинна бути стійкою до глобальних змін і зовнішніх шоків.

До внутрішніх проблем та чинників вразливості економіки, що послаблюють економічну безпеку України, належать [3, 6]:

- неефективна структура економіки з високою часткою сировинного експорту;
- корупція, непрозорість державного управління та "тінізація" економіки;
- недостатній розвиток інноваційного сектору, низький рівень цифровізації;
- демографічні виклики: трудова міграція, старіння населення, дефіцит кваліфікованих кадрів;
- недостатня фінансова спроможність регіонів і дисбаланс між центром та місцевим самоврядуванням.

Вирішення цих проблем є критично важливим для формування внутрішньої стійкості до зовнішніх впливів.

Важливими внутрішніми факторами зміцнення національної економічної безпеки є [3-5]:

1. Ефективна державна політика та стратегічне планування. Необхідно створити довгострокову державну стратегію економічної безпеки, що охоплює пріоритети розвитку, систему моніторингу ризиків та механізми швидкого реагування.

2. Диверсифікація економіки. Зменшення залежності від сировинних галузей і розвиток високотехнологічних виробництв: інформаційних технологій, машинобудування, енергетики, біотехнологій.

3. Фінансова стабільність і податкова реформа. Підвищення прозорості державних фінансів, розвиток фондового ринку, запобігання відтоку капіталу та боротьба з офшоризацією.

4. Енергетична незалежність. Розвиток власного енергетичного потенціалу, збільшення частки відновлюваних джерел енергії, інтеграція в європейську енергосистему.

5. Інноваційна та цифрова трансформація. Інвестиції в науку, освіту, технології, розвиток штучного інтелекту, кіберзахисту, цифрових державних сервісів.

6. Розвиток малого та середнього бізнесу. Спрощення процедур, доступу до кредитів, підтримка стартапів і підприємницьких ініціатив.

7. Європейська інтеграція та міжнародна кооперація. Поглиблення співпраці з ЄС і НАТО, участь у міжнародних економічних та безпекових альянсах, розширення ринків збуту [2, 7].

8. Соціальна стабільність і розвиток людського капіталу. Підвищення якості освіти, охорони здоров'я, добробуту громадян – головна умова стійкої економічної системи.

Розглянуті вище фактори зміцнення національної економічної безпеки формують основу стійкого розвитку держави та її здатності ефективно реагувати на зовнішні загрози. Сучасний світ перебуває в стані постійних трансформацій, які охоплюють усі сфери – економічну, політичну, технологічну та соціальну [3]. Ці процеси формують нову архітектуру міжнародних відносин і безпосередньо впливають на національні економіки.

Для України глобальні зміни є не лише джерелом додаткових ризиків, але й відкривають нові можливості для розвитку, зміцнення конкурентних переваг та посилення економічної незалежності. Тому важливо не просто реагувати на зовнішні виклики, а використовувати їх як поштовх для модернізації економіки та побудови стійкої системи економічної безпеки. Саме тому далі доцільно розглянути, як глобальні зміни можуть одночасно виступати і викликом, і можливістю для національної економіки.

Глобалізація, цифровізація, "зелена енергетика", штучний інтелект і перехід до циркулярної економіки створюють нові виклики, але й відкривають перспективи. Україна має шанс використати потенціал трансформацій, впровадивши інноваційну модель розвитку, засновану на знаннях, екологічності та технологіях.

Важливо, щоб держава не лише реагувала на загрози, а й прогнозувала ризики – через створення аналітичних центрів, систем раннього попередження та гнучких механізмів адаптації.

Таким чином, зміцнення національної економічної безпеки – це комплексне завдання, що вимагає узгоджених дій уряду, бізнесу, наукової спільноти та громадянського суспільства. У сучасних умовах глобальних викликів Україна має зосередитися на розвитку власного виробництва, інновацій, енергетичної незалежності та ефективного управління ресурсами.

Ключовими факторами стійкості є:

- ефективна система державного управління;
- фінансова та енергетична незалежність;
- інвестиції в людський капітал;
- розбудова технологічної та інформаційної інфраструктури.

Лише поєднання національної згуртованості, економічної гнучкості та інноваційного мислення забезпечить Україні надійний економічний фундамент у світі постійних змін та зовнішніх загроз.

Список використаних джерел

1. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. Дата оновлення 07.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> (дата звернення: 05.10.2025).

2. Іщук Ю. А., Осадчук А. І. Торговельно-економічне співробітництво України та ЄС: тенденції, виклики та стратегічні перспективи. *Бізнес Інформ*. 2025. №5. С. 48-54. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-5-48-54>.

3. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року: Розпорядження КМУ від 11 серпня 2021р. № 813-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048525-21> (дата звернення: 09.10.2025).

4. Шевченко Л. С. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування : монографія / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. Харків : Право, 2009. 312 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2010/Shevchenko_2009.pdf.

5. Луцик Ю. Економічна безпека в умовах глобальних викликів та загроз. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. №15. С.74-83. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.9>.

6. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI. Дата оновлення: 30.08.2025. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (дата звернення: 10.10.2025).

7. The Biden-Harris Administration's National Security Strategy. 2022. 48 p. WH.GOV. <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/11/8-November-Combined-PDF-for-Upload.pdf>.

УДК 330.34:502.131.1(477)+69.059.25+338.45:69

JEL Classification: Q01, R58

Кухтін О. О.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет
науки і технологій, м. Дніпро

ВИКЛИКИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО БУДІВНИЦТВА

Повоєнне відновлення України постає не лише як технічне чи економічне завдання, а як цивілізаційний виклик, що визначатиме стратегічну траєкторію розвитку держави на десятиліття вперед. Вибір між традиційною "вуглецевою" моделлю відбудови та екологічно орієнтованою парадигмою – це вибір між інерційним відновленням і трансформаційною модернізацією. Сектор будівництва посідає в цьому процесі центральне місце: він не лише є одним із найбільш енергоємних і ресурсозалежних, але

й має мультиплікативний ефект для суміжних галузей економіки, зайнятості та інфраструктури.

"Зелена" трансформація будівельного сектору в умовах післявоєнної реконструкції вимагає якісно нової логіки планування та реалізації політики на всіх рівнях – від локального до національного. Однак саме останній сектор стикається з найбільшою концентрацією системних викликів. І передусім це стосується нормативно-правової бази у сфері енергоефективності та декарбонізації будівель, яка в Україні залишається неповною та нестійкою, а також фінансового забезпечення необхідної модернізації галузі будівництва.

Ситуація у просторі нормативного забезпечення "озеленення" будівництва сьогодні виглядає так. Завдяки прийняттю низки ключових документів у 2025 р. в Україні нарешті з'явилися перші системні елементи правової рамки для екологізації будівельного сектору. Зокрема, наказ Міністерства розвитку громад № 168 від 6 лютого 2025 р., яким з 1 квітня 2025 р. впроваджується стандарт будівель з близьким до нульового рівнем споживання енергії, запровадив обов'язкові вимоги до енергоспоживання нових і реконструйованих будівель [1]. Паралельно оновлений Національний план дій з енергоефективності до 2030 р. встановив національні цілі скорочення енергоспоживання, створивши базову політичну рамку для системних змін у секторі [2]. Ці акти вперше задали більш чіткі орієнтири щодо енергетичної ефективності, наблизивши Україну до положень Директиви ЄС про енергетичні характеристики будівель (EPBD).

Важливу роль відіграють і два профільні закони: "Про енергетичну ефективність" (2021 р.) [3] та "Про енергетичну ефективність будівель" (2017 р., із пізнішими змінами) [4]. Вони забезпечують нормативно-правову основу для енергосервісу, визначають мінімальні вимоги до енергоефективності та закріплюють механізми сертифікації будівель. Ці документи фактично формують "скелет" правової бази сектора, до якого додається законодавчий пакет щодо спрощення приєднання відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) до мереж, що відкриває шлях до масовішої інтеграції децентралізованої генерації в будівельних проєктах.

Очікуються певні стратегічні зсуви й у сфері кліматичної політики: проєкт Закону про засади "зеленого" відновлення України визначає принципи сталого відновлення та закладає основу для формування національної "зеленої таксономії". У фінансовому вимірі цей процес підтримується ініціативами "зелених" іпотечних кредитів ("green mortgage"), які створюють стимули для девелоперів та власників житла [5].

Разом з тим залишається низка суттєвих прогалин. Система обов'язкової сертифікації будівель, аудиту енергоефективності та

відповідальності забудовників перебуває у зародковому стані. Додатково ускладнює ситуацію брак стратегічної координації між центральними органами влади та місцевими громадами, що призводить до розпорошення ініціатив, дублювання повноважень і слабкої інтеграції з європейськими "зеленими" рамковими документами.

В Україні досі відсутні мінімальні стандарти енергоефективності для існуючого будівельного фонду, немає національного плану глибокої реновації, відсутня єдина методологія вимірювання та верифікації показників енергоефективності (M&V), як і публічний реєстр енергетичних паспортів. Не запроваджено обов'язкову відповідальність за невиконання екологічних вимог у будівництві, відсутня інтеграція циркулярності матеріалів та оцінки життєвого циклу (LCA) у Державних будівельних нормах. Фінансові стимули мають точковий, а не системний характер.

Інакше кажучи, зроблено важливий крок уперед у сфері нормативного закріплення базових принципів енергоефективності та підготовки до імплементації європейських директив. Однак інституційно-практичний каркас – стандарти, механізми вимірювання, обов'язковість реновації та контроль – залишаються слабкими, що створює серйозні ризики для повноцінної реалізації "зеленого" відновлення будівельного сектора.

Другий блок визначальних викликів – фінансово-економічний. Через оборонні витрати держава вимушена перенаправляти значну частину бюджету на військові потреби, що звужує фінансовий простір для сталих відновлювальних проєктів. У цьому контексті міжнародні механізми могли б стати каталізатором "зелених" інвестицій, але їхня реалізація поки що лишається неповною та пов'язана зі значними ризиками.

Серед конкретних міжнародних фінансових інструментів, що вже працюють або готуються до запуску, можна назвати URTF (Ukraine Relief, Recovery, Reconstruction and Reform Trust Fund), який через гнучке фінансування підтримує відновлення інфраструктурних об'єктів, включно з будівлями й енергетикою. Ukraine FIRST, ініціатива ЄС 2025 року, має на меті пришвидшити реалізацію великих проєктів, зокрема в енергетиці та будівництві. ЄС уклав угоди на понад €2,3 млрд, із потенціалом "викликати" інвестиції до €10 млрд для реконструкції домів, бізнесу та соціальної інфраструктури. На рівні технічного забезпечення ЄС діє Ukraine Facility, яка встановлює рамки для контрольованого управління коштами, аудитів та моніторингу [6].

У сфері енергетики формується URMM (Ukraine Renewable Energy Risk Mitigation Mechanism) у співпраці з Європейським банком (EBRD) і ключовими донорами – цей механізм має знизити ризик інвестицій у ВДЕ-проєкти, що важливо для інтеграції "розумних будівель" із власною

генерацією [7]. На місцевому рівні ІКІ підтримує встановлення систем ВДЕ у публічних будівлях під час реконструкції, а Норвегія через NEFCO виділила додаткові кошти для "зелених" проєктів у 2025–2027 роках.

Однак усі ці механізми поки що знаходяться на різних стадіях запуску та адаптації до українського контексту. Уряд, донори й користувачі стикаються з процедурними затримками, непрозорістю відбору проєктів, слабкою координацією між програмами та з місцевими громадами. Деякі фінансові ініціативи вже демонструють ефективні наслідки. Наприклад, у межах програми ІКІ / EIB Renewable Energy Solutions здійснено реконструкцію шкіл і лікарень із включенням ВДЕ-систем (сонячні панелі, теплові насоси; у Львівській області в межах Ukraine Early Recovery Programme відновлено St. Luke's Hospital та дитсадок "Дзвіночок", де впроваджено теплоізоляцію й модернізацію енергосистеми; у селі Гатне під Києвом за підтримки Європейського інвестиційного банку реконструйовано школу з поліпшеним утепленням і оновленням інфраструктури [8; 9]. Наведені приклади демонструють можливість інтеграції "зелених" технологій навіть в умовах відбудови, але поки що залишаються пілотними і мають обмежені масштаби. А Україна потребує саме масштабної програми глибокої реконструкції, фінансово стимульованої, з умовами "зеленої" відповідності і чіткою дорожньою картою реалізації.

Отже, хоча міжнародні механізми сьогодні є ядром надії для "зеленого" відновлення, їхній успіх залежить від синхронізації з національною політикою, прозорих процедур, швидкого запуску й масштабування, а також реальної спроможності українських органів влади та підприємств відповідати стандартам і умовам донорів.

Таким чином, повоєнна відбудова будівельного сектору України стикається не з окремими перешкодами, а з комплексною системою переплечених викликів, серед яких критично важливими є правові та фінансово-економічні. Вони не можуть бути подолані точковими заходами; відповіддю на них має стати цілісна стратегія, що поєднає гармонізацію законодавства з європейськими директивами, інструменти фінансового стимулювання, розвиток локального ринку "зелених" технологій та кадровий потенціал. У протилежному випадку Україна ризикує відтворити стару індустріальну модель відбудови з високою енергоемністю та низькою стійкістю, що суперечить її цілям сталого розвитку та євроінтеграційним зобов'язанням.

Список використаних джерел

1. Деякі питання запровадження вимог до будівель з близьким до нульового рівнем споживання енергії : наказ Міністерства розвитку громад № 168 від 6 лютого 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-25>.

2. Про Національний план дій з енергоефективності до 2030 р. : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1803-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1803-2021-%D1%80>.

3. Про енергетичну ефективність : Закон України № 1818-IX у ред. від 1 січня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20>.

4. Про енергетичну ефективність будівель : Закон України № 2118-VIII у ред. від 3 серпня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-19>.

5. Про засади зеленого відновлення України : проєкт Закону України від 30 червня 2025 р. / Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/povidomlennya-pro-oprylyudnennya-proyektu-zakonu-ukrayiny-pro-zasady-zelenogo-vidnovlennya-ukrayiny>.

6. EU solidarity with Ukraine / European Commission. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine_en.

7. EBRD, EU and partners announce plan to boost renewables in Ukraine. *EU Neighbours East*. July 11, 2025. URL: <https://euneighbourseast.eu/news/latest-news/ebrd-eu-and-partners-announce-plan-to-boost-renewables-in-ukraine>.

8. How the IKI supports the green reconstruction of Ukraine / International Climate Initiative. 04.11.2025. URL: <https://www.international-climate-initiative.com/NEWS3081-1>.

9. Bystrytska K. Building Ukrainian resilience: the green reconstruction. *Greenpeace International 2025*. 8 Feb 2023. URL: <https://www.greenpeace.org/international/story/58111/building-ukraine-resilience-green-reconstruction-horenka-hospital>.

УДК 005.8:658.5:005.6

JEL Classification: M11, O22

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr251015.05>

Лисак О. І.,

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри економіки і бізнесу,

Таврійський державний агротехнологічний

університет імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ

У сучасних умовах глобальної конкуренції та швидких технологічних змін ефективне управління проєктами стає одним із ключових чинників успішного розвитку організацій. Оптимізація процесів управління проєктами безпосередньо

впливає на якість кінцевих результатів, рівень задоволеності клієнтів, ефективність використання ресурсів і загальну конкурентоспроможність підприємства.

Якість у проєктному менеджменті – це не лише відповідність запланованим стандартам чи вимогам замовника, а комплексне забезпечення стабільності процесів, мінімізації ризиків, гнучкості в управлінні змінами та досягнення стратегічних цілей. У зв'язку з цим усе більшого значення набувають сучасні інструменти та підходи, які дозволяють поєднати традиційні методи управління з цифровими технологіями, аналітикою даних та інноваційними рішеннями.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю пошуку ефективних шляхів оптимізації процесу управління проєктами, що забезпечують високу якість реалізації, своєчасне досягнення результатів і стійкість у динамічному середовищі. Від того, наскільки якісно побудована система управління проєктом, залежить не лише успіх окремого підприємства, а й розвиток економіки та суспільства загалом, оскільки інноваційні проєкти є рушієм технологічного та соціального прогресу.

Метою дослідження є обґрунтування підходів до оптимізації процесу управління проєктами з метою підвищення якості, ефективності та результативності проєктної діяльності в умовах цифрової економіки.

Управління якістю в проєктному менеджменті передбачає системний підхід до планування, контролю та постійного вдосконалення процесів, спрямованих на досягнення цілей проєкту з максимальною ефективністю. Якість проєкту визначається рівнем відповідності результатів очікуванням замовника, дотриманням стандартів, термінів і бюджету. У сучасній практиці широко застосовуються міжнародні стандарти та методології, такі як PMBOK, ISO 9001, Agile, Lean і Kaizen, які забезпечують структурований підхід до управління процесами, орієнтований на безперервне поліпшення. [2; 3]. Важливою складовою є участь усіх членів команди у формуванні культури якості, де менеджер проєкту виступає не лише координатором, а й лідером, що мотивує, навчає та створює умови для ефективної взаємодії.

Традиційні підходи до управління проєктами, засновані на жорсткій ієрархії, послідовності етапів і фіксованих планах, дедалі частіше виявляються неефективними в умовах динамічного ринкового середовища. Однією з основних проблем є бюрократизація процесів, що призводить до затримок у прийнятті рішень і зниження гнучкості. Крім того, недостатня інтеграція цифрових інструментів у планування, моніторинг і контроль якості ускладнює швидке реагування на зміни. Часто спостерігається недооцінка людського фактора – відсутність належної комунікації в команді, перевантаження виконавців, опір нововведенням. Також поширеною проблемою є обмежене управління ризиками, коли потенційні загрози виявляються лише на пізніх

етапах реалізації проєкту. У результаті це призводить до перевищення бюджету, порушення термінів і зниження якості кінцевого продукту. Українські підприємства, особливо у сфері виробництва та послуг, часто стикаються з подібними викликами через відсутність гнучких систем управління та недостатній рівень цифрової зрілості організацій.

Інноваційні підходи до управління проєктами спрямовані на підвищення гнучкості, прозорості та якості процесів шляхом інтеграції сучасних технологій і методологій. Серед ключових інструментів – використання штучного інтелекту, Big Data та аналітичних платформ, які дозволяють прогнозувати ризики, оцінювати продуктивність команди та автоматизувати контроль показників якості. [1, 6] Все ширше впроваджуються цифрові платформи управління проєктами (Trello, Asana, Jira, ClickUp, Monday.com), що забезпечують централізований облік завдань, моніторинг прогресу й ефективну комунікацію між учасниками. Значну роль відіграють гібридні методології, які поєднують переваги класичного підходу (Waterfall) і гнучких методів (Agile, Scrum), забезпечуючи адаптивність до змін середовища. Крім того, акцент робиться на автоматизації процесів контролю якості, використанні дашбордів для прийняття рішень на основі даних і розвитку культури безперервного вдосконалення. У результаті такі інноваційні підходи сприяють скороченню витрат, підвищенню точності планування та зростанню задоволеності клієнтів.

Ефективна оптимізація процесу управління проєктами передбачає створення цілісної моделі, що поєднує стратегічне планування, аналітику даних, цифрові інструменти контролю та гнучкі підходи до управління командою. Традиційна модель, побудована за лінійним принципом "планування – виконання – контроль – завершення", потребує модернізації відповідно до сучасних викликів цифрової економіки. Сьогодні доцільно перейти до інтелектуальної моделі управління проєктами (Smart PM Model), яка базується на інтеграції цифрових технологій, аналітики великих даних та адаптивного управління якістю.

Smart PM Model передбачає чотири взаємопов'язані блоки оптимізації:

1. Аналітичне планування. На цьому етапі використовуються інструменти штучного інтелекту для аналізу попередніх проєктів, оцінки ризиків та формування прогнозів. Алгоритми дозволяють розрахувати оптимальні терміни, навантаження на ресурси й потенційні "вузькі місця" ще до початку реалізації.

2. Гнучке виконання. Реалізація здійснюється за принципами Agile-менеджменту з короткими ітераціями (sprint), що дозволяє швидко реагувати на зміни зовнішніх умов. Кожен спринт завершується оцінкою якості виконання за допомогою SMART-KPI (конкретних, вимірюваних, досяжних, релевантних, обмежених у часі показників).

3. Інтелектуальний моніторинг. У процесі роботи застосовуються цифрові панелі управління (дашборди), що автоматично збирають дані про хід виконання, ресурси, відхилення від плану. Це забезпечує оперативну аналітику в режимі реального часу й дозволяє менеджеру ухвалювати рішення на основі фактів, а не припущень.

4. Безперервне вдосконалення. Модель використовує цикл PDCA (Plan – Do – Check – Act) у поєднанні з механізмом машинного навчання: після завершення проєкту система аналізує результати, порівнює планові та фактичні показники й формує рекомендації для майбутніх проєктів. Таким чином створюється база знань, що сприяє підвищенню якості управління у довгостроковій перспективі.

Новизна запропонованого підходу полягає у синтезі людської експертизи та цифрового інтелекту, що дозволяє перетворити управління проєктами з адміністративної функції на динамічну систему прийняття рішень. Така модель сприяє скороченню строків реалізації на 15–25%, зниженню ризиків невідповідності стандартам якості та формуванню культури інновацій у проєктних командах. У результаті Smart PM Model забезпечує не лише оптимізацію процесів, а й сталість та передбачуваність якості результатів у середовищі постійних змін.

Запровадження інтелектуальної моделі управління проєктами Smart PM Model, описаної вище, забезпечує комплексний позитивний вплив як на економічні результати організації, так і на її соціальний розвиток. З економічного погляду, оптимізація процесів через автоматизацію планування, аналітику ризиків і контроль якості дає змогу скорочувати тривалість реалізації проєктів на 15–25%, зменшувати витрати на адміністративне управління, підвищувати точність фінансових прогнозів і рентабельність інвестицій. Використання даних у режимі реального часу мінімізує ймовірність відхилень від графіка, а гнучке управління дозволяє швидко адаптуватися до змін ринку чи середовища.

Соціальний ефект проявляється у підвищенні рівня професійної взаємодії в командах, формуванні культури відкритості, відповідальності та безперервного вдосконалення. Завдяки впровадженню цифрових інструментів члени команди отримують доступ до актуальної інформації, мають змогу брати участь у прийнятті рішень і відчувати власну значущість у процесі. Це підвищує мотивацію, сприяє розвитку лідерських якостей і покращує психологічний клімат у колективі.

Крім того, реалізація Smart PM Model стимулює інноваційний потенціал організації, оскільки створює умови для швидкого тестування нових ідей, обміну знаннями та накопичення досвіду. У підсумку така модель не лише забезпечує якість управління проєктами, а й стає каталізатором сталого

розвитку – формує підприємства нового типу, орієнтовані на ефективність, відповідальність і соціальну цінність результатів своєї діяльності.

Оптимізація процесу управління проєктами є ключовим чинником забезпечення високої якості результатів у сучасних умовах цифрової економіки. Використання інноваційних підходів, зокрема запропонованої інтелектуальної моделі Smart PM Model, дозволяє перетворити управління проєктами на динамічну, аналітично обґрунтовану систему, що поєднує людську експертизу, цифрові технології та штучний інтелект. Такий підхід забезпечує не лише підвищення ефективності, скорочення термінів і зниження витрат, а й формування культури якості, орієнтованої на безперервне вдосконалення.

У результаті впровадження Smart PM Model підприємства отримують стійкі конкурентні переваги: покращується комунікація в командах, підвищується рівень довіри з боку замовників, а реалізовані проєкти відповідають міжнародним стандартам якості. Більш того, системна оптимізація проєктного управління має мультиплікативний ефект – вона сприяє інноваційному розвитку, підвищенню продуктивності праці та соціальній відповідальності бізнесу. Таким чином, інтелектуалізація управління проєктами стає не просто інструментом покращення якості, а стратегічним напрямом розвитку сучасних організацій і суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Adamantiadou D. S., Bellos D., Gkika S., Panagiotou I. D. Leveraging Artificial Intelligence in Project Management. Computers (MDPI). 2024. Vol. 14, No 2, art. 66. URL: <https://www.mdpi.com/2073-431X/14/2/66> (дата звернення: 02.10.2025).
2. Гавловська Н. Управління проєктами на основі методології Agile. DSIM: Науковий журнал Хмельницького національного університету. 2024. URL: <https://dsim.khmnpu.edu.ua/index.php/dsim/article/view/264> (дата звернення: 05.10.2025).
3. Клубись О., Обушна Н. Теоретико-практичний аспект управління проєктами в публічному секторі. Наукові перспективи. 2023. № 1(31). URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/3543> (дата звернення: 26.09.2025).
4. Онисько Е., Фармага І. Огляд та аналіз систем управління проєктами. Computer Design & Systems. Theory and Practice. 2024. Vol. 6, No 1. С. 209–215. DOI: 10.23939/cds2024.01.209.
5. Pribadi M., Budhiartha I. W., Yansen. Analysis of Quality in Project Quality Management Based on PMBOK. Scientific and Engineering Information and Communication Technology (SEICT). 2022. Vol. 3, No 2. P. 83–94. DOI: 10.17509/seict.v3i2.52460.
6. Hughes L., Moustafa N., Al-Saadi K. Impact of Artificial Intelligence on Project Management (PM). ScienceDirect. 2025. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2444569X25001179> (дата звернення: 02.10.2025).

УДК 69.003:338.2:658.152

JEL Classification: L74, O14

Мамонов К. А.,

д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри земельного
адміністрування та геоінформаційних систем,
Харківський національний університет міського
господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

Пруненко Д. О.,

д-р екон. наук, доцент,
доцент кафедри транспортних систем і логістики,
Харківський національний університет міського
господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

Фролов В. О.,

канд. техн. наук, асистент кафедри земельного
адміністрування та геоінформаційних систем,
Харківський національний університет міського
господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

Фролов С. О.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Харківський національний університет міського
господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

СТАН ТА ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ, ЩО ВІДБУВАЮТЬСЯ У БУДІВЕЛЬНІЙ СФЕРІ

Будівельна сфера забезпечує й впливає на функціонування інших галузей економіки держави. За останні роки спостерігаються хвилеподібні тенденції основних показників, що характеризую діяльність будівельних підприємств. Слід вказати, що відсутні чіткі тенденції розвитку будівельної сфери. У таких умовах, актуальним питанням є визначення стану та виявлення особливостей трансформаційних процесів, що відбуваються у будівельній сфері для прийняття обґрунтованих рішень.

Визначення стану будівельної сфери базується на даних Державної служби статистики України. Узагальнюючим критерієм, що визначає стан та особливості функціонування будівельної сфери є індекс будівельної продукції.

У результаті аналізу визначено хвилеподібний характер змін індексу будівельної продукції до відповідного місяця минулого року. У 2012 – 2015 рр. спостерігається зниження представленого показника, у 2022 р. – визначено найнижче значення індексу. Така динаміка обумовлено нарощення кризових явищ і впливом наслідків агресії РФ. У більшості визначених періодів відбувається зростання обсягів будівельної продукції. Крім того, виокремлена динаміка свідчить про відсутність стабільності й чітких тенденцій розвитку будівельної сфери, що впливає на функціонування економіки держави, у цілому й регіонів, зокрема.

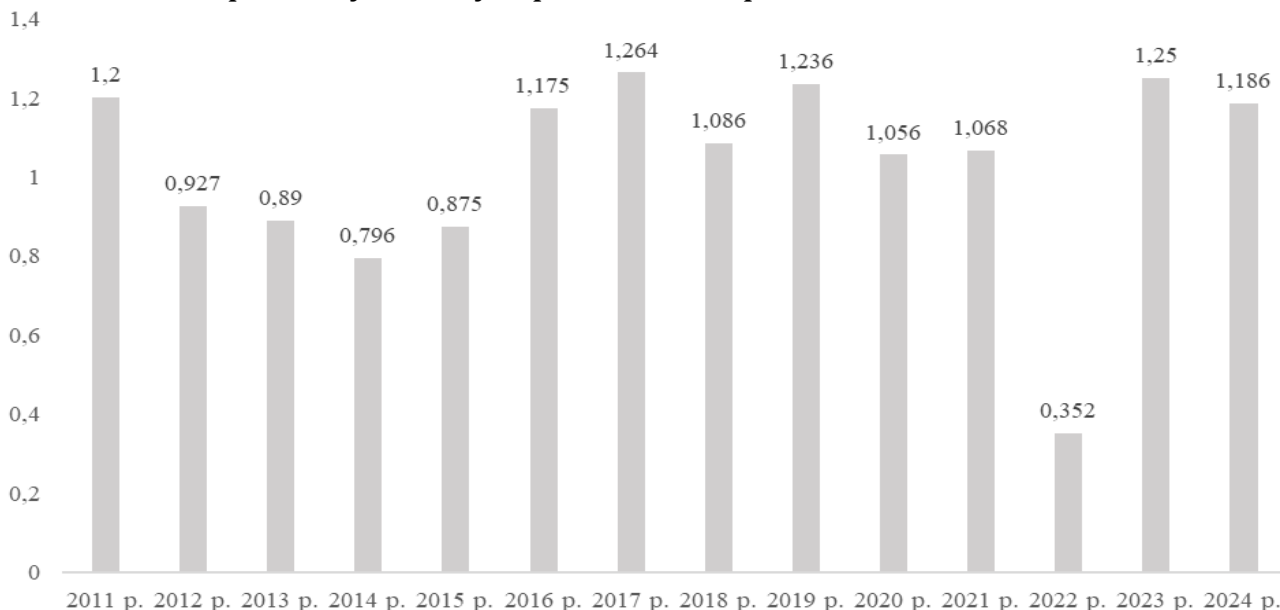

Рис. 1. Динаміка індексу будівельної продукції, відн. од.
Джерело: за даними [1].

Значення індексу змін загальної площі житлових будівель за їх видами на початок будівництва за 2019 – 2024 рр. представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Значення індексу змін загальної площі житлових будівель за їх видами на початок будівництва за 2019 – 2024 рр., відн. од.

Роки	Загальна площа житлових будинків на початок будівництва	У тому числі		
		одноквартирні житлові будинки	з двома і більше квартирами	для колективного проживання
2019	1,142	0,695	1,154	3,459
2020	0,511	1,324	0,496	0,198
2021	1,692	0,928	1,733	1,905
2022	0,525	0,365	0,529	0,579
2023	0,631	1,266	0,618	0,679
2024	0,928	1,194	0,913	3,211

Джерело: за даними [1].

У більшості періодів (2020, 2022 – 2024 рр.) спостерігається скорочення загальної площі житлових будівель на початок будівництва. Це свідчить про уповільнення процесів розвитку будівельної сфери. До такого результату призвело скорочення загальної площі одноквартирних житлових будинків, з двома і більше квартирами. Загальна площа для колективного проживання визначалась зростанням у 2019, 2021, 2024 рр. Проте, протилежними тенденціями визначався цей показник у 2020, 2022 – 2023 рр.

За досліджений період спостерігається хвилеподібний характер змін загальної площі нежитлових будівель, де періоди зростання (2019, 2021, 2024 рр.) змінюються на падіння (2020, 2022 – 2023 рр.). Такі зміни обумовлені трансформаціями, що відбуваються у загальній площі наступних видів нежитлової площі:

- будівлі готельні та подібні будівлі;
- офісні будівлі;
- будівлі оптово-роздрібної торгівлі;
- будівлі транспорту та зв'язку;
- промислові та складські будівлі;
- будівлі громадського дозвілля, освіти, охорони здоров'я та соціального захисту;
- інші нежитлові будівлі.

У результаті аналізу визначено, що за досліджений період спостерігається зростання обсягів капітальних інвестицій у будівництві за 2023 – 2024 рр. майже на 30 і 18 %, відповідно.

Таким чином, встановлені неоднозначні тенденції функціонування будівельної сфери, де періоди зростання змінюються на тенденції зниження і навпаки. Крім того, слід вказати на значне скорочення основних показників діяльності будівельної сфери у 2022 р., що пов'язано із наслідками агресії РФ, внутрішніми і зовнішніми диспропорціями. У наступні періоди спостерігається певна "адаптація" галузі до існуючих умов.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 04.10.2025).

УДК 338.45:005.334(477)

JEL Classification: L60, F52, Q02

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr251015.01>

Михайленко В. І.,
доктор філософії,
науковий співробітник
відділу ринку транспортних послуг,
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних
досліджень НАН України», м. Одеса

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНИХ МЕТОДИК ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ ВТРАТ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Внаслідок повномасштабного вторгнення росії територія України зазнала масових руйнувань промислових об'єктів, особливо у секторі переробної промисловості. Задля обґрунтування міжнародної підтримки, внутрішнього стратегічного планування та активізації процесів відбудови виникла необхідність у швидкій, але водночас обґрунтованій оцінці матеріальних втрат. У цьому контексті особливого значення набуває використання міжнародних методик, які вже адаптовано або спеціально розроблено для оцінки наслідків війни. Найбільш показовим прикладом стала методика Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA), спільно розроблена Світовим банком, Європейською комісією, ООН і урядом України [1,2]. Вперше опублікована в серпні 2022 року, вона дозволила швидко зафіксувати підтверджені масштаби руйнувань критичної інфраструктури, житлового фонду та промислових об'єктів. Особливість RDNA полягає у використанні фрагментарних, але перехресно підтверджених даних: супутникові знімки, муніципальна інформація, офіційна статистика, експертні припущення. Методика стала базою для планування першочергових заходів відновлення і з того часу регулярно оновлюється (станом на 2025 рік опубліковано вже четверту ітерацію – RDNA4). Водночас RDNA залишається орієнтовною оцінкою, що фіксує мінімальний рівень підтвердженої шкоди і не охоплює непрямих втрат, таких як порушення виробничих ланцюгів або втрата ринків збуту.

Доповненням до RDNA слугують методики DaLA (Damage and Loss Assessment) та PDNA (Post-Disaster Needs Assessment), які лежать в її основі, але мають ширший фокус [3-5]. Методика DaLA, розроблена ще в 1970-х роках, оцінює як фізичні втрати активів, так і втрати економічних потоків, що виникають внаслідок їх знищення. PDNA інтегрує економічну компоненту з соціальною та гуманітарною – доходи домогосподарств, зайнятість, доступ до послуг, демографічні зрушення. У країнах, що пережили великомасштабні катастрофи, саме PDNA ставала методологічною основою для формування національних планів відновлення. В українських умовах потенціал цієї методики значний, однак її реалізація ускладнена через брак міжвідомчої координації, відсутність актуальної статистики на окупованих територіях і потребу у повномасштабному зборі інформації, який можливий лише після завершення бойових дій. З огляду на це, RDNA виконує роль швидкого інструмента, тоді як PDNA і DaLA – стратегічного.

Попри цінність зазначених підходів, їх фокус залишається переважно на макроекономічних показниках та базовій статистиці. Це не дозволяє у повній мірі врахувати особливості переробної промисловості, зокрема складність технологічних процесів, глибоку інтеграцію у логістичні ланцюги та високий рівень капіталомісткості. Втрата навіть одного підприємства в галузі переробки може спричинити ланцюгові наслідки для десятків суміжних компаній. Саме тому постає потреба в аналізі та подальшій інтеграції додаткових міжнародних підходів, що мають вузьку спеціалізацію або інше методологічне підґрунтя.

Однією з найбільш релевантних для промислового сектору є методика UNIDO [6]. Її перевага полягає у галузевій спрямованості та використанні детального економічного аналізу. Замість лише фізичного обліку руйнувань, UNIDO аналізує виробничі потужності, обсяги експорту, інвестицій, зайнятість та мультиплікативний ефект впливу на суміжні сектори. Методика реалізується на мікро-, мезо- та макрорівнях, поєднує супутникову зйомку (у партнерстві з UNOSAT) та офіційні статистичні джерела. Для України UNIDO вже провела оцінку втрат у переробній промисловості за 2020–2022 роки [7]. Однак її повномасштабне впровадження обмежене через дефіцит актуальної мікрорівневої статистики, а також потребу у фізичному доступі до промислових майданчиків, які можуть перебувати в зонах бойових дій.

Дещо інший, але важливий вимір представляє підхід Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), що акцентує на стандартизації збору даних про економічні втрати в єдиних національних базах. Ці рекомендації забезпечують порівнюваність між країнами, дозволяють враховувати як застраховані активи, так і втрати бізнесу, порушення у роботі транспорту, енергетики, водопостачання [8]. Втім, для України такий підхід є радше орієнтиром на майбутнє: без централізованої бази пошкоджень, узгодженої між міністерствами, страховими компаніями та місцевим самоврядуванням, застосування стандартів ОЕСР залишається теоретичним.

Значно швидшими за реалізацією є моделі, що спираються на експрес-фіксацію втрат. Прикладом є ізраїльська система компенсацій [9], що функціонує завдяки спеціальному податку, резервному фонду та виїздам інспекторів у режимі реального часу. Цей підхід забезпечує довіру громадян до держави і можливість негайного відновлення, однак потребує високого рівня законодавчої узгодженості, сильного бюджету та безпечного доступу до всіх постраждалих об'єктів, що наразі в Україні відсутнє.

І нарешті, одним із найперспективніших напрямів для довгострокової роботи залишається адаптація фізичних моделей, таких як американська система HAZUS [10]. Хоча вона була створена для моделювання наслідків стихійних лих, принцип її роботи, що полягає у поєднанні просторових даних з імовірнісними сценаріями, може бути використаний і для оцінки наслідків воєнних руйнувань. Не дивлячись на те, що сам HAZUS створений і функціонує виключно на основі бази даних Америки, за умови створення локальних баз даних про типи забудови, стандарти будівництва, інженерні мережі та соціальну інфраструктуру, модель може бути адаптована для українських умов. У довгостроковій перспективі вона здатна забезпечити візуалізацію втрат на картах ризику та виконувати функції планування відновлення у постконфліктний період.

Таким чином, міжнародні методики оцінки матеріальних втрат є необхідним, але не завжди достатнім інструментом для аналізу збитків у переробній промисловості України. В умовах війни найбільш ефективними є гнучкі гібридні моделі, здатні працювати з обмеженими даними, як RDNA. Проте вони мають бути доповнені методиками глибокого аналізу, орієнтованими на промисловість (UNIDO), соціальний вимір (PDNA), стандартизований облік (ОЕСР) та моделювання (HAZUS). Комбінація цих підходів дозволяє поступово переходити від оперативного реагування до стратегічного планування відновлення. Проте необхідною умовою є створення

державного підходу до оцінки втрат матеріальної промисловості, що буде розглянуто в наступних дослідженнях.

Список використаних джерел

1. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. World Bank, 25.02.2025. URL: <https://surl.li/txppjf> (дата звернення: 07.10.2025).
2. Fourth Rapid Damage and Needs Assessment RDNA4. Washington : World Bank Group, 2025. 196 с. URL: <https://surl.lu/bmomcw> (дата звернення: 07.10.2025).
3. Jovel R. J., Mudahar M. Damage, Loss, and Needs Assessment Guidance Notes: Volume 1. Design and Execution of a Damage, Loss, and Needs Assessment. 2010. URL: <http://hdl.handle.net/10986/19047> (дата звернення: 07.10.2025).
4. Jovel R. J., Mudahar M. Damage, Loss, and Needs Assessment Guidance Notes: Volume 2. Conducting Damage and Loss Assessments after Disasters. 2010. URL: <http://hdl.handle.net/10986/19046> (дата звернення: 07.10.2025).
5. Jovel R. J., Mudahar M. Damage, Loss, and Needs Assessment Guidance Notes: Volume 3. Estimation of Post-Disaster Needs for Recovery and Reconstruction. 2010. URL: <http://hdl.handle.net/10986/19045> (дата звернення: 07.10.2025).
6. UNIDO Post-crisis projects. United Nations Industrial Development Organization. Vienna, 2010. URL: <https://surl.lt/piozyz> (дата звернення: 07.10.2025).
7. Inclusive and Sustainable Industrial Development Working Paper Series. WP 3 | 2024. The impact of the war on industrial sectors in Ukraine. UNIDO. URL: <https://surl.lu/yjlrwj> (дата звернення: 07.10.2025).
8. Assessing the Real Cost of Disasters: The Need for Better Evidence. OECD Reviews of Risk Management Policies. Paris : OECD Publishing. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264298798-en>.
9. Sommer H. Providing Compensation for Harm Caused by Terrorism: Lessons Learned in the Israeli Experience. URL: <https://surl.lt/hdjfmn> (дата звернення: 07.10.2025).
10. FEMA's Hazus Program. URL: <https://www.fema.gov/flood-maps/products-tools/hazus> (дата звернення: 07.10.2025).

УДК 001.9; 005.2

JEL Classification: O31, O35

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr251015.06>

Мусіна Л. А.,

канд. екон. наук,

провідний науковий співробітник,

Український інститут науково-технічної

експертизи та інформації, м. Київ

Кваша Т. К.,

завідувач відділу,

Український інститут науково-технічної

експертизи та інформації, м. Київ

Рожкова Л. В.,

завідувач сектору,

Український інститут науково-технічної

експертизи та інформації, м. Київ

ФАКТОРИ ВПЛИВУ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ НА ЕКОНОМІКУ ТА СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА НАПРЯМИ ЗМІН

Російсько-українська війна стала тригером геополітичної турбулентності, мілітаризації технологій та розгортання торгових воєн. В умовах воєнної ескалації спроможність інноваційних систем впливати на конкурентні позиції національних економік та технологічне лідерство стає одним з критеріїв успіху країн. Завдяки ґрунтовному аналізу Маріо Драгі [1] перешкод на шляху інновацій до впровадження в ЄС конкурентоспроможність займатиме центральне місце в Рамковій програмі з досліджень та інновацій (Dif) ЄС на 2027-2034 рр. [2].

Нова політична реальність змінює критерії оцінювання впливу інновацій на економіку та суспільство: якщо на тлі рішень Глобального Саміту ООН 2015 року щодо Цілей сталого розвитку пріоритет надавався зеленій трансформації економіки на благо суспільства, то із зростанням воєнних загроз посилюються вимоги до комерціалізації технологічних інновацій, їх впливу на економіку.

Відбувається фундаментальний зсув у промисловій політиці. Більше компаній концентрується у провідних секторах ХХІ ст. (космічна та оборонна промисловість, апаратне і програмне забезпечення ІКТ, хімічна промисловість). Удосконалюються інноваційні екосистеми для підтримки суб'єктів-учасників інноваційного ланцюга на всіх етапах руху інноваційного продукту від генерації ідеї до її монетизації.

Серед головних факторів впливу інноваційних екосистем на економіку ЄС експерти називають: доступ стартапів до венчурного капіталу, зменшення регуляторних бар'єрів для розширення молодих технологічних компаній, інтеграцію дослідників в інноваційні кластери (мережі університетів, стартапів, компаній, венчурних капіталістів), створення дослідницьких та технологічних інфраструктур світового рівня [2]. Водночас це підвищує вимоги до досконалості академічних установ – постачальників ідей, розвитку талантів, тощо.

Блок III "Інноваційна Європа" Рамкової програми з ДіІ "Горизонт Європа" реалізує пріоритети розвитку ЄС через два типи інноваційних еко-систем:

- Європейський інститут інновацій і технологій (забезпечує діяльність 9+ Спільнот знань та інновацій (Knowledge and Innovation Communities) та
- Європейські інноваційні екосистеми (охоплюють 25 мереж широкого кола суб'єктів інноваційної діяльності (ІД).

Ми згрупували їх за чотирма напрямками згідно заявленої мети діяльності та їх завдань відповідно до стадій інноваційного циклу та особливостей галузей:

- мережі університетів та закладів вищої освіти (ЗВО), переважно у форматі (інноваційних) мереж, асоціацій, консорціумів університетів (7 мереж);
- дослідницькі мережі та наукові установи, включаючи Європейську кооперацію з науки і технологій (COST), Раду європейських досліджень (CES), асоціації дослідницьких та інноваційних/технологічних організацій (9 мереж);
- мережі інноваційних агентств та галузевих альянсів, зокрема у сфері ІКТ, охорони здоров'я та сталої енергетики (4 мережі);
- мережі бізнес-організацій, технологічних кластерів, хабів (5 мереж).

У цьому переліку переважають мережі університетів, ЗВО і дослідницькі мережі. Менше мереж сформовано бізнес-організаціями, галузевими альянсами і кластерами, що відображає низький промисловий динамізм та недостатню увагу ЄС до розвитку передових технологій – штучного інтелекту, цифрових і оборонних технологій, а також технологічних інфраструктур. Маріо Драгі закликає до збільшення інвестицій у провідні дослідницькі та технологічні інфраструктури, оскільки достатнє фінансування таких інфраструктур є одним з критеріїв конкурентоспроможності дослідницьких та інноваційних систем [3]

Рішенням Єврокомісії [4] 15 вересня 2025 р. затверджено Європейську стратегію щодо дослідницьких та технологічних інфраструктур та план дій з її реалізації. Зазначено, що синергія розвитку цих інфраструктур є критично важливим фактором подолання інноваційного розриву Європи з іншими країнами світу та координації зусиль у ширшій європейській екосистемі ДіІ.

За оцінками Європейського інноваційного індексу (EII) Україна є країною-інноватором, що розвивається, та у 2025 р. досягла рівня у 29,0%

від середнього показника по ЄС (37-ме місце серед країн ЄС та країн-сусідів ЄС). Її показники нижчі за середній показник країн-новаторів, що розвиваються в ЄС та сусідніх країнах (46,0% у 2025 р.) [5].

Незалежні експерти констатують, що в Україні спостерігається в умовах війни різке зниження на 33% співпраці між інноваційними малими і середніми підприємствами та іншими учасниками інноваційної екосистеми. Через війну знижується активність у сфері інтелектуальної власності, а також інвестиції в інновації з боку фірм та держави. При цьому експорт наукоємних послуг зріс на 36,5% протягом 2018-2025 рр. на рівні 84,9% від середнього показника по ЄС. Ці результати значною мірою зумовлені зростанням ІТ-сектору України, який реєструє 8,2% річного зростання доходів у доларах США протягом 2019-2024 рр., а також розширенням співпраці між Україною та її ключовими партнерами в ІТ-секторі, такими як США, у сфері оборони та безпеки, включаючи безпілотні системи, штучний інтелект та кібербезпеку [6, с. 2].

Слід відзначити, що протягом останнього десятиріччя кількість науково-дослідних інститутів (НДІ) та дослідників у сфері технічних наук суттєво скоротилася. Зменшення державного фінансування цих інституцій замінило проєктне і грантове фінансування.

Сьогодні в Україні на державному рівні підтримку інноваційної діяльності здійснюють такі інституції (із залученням міжнародної допомоги):

1. Фонд розвитку інновацій (Український Фонд стартапів) - <https://usf.com.ua>.
2. Державна інноваційна фінансово-кредитна установа - <https://sfii.gov.ua>.
3. Національний фонд досліджень України, НФДУ - <https://nrfu.org.ua/>.
4. Мережа Центрів підтримки технологій та інновацій (Technology and innovation support centers, TISCs) - <https://tisc.ukrpatent.org/>.

Водночас дослідження показало, що з початку війни РФ проти України, кількість інноваційних мереж, інноваційних і технологічних екосистем та їх учасників в Україні зросла, меншою мірою на базі провідних університетів, а більшою мірою завдяки активності громадських організацій, які напряду співпрацюють з європейськими структурами і намагаються отримати грантову підтримку від програм РП9 Горизонт Європа, а також дотичних до неї програм, таких як COST, LIFE, Digital Europe, тощо. Вони охоплюють цифровізацію виробництва продукції та послуг, розвиток оборонних технологій, зелений перехід.

Проаналізовано діяльність таких мереж та партнерств:

- Спільноти знань та інновацій (KIC).Європейського інституту інновацій і технологій. Хаб Регіональної інноваційної Схеми EIT є містком між бізнесом, ЗВО і спільнотами знань та інновацій (KIC).

- Програми підтримки студентських проєктів і стартапів на базі ЗВО та наукових установ (НУ), зокрема Консорціум Academ.City на базі Київського

академічного університету, бізнес-інноваційний центр "ТехСтартапСкул" Львівської політехніки, стартап школа "Sikorsky Challenge" на базі КПІ, тощо.

- Консорціум EEN-Ukraine у рамках Європейської Мережі Підприємств (Enterprise Europe Network – EEN) у складі представників бізнесу, держави, НУ.

- Techosystem – спілка учасників української технологічної екосистеми для стартапів, скейлапів та інвесторів. Надає доступ до мережі компаній і партнерів через онлайн-спільноту, яка охоплює 100 членів спілки.

- Інтернет Асоціація України (ІнаУ) - найбільше об'єднання в сфері електронних комунікацій, понад 220 членів із всіх регіонів України.

- Консорціум Європейський цифровий інноваційний хаб "Kyiv HiTech" - об'єднання українських кластерів, наукових інституцій та інноваційних компаній для впровадження цифрових трансформацій.

- Український кластерний альянс (УКА) – мультигалузева всеукраїнська спілка підприємств, бізнес-об'єднань та кластерних організацій, охоплює понад 48 кластерів та асоціацій.

Висновки: українські ЗВО та громадські організації у секторі науки, інновацій та промислового розвитку вибудовують власні канали співпраці з європейськими мережами та екосистемами за своїми напрямками діяльності. Розвиток такого роду мереж в Україні дозволяє зменшити розрив з країнами ЄС за ступенем інноваційності, але недостатня активність держави у створенні відкритої інноваційної екосистеми уповільнює цей процес і зусилля інноваторів. Досвід застарілого нормативного регулювання розвитку індустріальних та наукових парків довів необхідність змін у політиці. Наразі у реєстрі індустріальних парків, що ведеться Міністерством економіки, довкілля та сільського господарства, таких парків вже налічується близько 110 у різних регіонах України, але деякі парки існують лише на папері, не маючи діючих підприємств, при цьому критерії їх відбору незрозумілі.

Повномасштабна війна РФ проти України надала імпульс відновленню оборонно-промислового комплексу країни (ОПК), що базується на розвитку цифрових технологій майбутнього. За даними Огляду міжнародного ринку зброї [3] глобальний попит на високоточне, автономне, асиметричне озброєння суттєво зріс. Потужна оборонна індустрія є однією з небагатьох конкурентних переваг нашої держави, а найбільшою конкурентною перевагою українського ОПК у контексті перспектив оборонного експорту вважається розгалужена мережа структур ДіІ та система тестових майданчиків з реальною військовою експертизою, доступом до досвіду бойового застосування оборонних технологій і перевірки нових зразків у реальних бойових умовах.

Однак для реалізації такого потенціалу необхідне проведення реформ, інтеграція у світовий ринок та підтримка інноваторів.

Список використаних джерел

1. The future of European competitiveness. September 2024. Summary. ISBN 978-92-68-22715-2. - URL: doi:10.2872/9356120.
2. Competitiveness compass. Our plan to reignite Europe's economy. - URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/competitiveness-compass_en.
3. The Draghi report one year on: what has changed? | Science|Business (sciencebusiness.net) URL: <https://sciencebusiness.net/news/planning-fp10/draghi-report-one-year-what-has-changed?>.
4. The Future of European Competitiveness, Pat B, pg. 245 and 247. - URL: <https://commission.europa.eu/topics/strengthening-european-competitiveness/eu-competitiveness-looking-ahead>.
5. Комунікація Єврокомісії COM(2025) 497 final – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52025DC0497&qid=1758722888104>.
6. European Innovation Scoreboard 2024. - Country profile Ukraine. Independent Expert Report. July 2025.- URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard_en.
7. Український інститут майбутнього. Міжнародний ринок зброї, експортний потенціал українського ОПК та умови його реалізації. - URL: <https://drive.google.com/file/d/15rJOXDZiR1QOaFzr6n5kghHokRmlc002/view>.

УДК 336.647:330.322.3

JEL Classification: G31, O22

Онiкiєнко С. В.,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри корпоративних
фiнансiв i контролiнгу,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

МЕТОДИ ДОВГОСТРОКОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ЦІНИ КАПІТАЛУ ПРИ ОЦІНЦІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ

Довгострокове прогнозування ціни капіталу є важливим етапом у процесі оцінки інвестиційних проєктів. Вартість капіталу визначає очікувану прибутковість інвестицій, впливає на рішення щодо фінансування, структури капіталу та оцінки ризиків. Точне прогнозування дозволяє забезпечити ефективне управління інвестиційними ресурсами та підвищити фінансову стійкість підприємства [1; 2].

Серед основних методів прогнозування вартості капіталу виділяють класичні фінансові моделі. Модель CAPM (Capital Asset Pricing Model) дозволяє оцінити очікувану прибутковість активу з урахуванням системного ризику [3]. WACC (Weighted Average Cost of Capital) використовується для визначення середньозваженої вартості капіталу, що включає як власний, так і позиковий капітал [4]. Метод DCF (Discounted Cash Flow) базується на дисконтуванні майбутніх грошових потоків і широко застосовується для оцінки інвестиційної вартості [3].

Економетричні методи прогнозування включають регресійний аналіз, який дозволяє будувати моделі на основі історичних даних. Стохастичні моделі, такі як FARIMA та GARCH, враховують волатильність та автокореляцію часових рядів. Також застосовуються моделі з трендовими та сезонними компонентами, що дозволяють описати довгострокові тенденції та циклічність у зміні вартості капіталу [2].

Алгоритмічні підходи передбачають покроковий вибір оптимального набору регресорів з урахуванням специфіки часових рядів. Для оцінки параметрів моделей використовуються метод найменших квадратів, метод абсолютних відхилень, ортогональні найменші квадрати. Для перевірки якості моделей застосовуються статистичні тести — Фішера, Стюдента, Дурбіна–Ватсона, а також метод складного ножа [1].

Динамічне прогнозування ціни капіталу передбачає використання сценарного аналізу, який дозволяє оцінити вартість капіталу за різних сценаріїв розвитку ринку. Метод rolling forecasts забезпечує регулярне оновлення прогнозів на основі нових даних. Важливо також враховувати чутливість моделі до змін зовнішніх факторів — інфляції, регуляторної політики, технологічних змін [5].

Практичне застосування методів прогнозування охоплює різні галузі — банківські установи, виробничі підприємства, інфраструктурні проєкти. Прогнозування вартості капіталу використовується для оцінки інвестиційної привабливості, планування бюджету та управління ризиками. Поєднання теоретичних моделей із прикладними методами дозволяє підвищити точність оцінки та знизити ризики прийняття інвестиційних рішень [4].

У контексті української економіки доцільність використання методів довгострокового прогнозування ціни капіталу визначається низкою факторів: нестабільністю макроекономічного середовища, обмеженим доступом до якісних статистичних даних, та високим рівнем ризику. У таких умовах найбільш ефективними є моделі, які поєднують гнучкість та адаптивність до змін.

Модель WACC є базовою для оцінки інвестиційних проєктів в Україні, оскільки дозволяє враховувати специфіку структури капіталу вітчизняних підприємств. Водночас, застосування CAPM ускладнюється через обмежену доступність даних для розрахунку ринкової премії та бета-коефіцієнтів, що знижує точність прогнозів.

Метод DCF залишається актуальним, особливо для проєктів із чітко визначеними грошовими потоками. Проте його ефективність залежить від якості вхідних даних та обґрунтованості припущень щодо темпів зростання та ризиків.

Економетричні та алгоритмічні методи, зокрема регресійний аналіз і стохастичні моделі, можуть бути корисними для великих компаній та фінансових установ, які мають доступ до історичних даних. Проте їх застосування потребує високої кваліфікації аналітиків та відповідного програмного забезпечення.

З огляду на вищезазначене, в Україні доцільно використовувати комбінований підхід: базові фінансові моделі (WACC, DCF) у поєднанні з адаптованими економетричними інструментами, що враховують специфіку національного ринку та доступність даних.

Довгострокове прогнозування ціни капіталу є ключовим інструментом для оцінки інвестиційних проєктів. Різноманіття методів — від класичних фінансових моделей до складних економетричних алгоритмів — дозволяє адаптувати підхід до конкретних умов ринку. В українських реаліях найбільш доцільним є використання моделей WACC та DCF, доповнених адаптованими економетричними методами, що враховують нестабільність макроекономічного середовища та обмежену доступність даних. Поєднання теоретичних засад із практичними рекомендаціями забезпечує ефективність прогнозування

Список використаних джерел

1. Бланк І. А. Управління вартістю підприємства : навч. посіб. / І. А. Бланк. — К.: Ніка-Центр, 2005. — 528 с.
2. Шевченко О. В. Фінансовий аналіз інвестиційних проєктів : навч. посіб. / О. В. Шевченко. — К. : КНЕУ, 2018. — 312 с.
3. Damodaran A. Investment Valuation: Tools and Techniques for Determining the Value of Any Asset / Aswath Damodaran. — 3rd ed. — Hoboken : Wiley, 2012. — 992 p.
4. Bruner R. F., Eades K. M., Harris R. S., Higgins R. C. Best Practices in Estimating the Cost of Capital: Survey and Synthesis // Financial Practice and Education. — 1998. — Vol. 8, No. 1. — P. 13–28.
5. Berk J., DeMarzo P. Corporate Finance / Jonathan Berk, Peter DeMarzo. — 5th ed. — Harlow : Pearson Education, 2020. — 1184 p.

УДК 330.341.1:338.45(477)

JEL Classification: L60, O32

Тебенко В. М.,

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри економіки і бізнесу,

Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя

ІННОВАЦІЇ ЯК ДРАЙВЕР ВІДНОВЛЕННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

У 2020 – 2024 рр. інноваційна активність промислових підприємств України зазнала суттєвих змін під впливом пандемії та повномасштабної війни. З одного боку, спостерігається скорочення кількості підприємств-новаторів, з іншого - підвищення якісного рівня інновацій. У кризових умовах інновації стають не лише елементом розвитку, а й інструментом виживання та відновлення. Саме тому аналіз динаміки інноваційної діяльності є ключовим для формування стратегії післявоєнного відновлення промисловості.

Мета дослідження - оцінити динаміку, структуру та регіональні особливості інноваційної активності промислових підприємств України та визначити її роль у післявоєнному відновленні економіки.

Аналіз динаміки інноваційної активності промислових підприємств України у 2020 – 2024 рр. показав, що кількість підприємств-новаторів скоротилася з 718 у 2020 р. до 586 у 2024 р., що становить зменшення на 18,4% [1]. Це спричинене як загальноекономічною кризою, так і безпосереднім впливом воєнних дій. Водночас відносна частка інноваційно активних підприємств залишалася майже незмінною (14,9%), що дає підстави говорити про збереження стійкого "ядра" інноваційної діяльності.

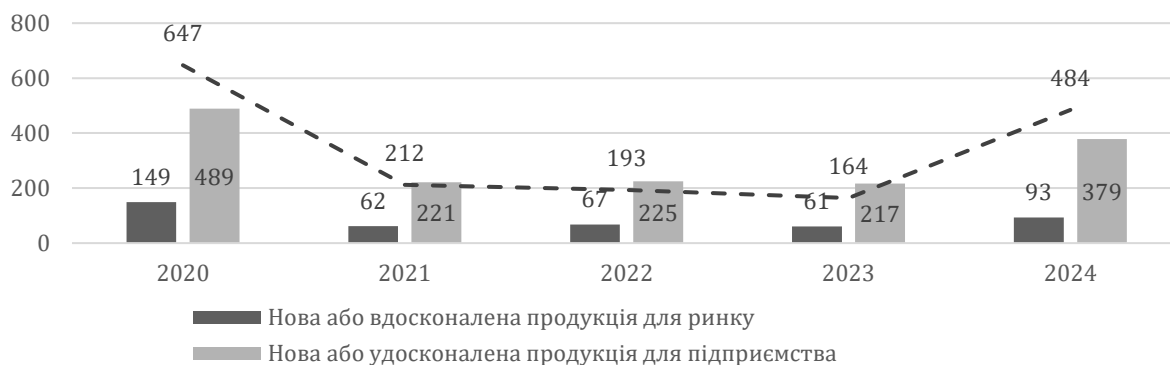

Рис. 1. Кількість промислових підприємств
України, що впроваджували інновації, одиниць

Джерело: [1].

У період 2020–2024 рр. інноваційна активність українських промислових підприємств пройшла крізь кілька хвиль трансформацій. Початково (2020 р.) ринок характеризувався значним обсягом інноваційних процесів (647 випадків) та високим рівнем впровадження нової продукції для підприємств (489 одиниць). Це свідчило про наявність потужного ресурсу інновацій, спрямованих на внутрішнє вдосконалення виробництва.

Однак вже у 2021–2023 рр. ситуація різко змінилася - усі ключові показники інноваційної діяльності зазнали спаду. Кількість нової продукції для ринку скоротилася більш ніж удвічі (з 149 у 2020 р. до 61 у 2023 р.), а обсяг внутрішніх нововведень впав із 489 до 217 одиниць. Найбільш різке скорочення спостерігалось у сфері інноваційних процесів, які у 2023 р. скоротилися до 164 випадків - лише чверті від довоєнного рівня. Така динаміка безпосередньо відображає вплив воєнних дій, зниження інвестиційної активності та релокацію частини промислових підприємств.

Проте вже у 2024 р. виявилися ознаки поступового відновлення. Кількість підприємств, які впроваджували нові інноваційні процеси піднялася до 484, що означає майже трикратне зростання порівняно з попереднім роком. Відчутне піднесення зафіксовано й у сфері продукції "нової для підприємства" (зростання з 217 до 379 одиниць). Хоча показники ще не досягли рівня 2020 р., ця тенденція демонструє адаптивність промисловості та готовність бізнесу інвестувати у технологічні зміни.

Разом з тим, зростання кількості продукції "нової для ринку" відбувається повільніше: від 61 одиниці у 2023 р. до 93 у 2024 р. Це свідчить про те, що в умовах невизначеності підприємства зосереджуються переважно на внутрішніх удосконаленнях і процесних інноваціях, а масштабні ринкові проекти відкладають до моменту стабілізації економічної ситуації.

Результати дослідження підтверджують, що інноваційний розвиток за 2020–2024 рр. має подвійний характер змін: з одного боку, значний спад у період кризи, з іншого - виразні сигнали відновлення у 2024 р. Причому темпи відновлення різні: внутрішні й процесні інновації відновлюються швидше, тоді як ринково-нові продукти ще залишаються "слабкою ланкою".

Аналіз у регіональному розрізі засвідчує істотну нерівномірність інноваційного розвитку. Лідируючі позиції традиційно зберігають м. Київ, Дніпропетровська, Харківська та Львівська області, що пояснюється концентрацією тут науково-освітнього та промислового потенціалу. Натомість найбільший спад інноваційної активності зафіксовано у Запорізькій, Донецькій та Харківській областях, що безпосередньо пов'язано з воєнними діями та руйнуванням виробничої інфраструктури.

У цілому результати дослідження свідчать, що інновації в Україні виконують подвійну роль. З одного боку, вони залишаються традиційним

засобом модернізації виробництва, що дозволяє підприємствам підвищувати ефективність і зменшувати залежність від застарілих технологій. З іншого боку, в умовах воєнних викликів та майбутньої відбудови інновації перетворюються на стратегічний інструмент відновлення промисловості та структурної трансформації економіки.

Розвиток інвестиційно-інноваційної діяльності стає визначальним чинником забезпечення конкурентоспроможності та довгострокового зростання економіки як на національному, так і на регіональному рівнях. Швидкі технологічні зміни, загострення ринкової конкуренції та еволюція споживчих потреб зумовлюють необхідність гнучкої адаптації підприємств до нових умов інноваційного середовища. Успіх залежить не лише від реалізації окремих інноваційних проєктів, а й від здатності бізнесу системно вдосконалювати свої процеси та швидко реагувати на зовнішні виклики [2].

Сучасна інноваційна діяльність виходить далеко за межі лише технологічних чи продуктових рішень. Вона дедалі частіше включає соціальний вимір, зокрема розвиток соціального підприємництва. Соціальне підприємництво в умовах України стає формою поєднання економічної та суспільної ефективності, адже воно не лише створює інноваційні продукти й послуги, а й вирішує проблеми працевлаштування ветеранів, підтримки внутрішньо переміщених осіб, відновлення локальних громад. У такий спосіб соціальні підприємства формують додану цінність у промислових регіонах, які зазнали найбільших втрат, і виступають важливим компонентом інноваційної системи. Включення соціального підприємництва до стратегії післявоєнного відновлення дозволяє поєднати економічне зростання з соціальною стійкістю, що відповідає сучасним практикам сталого розвитку [3].

Таким чином, інновації розглядаються не лише як технологічний прорив, а й як інструмент соціально-економічної стійкості, що посилює конкурентоспроможність країни та забезпечує її інтеграцію у глобальний простір сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Кількість інноваційно активних підприємств за регіонами. Статистична інформація Державного комітету статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 10.10.2025).
2. Болтянська Л.О. Тебенко В.М. Оцінка інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств Південного регіону. Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки) №3 (49), 2023. с.135-147.
3. Завадських Г.М., Лисак О.І., Тебенко В.М. Корпоративна соціальна відповідальність: формування та реалізація в Україні. Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки) №2 (48), 2023. с.129-139.

УДК 339.137.22:66

JEL Classification: L65, O14

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr251015.07>

Ярова Б. М.,

канд. екон. наук, старший
викладач кафедри геодезії та картографії,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ

Яровий Р. А.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка», м. Полтава

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ

Хімічна промисловість в Україні є однією із ключових галузей економіки, яке забезпечує стабільне виробництво продукції для промислового та споживчого використання. Ефективність функціонування даної галузі впливає на суміжні сектори, такі як фармацевтика, сільське господарство, машинобудування, енергетика тощо. Для оцінки стану та розвитку галузі доцільно проаналізувати обсяг реалізованої продукції хімічними підприємствами (див. рис. 1).

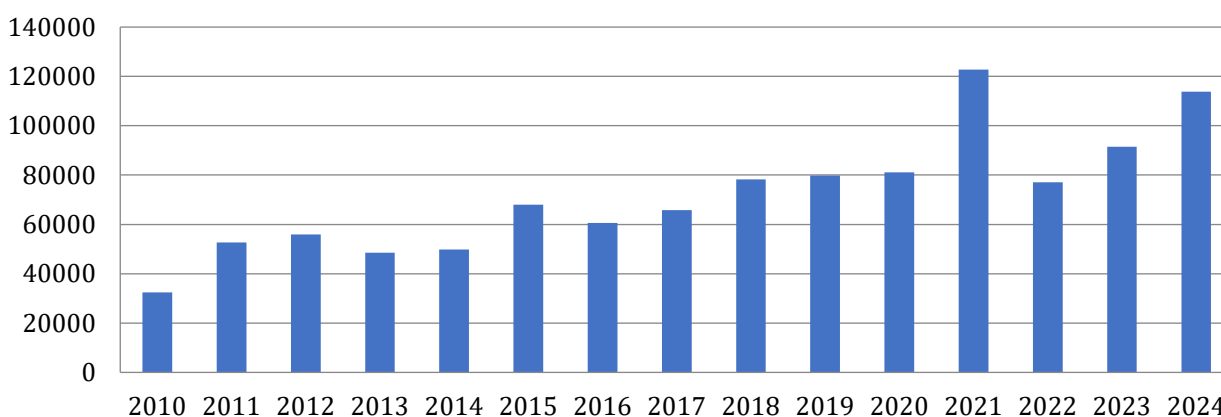

Рис. 1. Обсяг реалізованої продукції
хімічними підприємствами, млн. грн

Джерело: [1].

Здійснивши аналіз обсягів реалізованої продукції хімічними підприємствами України у 2010–2024 роках, можна говорити про загальну тенденцію до

зростання. Є окремі періоди спаду, але хімічна галузь загалом характеризується стійким відновленням виробництва після кризових явищ. Найбільших значень реалізація продукції досягла у 2021 році (понад 120 млрд. грн). Тимчасове стрімке зниження у 2022 році було зумовлене широкомасштабною збройною агресією російської федерації проти України. Проте у 2023–2024 роках спостерігається позитивна динаміка та поступове повернення до показників 2021 року [1].

Для оцінки економічного розвитку хімічної галузі загалом, оцінки динаміки виробництва, темпу розвитку здійснили аналіз індексів виробництва хімічних речовин і продукції в Україні у 2013–2024 роках (див. рис. 2).

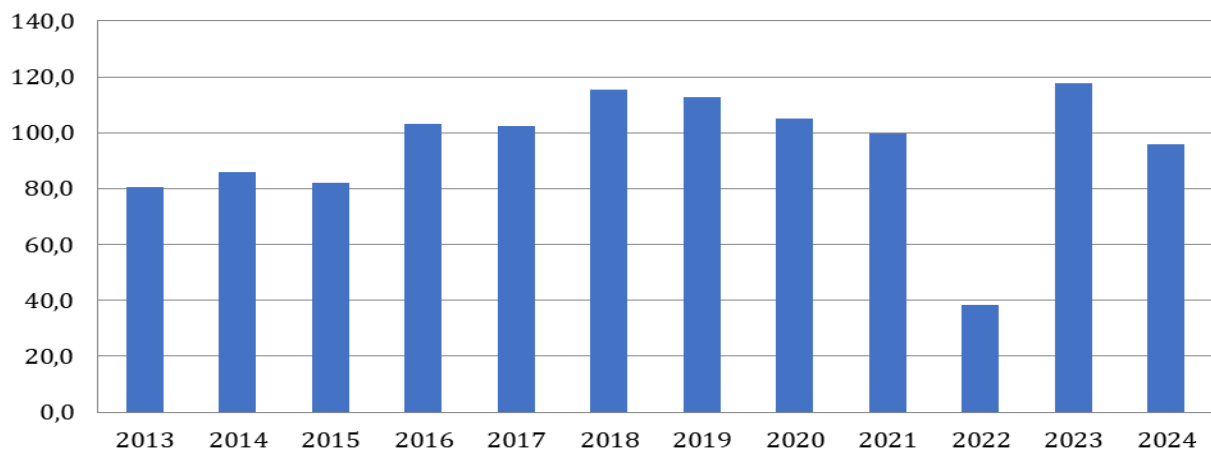

Рис. 2. Індекси виробництва хімічних речовин і продукції
у 2013–2024 роках, відсотків до попереднього року

Джерело: [1].

Аналіз динаміки індексу промислової продукції у період з 2013 року по 2024 рік свідчить про значні коливання в обсягах виробництва [1]. Ці показники показують залежність хімічної промисловості від зовнішніх економічних та політичних факторів [2].

Дослідивши динаміку промислового виробництва та обсягів реалізованої продукції хімічної промисловості, можна констатувати наявність суттєвих коливань у розвитку цього сектору економіки, чергування етапів спаду, стабілізації, відновлення. Загалом, показники за останні десять років свідчать про поступове відновлення та стійкість хімічної промисловості України попри економічні та воєнні виклики.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. – URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2025).
2. Ярова Б.М., Яровий Р.А. Проблеми розвитку хімічної промисловості в Україні в умовах воєнного періоду. *Соціально-економічні виклики та можливості глобалізації* : зб. матеріалів доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 05 берез. 2024 р. Одеса, 2024. С. 43–45.

СЕКЦІЯ 2. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ
SECTION 2. ACCOUNTING AND TAXATION

УДК (005.6:(657:336.22))::004.738.5

JEL Classification: M41, O33

Krasniuk, I.,
Kyiv National University of
Technologies and Design, Kyiv

**FEATURES OF QUALITY MANAGEMENT OF TAX
ACCOUNTING WITHIN FRAMEWORK OF VIRTUAL BUSINESS
AND ELECTRONIC COMMERCE IN CRISIS TIMES**

Abstract. *The paper analyzes the key features of tax accounting quality management in virtual business and e-commerce during periods of instability and crisis. Emphasis is placed on adaptive accounting systems, digital transformation, automation, and the use of hybrid intelligent technologies to ensure accuracy, transparency, and risk minimization. Integration of tax accounting with financial management and the application of AI-based tools enhance reliability and support business sustainability under crisis conditions.*

Keywords: *quality management, accounting, tax management, virtual business, e-commerce, instability and crisis.*

Introduction. In the current conditions of globalization and digitalization of the economy [1], the development of e-commerce and virtual business is becoming a key factor in economic growth. These forms of business activity are characterized by high mobility, scalability and integration into international markets, which, at the same time, creates additional challenges for financial management, in particular in the field of tax accounting. So, crisis phenomena [2-4], in particular caused by all types of instability [5-7], technological changes or socio-political factors, increase the requirements for the accuracy, transparency and timeliness of all management accounting (including accounting and tax). Traditional management methods (including accounting) in such conditions can often be insufficiently effective [8-10], which necessitates the use of modern information technologies, automation of accounting processes and the implementation of flexible management solutions.

Key aspects of quality management for tax accounting in virtual business and e-commerce include: digital transformation of accounting processes; rapid response to changes in tax legislation; ensuring the reliability and completeness of accounting data; managing financial and tax risks; transparency and readiness for audit.

Therefore, effective management of tax accounting quality allows you to minimize the risks of financial losses, increase the level of trust from partners and government agencies, and ensure stable business development even in times of crisis.

The Main Part. So, let us present the results of the author's research on the features of adaptive management of tax accounting quality in virtual business and e-commerce in conditions of instability or crises:

1. Flexibility of accounting procedures: 1.1. Virtual business and e-commerce respond quickly to market changes, which requires adaptive approaches to tax accounting; 1.2. The use of modular or scalable accounting systems allows you to quickly adjust tax transactions and reporting when changing legislation or financial indicators.

2. Digital transformation and automation: 2.1. The introduction of cloud solutions and specialized software ensures data relevance and reduces the likelihood of errors; 2.2. Automated systems allow you to keep records in real time, generate tax returns, and check the correctness of assessments.

3. Control of the reliability and quality of information: 3.1. High accuracy and completeness of entered data is critical; 3.2. Multi-level control (verification, comparison with primary documents, automatic checks for compliance with tax regulations) reduces the risks of errors and fines.

4. Intelligent and hybrid technologies: 4.1. The use of artificial intelligence and analytical tools allows you to predict tax liabilities, identify potential discrepancies and optimize tax flows; 4.2. Hybrid solutions combine automatic data processing with expert verification, improving the quality of management decisions.

5. Risks and their minimization: 5.1. In unstable conditions, the probability of errors increases due to fluctuations in exchange rates, changes in tax legislation or technical failures of platforms; 5.2. The use of scenario economic-mathematical modeling [11], [12] and regular audits of tax accounting helps reduce these risks.

6. Integration with business processes: 6.1. Tax accounting should be closely linked to financial and management accounting to ensure data integrity and process transparency; 6.2. Timely analytics and reporting support the company's strategic decisions and minimize tax losses.

Conclusions.

1. The high dynamics of the development of virtual business and e-commerce require constant improvement of tax accounting systems and their adaptation to changing conditions.

2. Crisis situations increase the importance of accuracy, efficiency and transparency of accounting processes and stimulate the implementation of digital technologies and automation of tax accounting.

3. Tax accounting quality management should combine classical control methods with modern digital tools, such as ERP systems, cloud services and automated audit mechanisms.

4. Timely identification and assessment of tax risks helps prevent financial losses and penalties, ensuring the stability of business activities in conditions of instability.

5. A comprehensive approach to accounting quality management, which involves automation, audit, control and adaptation to changes in legislation, increases the efficiency of financial management and promotes the development of virtual business even in times of crisis.

6. Developing innovative tax accounting strategies focused on conditions of instability and crisis allows enterprises to remain competitive and ensure long-term stability and transparency of their activities.

Discussion. As already mentioned above, in the current conditions of digitalization of the economy and the rapid development of e-commerce, virtual business is becoming one of the key forms of entrepreneurial activity. The high dynamics and scalability of such business models create additional challenges for financial management, in particular in the field of tax accounting. In such conditions, traditional accounting methods may not be effective enough, which necessitates the implementation of modern quality management tools.

That is why the author argues that one of the promising solutions is the use of hybrid information and intelligence technologies (HIT) within the framework of adaptive quality management of tax accounting. These technologies combine classical data processing methods with artificial intelligence algorithms [13], [14], including neural networks, expert systems and machine learning methods.

The main areas of application of HIT in tax accounting of virtual businesses include: Automation and digitalization of accounting, which allows processing large volumes of transactions in real time; Forecasting of tax liabilities and risk management, including the detection of anomalies and potential violations; Adaptation to changes in legislation, when the system automatically adjusts accounting algorithms in accordance with new norms; Intelligent audit and control, which combines the rules of expert systems with machine learning methods; Support for management decisions, providing recommendations for optimizing tax processes.

Thus, the use of HIT allows, thanks to the synergy effect [15] (in complex and dynamic economic systems [16]), to ensure flexibility and adaptability of tax accounting, minimize financial risks and increase the transparency of financial reporting even in crisis periods for virtual businesses.

References

1. Hrashchenko I. and Krasniuk S. (2015). Problems of regional development of Ukraine under globaliation process. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Economics and management*, 2015. - №11. – pp. 26-32.
2. Naumenko, M. (2024). Methodology of determining factors of activity efficiency and competitive position of the enterprise on the market in crisis

conditions. *Scientific innovations and advanced technologies*, № 7(35) (2024). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-7\(35\)-648-665](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-7(35)-648-665) [in Ukrainian].

3. Nevmerzhytska, N. Buhas (2022). Opportunities, threats and risks of implementation the innovative business management technologies in the post-pandemic period COVID-19. *WSEAS Transactions on Business and Economics*. Volume 19. Pp. 1215–1229.

4. Tsalko T. R., Nevmerzhytska S.M. (2023) Risk assessment in innovative activity. *Actual problems in economics, finance and management: materials of the International Scientific and Practical Conference*. East European Center for Scientific Research (Odesa, 25 october 2023). Research Europe, 2023. pp. 92-94 <https://researcheurope.org/product/book-31/> [in Ukrainian].

5. Karpenko, Oksana & Kravchenko, Olha & Palyvoda, Olena & Semenova, Svitlana. (2025). Evaluating the effectiveness of innovation implementation at transport enterprises under conditions of uncertainty. *Academy Review*, 2. 75-88. 10.32342/3041-2137-2025-2-63-5.

6. Nevmerzhytska S. M. (2018). Formation of a strategy for the innovative development of enterprises in conditions of uncertainty. *Scientific Bulletin of the Kherson State University. Series: Economic Sciences*. 2018. Vol. 32. pp. 99-103. URL: <https://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/422/418>.

7. Palyvoda, Olena & Semenchuk, Tetiana & Rachkovskyy, Eduard. (2024). Modelling growth strategies of transport enterprises in the conditions of context uncertainty. *Baltic Journal of Economic Studies*. 10. 255-267. 10.30525/2256-0742/2024-10-3-255-267.

8. Maksym Naumenko (2024). Modern concepts of innovation management at enterprises. *Scientific innovations and advanced technologies* No. 6(34) (2024). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-6\(34\)-435-449](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-6(34)-435-449).

9. Hrashchenko I.S., Khmurova V. V. (2016). Innovative policy as a tool for organizational change. Economic development: theory, methodology, management. *Materials of the 4th International Scientific and Practical Conference*. Budapest-Prague-Kyiv, 28-30 November 2016. 386, p. 361-369. [In Ukrainian].

10. Mykytenko V.V., Hryshchenko I.S. (2008). Adaptive management system of innovative processes at enterprises. *Problems of science*, (4), pp. 32-37.

11. Krasnyuk M., Kulynych Yu., Tkalenko A., Krasniuk S. (2021). Methodology of Effective Application of Economic-Mathematical Modeling as the Key Component of the Multi-Crisis Adaptive Management. *Modern Economics*, 29(2021), 100-106. [https://doi.org/10.31521/modecon.V29\(2021\)-16](https://doi.org/10.31521/modecon.V29(2021)-16).

12. Maxim Krasnyuk, Yurii Kulynych, Iryna Hrashchenko, Svitlana Goncharenko, Svitlana Krasniuk (2022). Economic and mathematical modeling of an oil and gas production company as an integrated complex specific system. *Science and technology today*, 2022. pp.399-413. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-13\(13\)-399-414](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-13(13)-399-414).

13. M. Krasnyuk, S. Goncharenko, S. Krasniuk (2022) *Intelektualni tekhnolohii v hibrydnii korporatyvnii SPPR [Intelligent technologies in hybrid corporate DSS (on the example of Ukraine oil&gas production company)]. Innovation and investment mechanism for ensuring the country's competitiveness: collective monograph / by general ed. O. L. Khultsova. – Lviv-Torun: League-Pres, 2022. – pp. 194-211 [in Ukrainian].*

14. Krasnyuk, M. (2014). Hybridization of intelligent methods of business data analysis (anomaly detection mode) as a standard tool of corporate audit. *The state and prospects of the development Education and science of today: materials of the III International science and practice conf. [m. Ternopil, October 10-11. 2014]. TNEU, 2014. pp. 211-212 [in Ukrainian].*

15. Derbentsev, V. D., Serdiuk, O. A., Soloviov, V. M., & Sharapov, O. D. (2010). *Synergistic and econophysical methods of studying dynamic and structural characteristics of economic systems. Cherkasy: Brama-Ukraine. - 2010 [in Ukrainian].*

16. Derbentsev, V. D., V. M. Soloviov, and O. V. Serdiuk (2005) Precursors of critical phenomena in complex economic systems. *Modeling of nonlinear dynamics of economic systems. - Donetsk: DonNU, 1 (2005). pp. 5-13 [in Ukrainian].*

УДК 657.3

JEL Classification: M42, H83

Рябчук О. Г.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку та аудиту,
Державний податковий
університет, м. Ірпінь

Сторожук Д. Є.,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Державний податковий
університет, м. Ірпінь

ДО ПИТАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Дослідження сучасного стану державного фінансового аудиту в Україні засвідчує наявність цілого ряду проблем та доводить необхідність теоретично-практичних досліджень сфери управління державними ресурсами з метою пошуку подальших перспектив підвищення ефективності та шляхів розвитку

на майбутнє. Так, О. Д. Шевчук [1] на основі виокремлення найбільш розповсюджених фінансових порушень (зайві виплати заробітної плати, стипендій компенсацій, допомог, пільг, субсидій; списання дебіторської заборгованості; реалізація товарів, робіт чи послуг безоплатно або за нижчими цінами; нецільові витрати; завищені витрати, втрати та недостачі коштів і матеріальних цінностей; незаконне відчуження майна; завищення відповідних розрахунків тощо) визначає головні проблеми державного фінансового аудиту в Україні. Наслідками таких порушень є завищені витрати, недоотримані доходи, нецільові витрати, незаконні затрати, недостачі та втрати коштів і товарно-матеріальних цінностей тощо. Таке господарювання є недопустимим, тим більше в умовах надзвичайних викликів, спричинених війною.

Серед окреслених автором негараздів (недосконалість законодавчо-нормативного регулювання порядку здійснення та оформлення результатів проведення аудиту; відсутність методичних основ механізму практичного здійснення державного фінансового аудиту; недостатнє врегулювання взаємовідносин між ДАСУ та іншими державними фінансовими органами під час проведення та реалізації результатів державного фінансового аудиту; недосконалість інформаційного забезпечення контрольно-перевірочного процесу тощо) виділено проблему недостатнього рівня автоматизації.

Ю. О. Русіна [2, с.149, 151] до основних викликів відносить: обмежений доступ до інформації через зруйновану інфраструктуру та безпекові обмеження; неможливість проведення повноцінних перевірок у зонах активних бойових дій; зростання корупційних ризиків через швидкий розподіл коштів, який часто супроводжується послабленням процедур контролю та спрощенням тендерних процесів; кадровий дефіцит працівників у службі державного фінансового контролю, посилений мобілізацією та переміщенням кадрів, що створює проблему недостатнього моніторингу фінансових потоків; складність міжнародного контролю за використанням фінансової допомоги; недостатня оперативність контрольних органів; необхідність швидкого ухвалення рішень щодо бюджетних витрат без належного аудиту тощо.

З метою визначення ключових стратегічних напрямів розвитку аудиту С. В. Онешко, С. А. Вітер, А. М. Віремейчик [3] розглянуто основні проблеми аудиторської діяльності, які стосуються використання цифрових технологій. Автори виділяють наступні проблеми:

- кваліфікація професійних кадрів та пошуку напрямів для їх ефективнішого та швидшого навчання;
- організація роботи аудиторів в умовах запровадження сучасних інноваційних технологій;

- несумісність засобів автоматизації аудиторської діяльності;
- прозорість досліджень та їх оприлюднення;
- робота з різними стандартами формування бухгалтерської звітності;
- проведення рекомендаційного аудиту з метою удосконалення управління грошовими потоками тощо.

В умовах цифрової економіки, коли бухгалтерський облік і аналіз господарської діяльності активно переходять на здійснення за допомогою новітніх технологій, в стратегічному плані аудит має відбуватися теж відповідним чином. Наприклад, протягом останніх років позитивних змін в даному напрямку зазнала сфера публічних закупівель. Але актуальною залишається проблема удосконалення існуючих та впровадження нових видів і форм проведення ефективного державного фінансового аудиту бюджетних програм, державних (регіональних) цільових програм, аудиту інвестиційних проектів тощо.

Вирішення зазначених проблем потребує комплексного підходу і активної взаємодії між державою, суспільством і міжнародними інституціями. Усі органи Державного фінансового контролю (Рахункова палата, Державна аудиторська служба, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро та інші) мають тісно взаємодіяти між собою та міжнародними партнерами для забезпечення належного нагляду за використанням фінансових ресурсів.

Більшість з окреслених проблем можуть бути вирішені за рахунок вдосконалення механізму інформаційних потоків в сфері аудиту державних ресурсів та за рахунок розвитку автоматизації сучасної системи баз даних вітчизняних державних органів на основі новітніх систем та технологій. "Воєнний стан вимагає адаптації вже існуючих механізмів контролю через запровадження більш гнучких та ефективних методів моніторингу фінансових потоків, цифровізації процесів та посилення відповідальності за порушення" [2, с. 151].

За результатами проведеного дослідження основних проблем, з якими зіштовхуються аудитори, можна визначити стратегічні напрями розвитку аудиторської діяльності, які пов'язані із процесами цифровізації. Стратегічний розвиток аудиту в умовах цифрової економіки має передбачати:

- запровадження цифрових платформ моніторингу використання бюджетних асигнувань в режимі реального часу, що допоможе забезпечити прозорість та своєчасне оприлюднення фінансової інформації для аналізу ефективності використання державних ресурсів, чим убезпечить від фінансових втрат і нераціонального витрачання коштів;

- впровадження сучасних цифрових інструментів для розширення можливості проведення дистанційного аудиту та використання автоматизованих методів перевірки, що зменшує ризики та посилює антикорупційні заходи;

- використання електронного документообігу з метою забезпечення швидкого доступу до інформації та значного покращення її використання та зберігання тощо.

Інформаційно-комунікаційні та цифрові технології дозволяють значно спростити контрольно-облікові та управлінські процеси і, разом з тим, забезпечують високий рівень точності і захисту інформації [4]. Державний фінансовий контроль повинен бути максимально ефективним, а значить стати ключовим механізмом забезпечення фінансової дисципліни та ефективного використання бюджетних ресурсів, що допоможе забезпечити національну безпеку та економічну стабільність України. Як зазначає М. Піхоцька [5], ефективний державний фінансовий контроль є ключовою умовою подальшого існування конкурентоспроможної, сильної держави.

Зрозуміло, що сучасні умови господарювання та сьогоднішній стан розвитку національної економіки вимагає змін у здійсненні аудиторської діяльності. Одним із першочергових завдань є удосконалення методики здійснення аудиту одночасно як на базі нових технологій, так і з застосуванням міжнародних стандартів аудиту. Також важливим аспектом є рівень підготовки висококваліфікованих кадрів, що здатні принципово змінювати вітчизняну систему державного фінансового контролю, позитивно сприймати та активно застосовувати на практиці нові підходи щодо використання сучасних технологій.

Список використаних джерел

1. Шевчук О. Д. Сучасні проблеми та перспективи розвитку державного фінансового аудиту в Україні. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/131.pdf>.
2. Русіна Ю.О. Державний фінансовий контроль: основні проблеми в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми економіки*. № 2 (284), 2025. С.148-160. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2025/02/2.25._to pic_Yuliia-O.-Rusina-148-160.pdf.
3. Онешко С. В., Вітер С. А., Віремейчик А. М. Стратегія розвитку аудиту в умовах цифрової економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 15. С. 64. http://www.investplan.com.ua/pdf/15_2021/12.pdf.
4. Крамаренко К. М., Шаповал О. А. Напрями цифрової трансформації обліково-фінансової діяльності бюджетних установ. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2022/76.pdf.
5. Піхоцька, М. (2023). Проблеми розвитку державного фінансового контролю в Україні. *Світ фінансів*, (1), 83-92. DOI: 10.35774/SF2023.01.83.

УДК 657

JEL Classification: M41, H25

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr251015.08>

Сук П. Л.,

д-р екон. наук, професор,

професор кафедри обліку і оподаткування,

Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України "Ніжинський
агротехнічний інститут", м. Ніжин

ОБЕРНЕНИЙ МЕТОД АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ОСНОВІ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПОСЛУГ

Щоб запроваджувати новітні технології у виробничий процес підприємства повинні використовувати необоротні активи.

Необоротні активи – це основні фонди, які можуть перебувати в оберті більш як один раз і не будуть перетворені на гроші протягом одного року (або операційного циклу, якщо він менший за рік).

Вартість необоротних активів протягом строку корисної експлуатації включається у витрати частинами через нарахування амортизації. Приміняють різні методи для її обрахунку. Як приклад, можна застосовувати обернений метод амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від реалізації послуг.

В економіці послуги (з баскської мови Zerbitzu) – це сукупність видів економічної діяльності, що пропонуються клієнту з використанням виключно інтелектуального або технічного потенціалу. Таким чином, перукарні, лікарні, навчальні заклади та магазини належать до сектора, який називається послугами. На відміну від промисловості, в сфері послуг не відбувається переробки сировини або напівфабрикатів. Коли пропонована послуга надається державним органом, це називається державною послугою, до якої застосовується адміністративне регулювання [1].

До доходу (виручки) від реалізації послуг включається загальний дохід (виручка) від реалізації послуг без вирахування наданих знижок, повернення коштів за ненадані або надані неякісно послуги та непрямих податків і зборів (податку на додану вартість, акцизного податку тощо).

Чистим доходом (виручкою) від реалізації послуг є різниця між доходом від реалізації послуг і наданими знижками, сумами повернених коштів за ненадані або надані неякісно послуги, доходами, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податками і зборами [2; 3].

Валовий прибуток (збиток) від реалізації послуг рахується як різниця між чистим доходом від реалізації послуг і собівартістю реалізованих послуг.

Податок на прибуток від реалізації послуг обраховується за ставкою 18 % із валового прибутку від реалізації послуг.

Податковим кодексом України регулюється порядок обчислення та сплати податку на прибуток підприємств [4], а НП(С)БО 17 "Податок на прибуток" встановлюються методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати, доходи, активи і зобов'язання з податку на прибуток та її розкриття у фінансовій звітності [5].

Дохід (виручка) від реалізації послуг обліковується на субрахунку 703 "Дохід від реалізації робіт і послуг" рахунку 70 "Доходи від реалізації".

На субрахунку 703 підприємства і організації, що надають послуги узагальнюють інформацію про доходи від реалізації послуг, зокрема, дохід від орендних платежів за оренду об'єктів інвестиційної нерухомості, про результати зміни резервів незароблених премій.

У кредиті субрахунку 703 показується збільшення (одержання) доходу, а у дебеті – належна сума непрямих податків (акцизного податку, податку на додану вартість та інших, передбачених законодавством); результат операцій перестраховування (у кореспонденції з субрахунком 705 "Перестраховування"); результат зміни резервів незароблених премій (у страхових організаціях); та списання у порядку закриття на рахунок 79 "Фінансові результати" [6; 7].

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності виробнича собівартість реалізованих послуг знаходиться у статті "Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)" (код рядка 2050) [8].

Інформація про собівартість реалізованих послуг узагальнюється на субрахунку 903 "Собівартість реалізованих робіт і послуг" рахунку 90 "Собівартість реалізації".

По дебету субрахунку 903 (рахунку 90) записується фактична собівартість наданих послуг, по кредиту – списання в порядку закриття дебетових оборотів на субрахунок 791 "Результат операційної діяльності" або рахунок 79 "Фінансові результати".

Валовий прибуток (збиток) від реалізації послуг реєструється на субрахунку 791 (рахунку 79). За кредитом субрахунку (рахунку) наводиться в порядку закриття рахунків сума доходів від реалізації послуг (субрахунок 703 або рахунок 70), за дебетом – сума в порядку закриття рахунків з обліку фактичної собівартості реалізованих послуг (субрахунок 903 або рахунок 90) [6; 7].

Прораховують валовий прибуток (збиток) від реалізації послуг за формулою:

$$\text{ВП(З)РП} = \text{ЧДРП} - \text{СРП}, \quad (1)$$

де: ВП(З)РП – валовий прибуток (збиток) від реалізації послуг; ЧДРП – чистий дохід від реалізації послуг; СРП – собівартість реалізованих послуг.

Податок на прибуток від реалізації послуг розраховують за формулою:

$$\text{ППРП} = \text{ВПРП} \times 18\%, \quad (2)$$

де: ППРП – податок на прибуток від реалізації послуг; ВПРП – валовий прибуток від реалізації послуг; 18% – ставка податку на прибуток від реалізації послуг.

При вирахунку оберненого методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від реалізації послуг спочатку треба обрахувати метод амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від реалізації послуг, і потім суми треба записати у зворотній послідовності: перший рік – в останній, другий рік – у передостанній тощо.

Річна сума амортизації за методом на основі податку на прибуток від реалізації послуг визначається множенням вартості, що амортизується (різниці між первісною і ліквідаційною вартістю) на коефіцієнт амортизації, який обраховують діленням податку на прибуток від реалізації послуг за відповідні періоди на плановий обсяг податку на прибуток від реалізації послуг за увесь період.

Амортизацію необоротних активів за методом на основі податку на прибуток від реалізації послуг розраховують за формулами:

$$\text{СА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) \times \text{КА}, \quad (3)$$

де: СА – сума амортизації; ПВ – первісна вартість об'єкта; ЛВ – ліквідаційна вартість об'єкта; КА – коефіцієнт амортизації.

$$\text{КА} = \text{ОППРП} : \text{ПОППРП}, \quad (4)$$

де: ОППРП – плановий або фактичний обсяг податку на прибуток від реалізації послуг за окремі періоди; ПОППРП – плановий обсяг податку на прибуток від реалізації послуг за увесь період.

Можна застосовувати також інший варіант для визначення методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від реалізації послуг:

$$\text{СА} = \text{ОППРП} \times \text{КА}; \quad (5)$$

$$\text{КА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) : \text{ПОППРП}. \quad (6)$$

Амортизацію необоротних активів за методом на основі податку на прибуток від реалізації послуг можна прорахувати двома способами: 1) із первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Розрахунок амортизації необоротних активів за оберненим методом на основі податку на прибуток від реалізації послуг розглянемо на прикладі.

Приклад. Первісна (початкова) вартість необоротних активів – 125000 грн, строк корисного використання (експлуатації) – 5 років, ліквідаційна

вартість – 1000 грн. Отже, вартість, що амортизується, дорівнює 124000 грн ($125000 - 1000 = 124000$).

За період амортизації необоротних активів передбачається нарахувати 180000 грн податку на прибуток від реалізації послуг, у т. ч.: у 1-му році – 58000 грн, у 2-му році – 49000 грн, у 3-му році – 32000 грн, у 4-му році – 27000 грн, у 5-му році – 14000 грн.

Визначимо коефіцієнти амортизації: за 1-й рік – 0,3222 ($58000 : 180000 = 0,3222$), за 2-й рік – 0,2722 ($49000 : 180000 = 0,2722$), за 3-й рік – 0,1778 ($32000 : 180000 = 0,1778$), за 4-й рік – 0,1500 ($27000 : 180000 = 0,1500$), за 5-й рік – 0,0778 ($14000 : 180000 = 0,0778$).

Порядок обрахунку 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів на основі податку на прибуток від реалізації послуг наведено в таблицях 1 і 2.

Таблиця 1

Обчислення амортизації необоротних активів за методом на основі податку на прибуток від реалізації послуг за 1-м способом (від первісної (початкової) вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від реалізації послуг, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	124000	58000	0,3222	39953
2	124000	49000	0,2722	33753
3	124000	32000	0,1778	22047
4	124000	27000	0,1500	18600
5	124000	14000	0,0778	9647
х	Разом	180000	1	124000

Джерело: авторська розробка.

Таблиця 2

Обчислення амортизації необоротних активів за оберненим методом на основі податку на прибуток від реалізації послуг за 1-м способом (від первісної (початкової) вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від реалізації послуг, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	124000	14000	0,0778	9647
2	124000	27000	0,1500	18600
3	124000	32000	0,1778	22047
4	124000	49000	0,2722	33753
5	124000	58000	0,3222	39953
х	Разом	180000	1	124000

Джерело: авторська розробка.

З даних таблиць 1 і 2 можна переконатись, що використання 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів на основі податку на прибуток від реалізації послуг дає змогу повністю розподілити вартість необоротних активів протягом строку їх корисної експлуатації.

Технологію прорахунку 2-го способу (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів на основі податку на прибуток від реалізації послуг показано в таблицях 3 і 4.

Таблиця 3

Обчислення амортизації необоротних активів за методом на основі податку на прибуток від реалізації послуг за 2-м способом (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від реалізації послуг, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	124000	58000	0,3222	39953
2	84047	49000	0,2722	22878
3	61169	32000	0,1778	10876
4	50293	27000	0,1500	7544
5	42749	14000	0,0778	42749
х	Разом	180000	1	124000

Джерело: авторська розробка.

Таблиця 4

Обчислення амортизації необоротних активів за оберненим методом на основі податку на прибуток від реалізації послуг за 2-м способом (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від реалізації послуг, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	42749	14000	0,0778	42749
2	50293	27000	0,1500	7544
3	61169	32000	0,1778	10876
4	84047	49000	0,2722	22878
5	124000	58000	0,3222	39953
х	Разом	180000	1	124000

Джерело: авторська розробка.

З показників таблиць 3 і 4 можна побачити, що при обрахунку 2-го способу (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів на основі податку на прибуток від реалізації послуг в останньому (табл. 3) і в першому (табл. 4) роках амортизація необоротних активів не обчислюється відповідно до коефіцієнту амортизації, а розподіляється у витрати періоду (42749 грн).

Висновки. Нараховувати амортизацію необоротних активів можна за оберненим методом на основі податку на прибуток від реалізації послуг.

Валовий прибуток (збиток) від реалізації послуг розраховується як алгебраїчна сума чистого доходу від реалізації послуг і собівартості реалізованих послуг.

Обернений метод амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від реалізації послуг прораховується на базі методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від реалізації послуг, а суми потім треба переставити у протилежній черговості: перший рік – в останній, другий рік – у передостанній і т. д.

Порахувати амортизацію необоротних активів за оберненим методом на основі податку на прибуток від реалізації послуг можна двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел

1. Zerbitzu (ekonomia) (February 23, 2025). Вилучено з : [https://id.wikipedia.org/wiki/Zerbitzu \(ekonomia\)](https://id.wikipedia.org/wiki/Zerbitzu_(ekonomia)).
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”: Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 “Дохід” (Наказ Міністерства фінансів України). № 290. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.
4. Податковий кодекс України (Закон України). № 2755-VI. (2010). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток” (Наказ Міністерства фінансів України). № 353. (2000). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01>.
6. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>.
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
8. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv>.

СЕКЦІЯ 3. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ
SECTION 3. FINANCE, BANKING AND INSURANCE

УДК 336.221:336.02:004

JEL Classification: G28, H26

Глушко А. Д.,

канд. екон. наук, кафедра фінансів,
банківського бізнесу та оподаткування,
Національний університет "Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка", м. Полтава

Проценко П. В.,

здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування,
Національний університет "Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка", м. Полтава

**ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ В КОНТЕКСТІ
МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ**

У сучасних умовах динамічного розвитку фінансових технологій зростає значення фінансових інновацій як інструменту підвищення ефективності державного управління [1]. Одним із ключових напрямів їх застосування є модернізація податкового адміністрування, спрямована на забезпечення прозорості, результативності та справедливості податкової системи. Підвищення ефективності податкової політики передбачає не лише зростання надходжень до бюджету, а й зменшення масштабів ухилення від сплати податків, оптимізацію витрат на функціонування податкових органів та удосконалення механізмів контролю.

Традиційні підходи до адміністрування податків дедалі частіше виявляються недостатньо адаптивними до викликів сучасної економіки, зокрема до стрімкого технологічного розвитку, зростання обсягів тіньового сектору та цифровізації фінансових операцій. У цьому контексті фінансові інновації – зокрема застосування технологій Big Data, блокчейну, штучного інтелекту та електронних сервісів – розглядаються як дієвий інструмент модернізації податкового адміністрування [2].

Податкова система України нині перебуває у процесі трансформації, зумовленої як внутрішніми структурними проблемами, так і потребою гармонізації з європейськими стандартами. Основними викликами залишаються складність процедур адміністрування, нерівномірний розподіл податкового

навантаження між секторами економіки та недосконалість нормативно-правової бази. В умовах євроінтеграції особливої актуальності набуває впровадження фінансових інновацій, що забезпечують спрощення податкових процесів, підвищення ефективності електронного декларування, удосконалення системи моніторингу й контролю, а також зміцнення довіри між державою та платниками податків.

Значний потенціал удосконалення податкової системи пов'язаний із процесами її цифровізації, що є ключовим напрямом модернізації податкового адміністрування. Використання цифрових технологій дає змогу автоматизувати основні етапи адміністрування податків, мінімізувати людський фактор і, відповідно, знизити корупційні ризики. Впровадження інноваційних електронних сервісів, зокрема електронного кабінету платника податків, системи електронної звітності та інтегрованих міжвідомчих баз даних, сприяє підвищенню прозорості податкових процедур, скороченню часових витрат і підвищенню довіри між державними органами та суб'єктами господарювання.

Цифровізація податкової системи водночас потребує значних інвестицій у розвиток технологічної інфраструктури, кібербезпеки та інформаційної сумісності між державними органами. Не менш важливим чинником є підвищення рівня цифрової грамотності серед населення й працівників податкової служби, що забезпечує ефективне використання нових інструментів фінансового адміністрування.

Важливою умовою модернізації податкового адміністрування в Україні є гармонізація податкової політики зі стандартами Європейського Союзу. Це передбачає посилення прозорості податкових процедур, зменшення адміністративного навантаження на бізнес, а також формування сприятливого інноваційного середовища. Особливої уваги потребує запровадження податкових стимулів для підприємств, що інвестують у розвиток високих технологій, наукові дослідження та цифрові рішення. Підтримка малого й середнього бізнесу через гнучкі податкові механізми також сприятиме активізації інноваційної діяльності та формуванню конкурентоспроможної економіки [3, 4].

Подальший розвиток процесів цифровізації податкової системи безпосередньо пов'язаний із впровадженням фінансових інновацій, які створюють нові можливості для підвищення ефективності адміністрування та контролю. Фінансові інновації – це нові фінансові продукти, технології, процеси або організаційні рішення, що змінюють умови ведення фінансової діяльності, зменшують транзакційні витрати, підвищують ефективність і прозорість фінансових операцій [5, 6]. До ключових прикладів таких інновацій належать цифрові платформи, блокчейн-технології, смарт-контракти, штучний інтелект для аналізу даних, а також автоматизовані системи обміну

інформацією. Вони забезпечують інтеграцію фінансових і податкових процесів, сприяючи створенню єдиного цифрового простору для держави, бізнесу та громадян. Зокрема, електронні кабінети платників податків надають можливість користувачам самостійно подавати декларації, переглядати історію податкових зобов'язань і отримувати офіційні рішення в онлайн-форматі. Це істотно знижує адміністративні витрати, скорочує бюрократичні процедури та прискорює процеси обслуговування платників.

Важливим напрямом є автоматизація податкових перевірок за допомогою алгоритмів машинного навчання, що дозволяють виявляти ризикових платників та потенційні схеми ухилення від оподаткування [7]. Використання технологій блокчейн та смарт-контрактів забезпечує надійність і прозорість обміну інформацією між податковими органами, підприємствами та фінансовими інститутами, мінімізуючи можливості для маніпуляцій і шахрайства. Крім того, застосування інтелектуальних аналітичних інструментів (Big Data, AI) відкриває нові підходи до обробки великих масивів податкових даних, дозволяючи прогнозувати ризики, ідентифікувати закономірності ухилення від сплати податків та оптимізувати контрольні процедури [8, 9]. На основі таких технологій можуть функціонувати адаптивні системи оподаткування, що динамічно змінюють податкові ставки залежно від рівня ризику, прибутковості або екологічних параметрів діяльності суб'єктів господарювання. Актуальним напрямом стає і розвиток цифрових податків [10].

Отже, фінансові інновації є ключовим чинником трансформації податкового адміністрування в умовах цифрової економіки. Їх упровадження сприяє підвищенню ефективності податкової політики, забезпеченню прозорості фіскальних процесів, зниженню адміністративного навантаження на бізнес і посиленню податкової дисципліни. Застосування технологій блокчейну, штучного інтелекту, Big Data, а також автоматизованих систем аналізу даних створює можливості для більш точного прогнозування податкових надходжень, виявлення ризикових операцій і побудови системи адаптивного оподаткування.

Водночас модернізація податкового адміністрування на основі фінансових інновацій потребує комплексного підходу, який включає вдосконалення законодавчого забезпечення, розвиток цифрової інфраструктури, підвищення рівня кіберзахисту та цифрової компетентності працівників податкових органів [11]. Важливо також забезпечити гармонізацію податкових процедур із європейськими стандартами та створити стимули для інноваційного бізнесу, зокрема через податкові пільги для підприємств, що інвестують у новітні технології. Таким чином, інтеграція фінансових інновацій у систему податкового адміністрування є необхідною передумовою формування прозорого фіскального середовища та зміцнення довіри між державою і платниками податків.

Список використаних джерел

1. Glushko, A.D. Directions of Efficiency of State Regulatory Policy in Ukrain. *World Applied Sciences Journal*. Pakistan: International Digital Organization for Scientific Information, 27 (4), 2013, pp. 448-453. <https://doi.org/10.5829/idosi.wasj.2013.27.04.13656>.
2. Khudolii, Y., Hlushko, A. The impact of innovation and fintech on the banking business. *ScienceRise*. 2023. № 3. P. 41–50.
3. Котвицька, Н., Романенко, О., & Башота, Д. (2024). Фінансова прозорість та податкова політика в умовах економічної трансформації України. *Економіка та суспільство*, (69). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-13>.
4. Hlushko A.D. Assessment of the effectiveness of state regulatory policy in the field of domestic trade in Ukraine. *Economy and Region*. 2012. No. 6 (37). P. 82–89.
5. Yehorycheva S., Fysun I., Hudz T., Palchuk O., Boiko N. Innovations in the insurance market of a developing country: Case of Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*. 2020. № 17 (4). P.175–188. [https://doi.org/10.21511/imfi.17\(4\).2020.17](https://doi.org/10.21511/imfi.17(4).2020.17).
6. Hlushko A.D., Vlasenko V.A., Chepizhna E.B. Methodology for Assessing the Effectiveness of Investment Projects Using MS Excel Tools. Development of the Financial Market in Ukraine: Threats, Problems, and Prospects: Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference, October 27, 2021. Poltava: Yuriy Kondratyuk National University, 2021. P. 113-114.
7. Onyshchenko, S., Hlushko, A., Kivshyk, O., & Sokolov, A. (2021). Shadow economy as a threat to economic security of the state. *Economics of Development*, 20(4), 24–30. [https://doi.org/10.57111/econ.20\(4\).2021.24-30](https://doi.org/10.57111/econ.20(4).2021.24-30).
8. Варналій, З., Вишневський, В., Десятнюк, О., Іванов, Ю., Крисоватий, А., Лютий, І., ... & Федосов, В. (2023). Цифровізація як спосіб підвищення ефективності податкового адміністрування. *Економіка, облік, фінанси та право: аналіз тенденцій та перспектив розвитку*, 45.
9. Onyshchenko S, Yanko A, Hlushko A, Sivitska S (2020) Conceptual principles of providing the information security of the national economy of Ukraine in the conditions of digitalization. *Inte J Manag (IJM)* 11(12):1709–1726. <https://doi.org/10.34218/IJM.11.12.2020.157>.
10. Оподаткування цифрових платформ в Україні: що передбачає новий законопроект. URL: <https://eba.com.ua/opodatкування-tsyfrovyh-platform-v-ukrayini-shho-peredbachaye-novyj-zakonoprojekt>.
11. Hlushko A.D. Conceptual principles of reforming the tax system of Ukraine in the conditions of European integration. Prospects for the development of finance in the conditions of European integration of Ukraine: monograph. Tallin: Estonia, IRETC MTÜ, 2022. P. 120–148.

УДК 343.73

JEL Classification: G21, H56

Горбатенко К. Р.,
курсант 3 курсу навчання,
Військово-юридичний інститут,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДІЇ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Фінансова система України неодноразово проходила через кризові випробування. Остання масштабна криза відбулась у 2014–2015 роки, коли на сході країни загострювались події. Унаслідок цього фінансова система зазнала серйозних ускладнень: курс долара встановлював нові антирекорди й перевищив позначку у 30 гривень за один долар США, а золотовалютні резерви фактично зійшли нанівець. Система виявилася неготовою до таких непередбачуваних викликів. Лише завдяки підтримці міжнародних партнерів, кредитам Світового банку та Міжнародного валютного фонду вдалося розпочати процес відновлення і поступово забезпечити економічне зростання. Проте вже у 2020 році фінансова система зіштовхнулася з новими викликами, спричиненими пандемією Covid-19, яку країна з часом також змогла подолати. Історично складається так, що щойно економічна ситуація починає стабілізуватися, Україна знову опиняється перед новою кризою. Найбільш масштабним ударом стало повномасштабне вторгнення російської федерації, яке розпочалося наприкінці лютого 2022 року. Саме тому дослідження сучасного стану фінансової системи України в умовах війни набуває особливої актуальності.

У контексті воєнного стану фінансова безпека України характеризується низкою особливостей, серед яких варто виокремити такі: по-перше, її забезпечення відбувається в умовах численних загроз, що включають як фізичні, так і зовнішньоекономічні та політичні виклики; по-друге, нормативно-правове регулювання цієї сфери переважно здійснюється фрагментарно та реактивно, оскільки воєнні обставини вимагають оперативного реагування, що нагально потребує кодифікації й систематизації законодавчих актів після завершення бойових дій; по-третє, діяльність фінансової системи супроводжується економічною нестабільністю, яка виникає як внаслідок об'єктивних зовнішніх факторів, так і через суб'єктивні управлінські рішення.

Таким чином, фінансова безпека в умовах воєнного стану є динамічним і комплексним процесом, що потребує не лише миттєвих відповідей на виклики, а й системного підходу до розвитку законодавчої бази та удосконалення управлінських практик, забезпечуючи тим самим стійкість фінансової системи в умовах постійних загроз і відповідальне використання ресурсів.

З метою захисту населення від різкого підвищення цін на найнеобхідніші товари, податкові органи наділені повноваженнями контролювати та регулювати ціноутворення протягом періоду воєнного стану. Бюджетна політика країни була переорієнтована на воєнні потреби, що передбачало здійснення першочергових соціальних видатків, спрямованих на підтримку життєдіяльності населення.

Незважаючи на ускладнення в бюджетній сфері у період воєнного стану, Україна продовжує сумлінно виконувати свої боргові зобов'язання. Для цього створено спеціальний Фонд обслуговування та погашення державного боргу. Уже в березні 2022 року було здійснено платіж у розмірі 292 мільйони доларів США за єврооблігаціями, деномінованими в американській валюті, термін погашення яких настав у вересні того ж року. Пізніше Україна досягла домовленості про відстрочку погашення боргу на один рік, що допомогло уникнути дефолту.

Уряд України протистояв бюджетному дефіциту шляхом залучення міжнародної фінансової допомоги, що дозволило зменшити навантаження на держбюджет і покрити його нестачу. З моменту початку війни близько 55% усіх бюджетних витрат було профінансовано за рахунок іноземної допомоги. У наданні фінансової підтримки взяли участь численні міжнародні організації та уряди країн, серед яких Канада, США, Італія, Велика Британія, Франція та інші. Зовнішнє фінансування стало одним із ключових чинників забезпечення макроекономічної стабільності в Україні.

Допомога охоплювала не лише матеріальні ресурси, а й дипломатичні заходи, що включали підтримку України в Організації Об'єднаних Націй, запровадження санкцій проти Росії та активну участь у самітах "Рамштайн". У грошовому вимірі найбільшу допомогу надали США — 44,5 млрд євро, за ними йшли Німеччина, Велика Британія та Польща з відповідними сумами 7,7, 6,6 та 5,1 млрд євро.

Таким чином, координація як фінансової, так і дипломатичної підтримки міжнародною спільнотою стала наріжним каменем у збереженні економічної стабільності України в умовах воєнного стану.

Отже, фінансова система України в умовах війни стикається з численними викликами. Втім, завдяки впровадженню антикризових заходів урядом та

ефективній підтримці Національного банку України вдалося зберегти відносну стабільність банківської сфери та забезпечити необхідне фінансування державного бюджету. Важливу роль у підтримці економіки відіграли такі інструменти, як випуск військових облігацій, активне залучення міжнародної допомоги та суворий контроль валютного ринку.

Після завершення бойових дій ключовим завданням стане комплексна модернізація фінансової системи країни. Ця модернізація передбачатиме реформування регуляторного середовища, впровадження цифрових технологій у наданні фінансових послуг і формування сприятливого інвестиційного клімату, що підвищить довгострокову стабільність та привабливість української економіки.

Інтеграція України до європейського ринку займатиме важливе місце у забезпеченні стійкого економічного зростання та відновлення всієї економічної системи країни. Цей процес сприятиме гармонізації стандартів, впровадженню новітніх технологій та залученню іноземних інвестицій, що стане фундаментом для подальшого розвитку та стійкості фінансової системи України.

Таким чином, поєднання оперативних антикризових дій із довгостроковими реформами створить передумови для зростання економіки в післявоєнний період і стабільного функціонування фінансового сектору країни.

Список використаних джерел

1. Руденко З. М. Фінансова криза в Україні 2014-2015 років: причини та інструменти регулювання / З. М. Руденко // Науковий вісник НЛТУ України. — 2015. — Вип. 25.7. — С. 216-222.
2. Глущенко Л. Д. Економічна криза в Україні та напрями її подолання / Л. Д. Глущенко // Матеріали Всеукраїнської конференції з фінансів, менеджменту і маркетингу, 2018. — С. 215-220.
3. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність в умовах воєнного стану / НБУ. — Київ, 2022. — 50 с.
4. World Bank, International Monetary Fund. Reports on Ukraine's financial assistance and economic stabilization during crises. — Washington, 2014–2025.
5. Верховна Рада України. Закон України "Про державний бюджет України на 2022 рік" із внесеними змінами в період воєнного стану. — Офіційний вісник Верховної Ради, 2022. — С. 1-30.
6. Коробцова Д. В. Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану // Аналітично-порівняльне правознавство. – 2022. – № 2. – С. 141–146.

УДК 336.22:004.738

JEL Classification: H25, F36

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr251015.09>

Ponomarenko, A. S.,

Postgraduate Student,

Department of Financial Policy,

State Research Institute of Informatization

and Economic Modeling, Kyiv

TENDENTS OF DEVELOPMENT OF TAX CONTROL OF TRANSFER PRICING IN UKRAINE

In the current conditions of globalization and digital transformation of the economy, the issue of the effectiveness of tax control of transfer pricing is becoming particularly relevant. The introduction of digital business models, the growing role of intangible assets and the use of automated technologies in financial reporting complicate the process of identifying the risks of understating tax liabilities and shifting profits between jurisdictions. Traditional control methods are increasingly proving insufficient for the timely detection of tax base erosion and tax evasion schemes. In this regard, there is a need to critically analyze the effectiveness of existing tax control instruments of transfer pricing and find ways to improve them, taking into account the possibilities of digitalization, in particular the use of analytical platforms, big data (Big Data) and artificial intelligence.

Despite the presence of a significant number of scientific studies devoted to the issues of tax control of transfer pricing, most of them are focused mainly on regulatory aspects and the methodology for determining market prices. At the same time, insufficient attention has been paid to the issues of assessing the effectiveness of control in the context of the digitalization of the economy and the spread of digital business models. The impact of digital technologies (Big Data, analytics, artificial intelligence) on the effectiveness of control and their potential in ensuring tax transparency and preventing the erosion of the tax base has been practically not studied. These aspects remain poorly researched and require further scientific study.

The complexity of taxation is an important aspect that should be taken into account when determining the state of tax control over transfer pricing and its impact on the activities of transnational corporations. After all, the tax system of

Ukraine constantly faces challenges caused by the implementation of new transfer pricing rules, digitalization and global tax competition, which, in turn, determines the level of complexity of the tax system.

Tax complexity as a feature of the tax system is characterized by the complexity of [1-3]:

- the Tax Code of Ukraine in terms of difficulties in understanding and complying with tax legislation;

- the tax base in terms of difficulties arising as a result of legislative and administrative processes, taking into account the peculiarities of the country's tax system.

It is necessary to emphasize that the level of tax complexity, in the context of significant factors complicating the corporate income taxation system in a country where transfer pricing has been introduced and transnational companies conduct economic activities, determines the level of tax revenues to the country's budget and the degree of trust of companies in the tax regulation of regulatory authorities.

Tax control of transfer pricing is a system of measures by state bodies aimed at ensuring the completeness and timeliness of payment of taxes determined in accordance with tax legislation in order to replenish the budget and create a favorable tax environment for the development of the state economy as a whole.

In our opinion, one of the key challenges of the modern transfer pricing system in Ukraine is the low level of digitalization of tax control. Despite the general trend of digitalization of public services, the sphere of tax administration, in particular, control over controlled transactions, remains largely dependent on traditional tools of verification and manual data processing. The lack of integrated information platforms, limited use of analytical tools and artificial intelligence algorithms reduce the effectiveness of monitoring controlled transactions [4].

To increase the efficiency of the transfer pricing system in Ukraine, it is advisable to implement comprehensive steps aimed at digitalizing tax control processes. First of all, it is necessary to create a single digital platform for submitting and analyzing transfer pricing documentation, which should be integrated with the information systems of the State Tax Service, customs authorities, financial institutions and financial monitoring bodies. Such a platform will provide the ability to process large amounts of data in real time and increase the transparency of operations [5].

An important task is also the implementation of Big Data technologies and artificial intelligence algorithms, which will allow for automated analysis of controlled operations, identify anomalies in reporting and predict potentially risky transactions. The use of innovative digital tools will help reduce the subjective factor in the inspection process and increase their effectiveness.

Of particular importance is the expansion of international cooperation in the field of tax transparency. Ukraine should more actively implement mechanisms for automatic exchange of information, in particular Country-by-Country Reporting (CbCR) and Common Reporting Standard (CRS), which will ensure better compliance with OECD requirements and reduce the risks of double taxation. An equally important component is the improvement of the digital competence of tax authorities. The effective use of new technologies requires systematic training programs and the involvement of IT specialists in the field of tax administration. This will ensure better application of digital tools in practice and contribute to the formation of a modern culture of tax control.

References

1. Deloitte Tech Trends Report 2025. URL: <https://www.deloitte.com/ce/en/related-content/tech-trends-2025.html>. (date of application: 08.10.2025).
2. Mahmoud Khalil. The Role of AI in Enhancing Transfer Pricing Accuracy and Efficiency. *Advances in Computer Sciences*. 2024. № 7 (1).
3. Poyda-Nosyk N., Borkovska V., Bacho R., Loskorikh G., Hanusych V., Cherkes R. The role of digitalization of transfer pricing in the company's management accounting system. *International Journal of Applied Economics, Finance and Accounting International Journal of Academic and Economic Finance Applications*. 2023. № 17 (1). P. 176–185. DOI: <https://doi.org/10.33094/ijaefa.v17i1.1096> (date of application: 08.10.2025).
4. Transfer Pricing Country Profiles. URL: <https://www.oecd.org/tax/transfer-pricing/transfer-pricing-country-profiles.htm> (date of application: 08.10.2025).
5. Transfer pricing in Ukraine: a system of analytical, digital, and control management : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. 132 p. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/606> (date of application: 08.10.2025).

УДК 368.916:005.6

JEL Classification: G22, Q01

Супрун Н. В.,

канд. екон. наук, доцент кафедри
фінансів і бухгалтерського обліку,
Державний університет економіки
і технологій, м. Кривий Ріг

Лазаренко П. В.,

здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Державний університет економіки
і технологій, м. Кривий Ріг

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сталий розвиток страхової галузі передбачає гармонійне поєднання економічної ефективності, екологічної відповідальності та соціальної справедливості. Страхові компанії можуть бути ключовими агентами змін через інноваційні технології, зокрема цифрові, аналітичні та ESG-орієнтовані рішення.

За результатами досліджень, інноваційна активність – використання інформаційних технологій, автоматизація бізнес-процесів, цифровий андеррайтинг – суттєво підвищує конкурентоспроможність страхових компаній в Україні. Компанії, які не впроваджують нові технології та продукти, втрачають клієнтів і фінансові показники [1].

В умовах війни та інших ризиків (пандемія, економічна нестабільність) страховий ринок адаптується шляхом цифровізації сервісів, удосконалення оцінки ризиків і створення нових продуктів, які враховують нестандартні зовнішні фактори [2].

Медичне страхування є одним із напрямків, де інновації можуть мати великий соціальний і сталий ефект: телемедицина, онлайн-реєстрація і обробка випадків, персоналізовані страхові продукти сприяють підвищенню доступу до охорони здоров'я та зниженню фінансових бар'єрів [3].

Впровадження ESG-принципів (екологічних, соціальних, управлінських) у стратегію страхової компанії дозволяє мінімізувати негативний вплив на екологію, підвищити рівень довіри клієнтів і інвесторів, а також формувати сталі джерела капіталу [4].

Використання великих даних (Big Data) і машинного навчання для передбачення страхових випадків, виявлення шахрайства та оптимізації

тарифів є критично важливим. Це дозволяє знизити витрати, прискорити обслуговування клієнтів та підвищити точність оцінки ризиків.

Хмарні технології та платформи як сервіс (Cloud, SaaS) дають змогу страховим компаніям швидко масштабувати IT-інфраструктуру, зменшувати операційні витрати і підвищувати ефективність без негативного екологічного впливу.

Незважаючи на значний потенціал інновацій, існують бар'єри: низька цифрова грамотність частини персоналу, регуляторні обмеження, слабка інфраструктура в регіонах, нестача стандартів ESG та їх верифікації [1].

Участь держави та професійних об'єднань (наприклад, асоціацій страховиків) важлива для стимулювання інновацій: через нормативні стимули, підтримку цифрових трансформацій, програми часткового субсидування інновацій, створення стандартів для учасників страхового ринку [5].

Розглянемо для прикладу діяльність СК "Універсальна" [6], яка має розвинений напрям добровільного медичного страхування (ДМС), і саме цей аспект безпосередньо пов'язаний із цілями сталого розвитку (ЦРС), зокрема з ціллю №3 "Міцне здоров'я і благополуччя".

Компанія, через розвиток системи добровільного медичного страхування, сприяє забезпеченню доступу до якісних медичних послуг для широкого кола населення, включно з працівниками підприємств, студентами та членами їхніх сімей. Поліси ДМС покривають профілактичні обстеження, консультації лікарів, діагностику, лікування, госпіталізацію — тобто все, що підвищує рівень здоров'я населення та знижує фінансове навантаження на державну медицину.

Завдяки корпоративним програмам страхування компанія допомагає:

- підприємствам дбати про здоров'я персоналу, що зменшує кількість лікарняних і підвищує продуктивність праці;
- державі зменшити тиск на бюджетну систему охорони здоров'я;
- населенню уникнути непередбачених фінансових втрат у разі хвороби.

Таким чином, ДМС – це не лише комерційна послуга, а й інструмент соціальної стабільності.

Що стосується інноваційних технологій в медичному страхуванні, СК "Універсальна" активно впроваджує цифрові сервіси, що відповідає ЦРС №9 "Інновації та інфраструктура". До них відносяться:

- електронні поліси страхування;
- онлайн-консультації лікарів;
- телемедицина та мобільний супровід клієнтів;
- спрощена процедура врегулювання страхових випадків через додаток.

Це зменшує кількість паперових документів, підвищує доступність і зручність, тобто відповідає принципам "зеленої цифровізації".

Медичне страхування у стратегії страхової компанії "Універсальна" можна розглядати як частину ESG-стратегії (табл. 1).

Таблиця 1

ESG-підхід страхової компанії "Універсальна"

Напрямок	Приклад реалізації
E (Environmental)	Використання цифрових сервісів зменшує паперовий документообіг.
S (Social)	Підвищення соціального захисту працівників через корпоративні ДМС-програми.
G (Governance)	Прозорі процедури врегулювання, чітка звітність і партнерство з лікарнями.

Джерело: складено за [7].

Підприємства, що укладають договори з "Універсальною", отримують:

- мотиваційний інструмент для персоналу;
- зниження ризиків непрацездатності;
- соціальну репутацію, тобто турботу про людей як частину корпоративної соціальної відповідальності.

Діяльність СК "Універсальна" у сфері медичного страхування безпосередньо сприяє реалізації ЦСР №3 ("Міцне здоров'я і благополуччя"), ЦСР №8 ("Гідна праця та економічне зростання"); ЦСР №9 ("Індустріалізація, інновації та інфраструктура"). Таким чином, компанія є прикладом того, як страхові організації можуть інтегрувати принципи сталого розвитку в свою бізнес-модель.

Отже, інноваційні технології є не просто опцією, а стратегічною необхідністю для страхових компаній, якщо вони прагнуть бути стійкими, адаптивними та соціально відповідальними. Для досягнення сталого розвитку потрібно системне поєднання технологічної модернізації, ESG-підходів і підтримки з боку держави та суспільства.

Список використаних джерел

1. Сосновська О. О., Сіренька І. І. Тенденції інноваційного розвитку страхових компаній в Україні. European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation, 2021, №2 (8), С. 20-30. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39553/1/O_Sosnovska_I_Sirenka_ESJEFI_2%288%29_FITU.pdf (дата звернення: 09.10.2025).
2. Ключка О., Богріновцева Л. Розвиток страхування в Україні в умовах ризиків пандемії та війни. Економіка та суспільство, 2024, (70). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-15> (дата звернення: 09.10.2025).
3. Конкуренція штовхає страхові компанії до використання цифрових технологій. Сайт: Мінфін (2022). URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/10/24/94423087> (дата звернення: 11.10.2025).

4. Моташко Т. П. ESG та страхова індустрія. *Страховий ринок України у світлі євроінтеграції: новітні виклики та тренди* : зб. матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 23 берез. 2023 р. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана [та ін.]. Київ : КНЕУ, 2023. С. 115-116. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/40474> (дата звернення: 12.10.2025).

5. Покорчак С. Адаптація страхового ринку України в умовах воєнних ризиків. Київський економічний науковий журнал, 2024, № 6, С. 115-122. <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-6-16> (дата звернення: 12.10.2025).

6. ПрАТ СК "Універсальна". Офіційний сайт. URL: <https://universalna.com/#slide-1> (дата звернення: 14.10.2025).

7. Опальчук Р., Чорновол А., Поплюйко Я. Інтеграція ESG-принципів у діяльність українських страхових компаній: глобальні тренди та місцеві особливості. Економіка та суспільство, 2025, вип. 72. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-113> (дата звернення: 14.10.2025).

СЕКЦІЯ 4. МЕНЕДЖМЕНТ
SECTION 4. MANAGEMENT

УДК 001.89:378

JEL Classification: O32, M15

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr251015.10>

Дмитришин В. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
старший науковий співробітник,
Державна наукова установа «Центр
інноваційних технологій охорони здоров'я»
Державного управління справами, м. Київ

**ОРГАНІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ НАУКОВИХ ТА
ПРАКТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ У НАУКОВІЙ УСТАНОВІ**

Матеріал підготовано на виконання НДР "Медико-соціальне обґрунтування, розробка та запровадження моделі "Центр інноваційних технологій охорони здоров'я" на основі триєдності науки, освіти та практики в роботу багатoproфільного закладу охорони здоров'я, визначення її ролі у формуванні єдиного медичного простору", державний реєстраційний номер: 0125U000318.

На сучасному етапі розвитку економічних і соціальних відносин науково-технічний прогрес є одним з головних факторів історичної трансформації суспільства. Інноваційна діяльність – це складний і довгостроковий процес, що потребує постійного моніторингу, як безперервного, комплексного спостереження та контролю за створенням, впровадженням, поширенням і використанням інновацій. Забезпечення нових підходів у моніторингових дослідженнях, подальша розробка та поглиблення теорії і методики дослідження стану наукової, практичної та інноваційної діяльності створюють передумови для пошуку найбільш оптимальних напрямків інноваційного розвитку наукової установи.

Необхідність моніторингу науково-технічної й інноваційної діяльності впливає з потреби забезпечення управлінського контролю, регулювання та стимулювання науково-технічної й інноваційної діяльності установи, необхідності створення у колективі середовища, яке сприяє впровадженню та поширенню інновацій.

Започаткування системи моніторингу наукової та практичної діяльності установи та здійсненого на їх підставі аналізу стану справ науково-технологічного та інноваційного розвитку гарантуватиме впровадження єдиної політики наукової установи щодо розробок, закупівлі, освоєння

сучасних і перспективних технологій та врегулювання відносин власності на науково-технічну інформацію та об'єкти інтелектуальної власності.

Моніторинг (від лат. monitor – що нагадує, що наглядає) – це безперервне спостереження за економічними об'єктами, аналіз їх діяльності як складова частина управління. Моніторинг інноваційної діяльності – це систематичний збір, обробка та аналіз інформації про перебіг інноваційних процесів, практичні наслідки заходів щодо стимулювання і регулювання інноваційної діяльності, результати реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності [1].

Моніторинг дозволяє вирішити такі основні завдання, як: організація спостереження, одержання достовірної, своєчасної й об'єктивної інформації про протікання інноваційних процесів в установі; оцінка та системний аналіз одержуваної інформації, виявлення причин, що викликають той або інший характер протікання науково-технічних процесів; прогнозна оцінка розвитку науково-інноваційного потенціалу на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу (вибір сценарію розвитку); підготовка рекомендацій, спрямованих на подолання негативних і підтримку позитивних тенденцій розвитку; забезпечення у встановленому порядку органів управління, а також інших зацікавлених осіб інформацією, отриманою при проведенні даного моніторингу [2; 3].

Моніторинг наукової діяльності (НД) – це систематичне відстеження її перебігу, що передбачає збирання, аналіз, узагальнення та зберігання інформації про стан дослідження та впровадження (оприлюднення, розповсюдження та використання цільовою групою користувачів) створеної під час здійснення НД продукції, оцінювання ефективності впровадження. Метою моніторингу виступає виявлення стану впровадження результатів НДР, здійснення контролю за його перебігом, вдосконалення і прогнозування подальших досліджень.

Суб'єктами моніторингу виступає власне наукова установа, наукові та практичні підрозділи, наукові працівники та цільова група користувачів створеної при здійсненні НД продукції. Об'єктом моніторингу можна вважати процес впровадження (оприлюднення, розповсюдження та використання цільовою групою користувачів) створеної при здійсненні НД наукової продукції.

Методами моніторингу можуть бути: збирання та опрацювання статистичних даних; огляд наукових, навчальних, довідкових, періодичних фахових видань, електронних ресурсів, матеріалів міжнародних і всеукраїнських конференцій, інших науково-практичних заходів, документів і матеріалів, підготовлених із використанням результатів НД публікацій у ЗМІ, мережі Інтернет тощо; опитування, інтерв'ювання цільової (нецільової) групи; опис успішних історій впровадження (кращого досвіду впровадження продукції окремих підрозділів установи та інших установ); інші методи, розроблені суб'єктами моніторингу.

Критеріями моніторингу є: поширеність інформації щодо створеної при здійсненні НД продукції, зокрема у наукових, навчальних, довідкових, періодичних фахових виданнях, електронних ресурсах, матеріалах міжнародних і всеукраїнських конференцій, інших науково-практичних заходів, ЗМІ, мережі Інтернет, на спеціалізованих виставках (оприлюднення продукції); наявність створеної при здійсненні НД продукції у користувачів та в установах, мережі Інтернет, на спеціалізованих виставках, що забезпечують її доступність (розповсюдження продукції); застосування створеної при здійсненні НД продукції цільовою групою користувачів у практичні діяльності (використання продукції).

Показниками моніторингу можуть бути дані щодо кількості: опублікованої (виготовленої) продукції, що підтверджуються бібліографічними записами видань тощо; звернень за електронними адресами порталів, веб-сайтів, електронних видань тощо, де оприлюднено продукцію; навчальної продукції, засобів навчання, що отримали грифи або свідоцтва МОН України; документів, що підтверджують розповсюдження продукції, зокрема листів-клопотань, актів, листів-підтверджень (заявок) про її розподіл тощо; укладених угод, що передбачають впровадження результатів НД, із навчальними закладами, підприємствами, організаціями, органами державної влади та місцевого самоврядування, виданих ними довідок (актів) про впровадження створеної при здійсненні НД продукції; публікацій про результати НД у реферативних виданнях, посилань на результати НД у наукових, навчальних, довідкових, періодичних фахових виданнях, електронних ресурсах, ЗМІ, мережі Інтернет; програм, матеріалів, рішень, рекомендацій міжнародних, всеукраїнських конференцій, інших науково-практичних заходів, де відображено результати досліджень; експонування продукції на спеціалізованих виставках, їх відзнак; договорів замовлення на здійснення нової НД, розпочатих за підсумками виконання фундаментальної роботи; заявок на об'єкти інтелектуальної власності, сертифікатів, патентів, авторських свідоцтв; документів і матеріалів, підготовлених із використанням результатів НД, або їх бібліографічних записів: концептуальних документів, висновків експертизи, пропозицій до проектів нормативно-правових документів, державних і галузевих програм, державних доповідей; аналітичних матеріалів і доповідних записок щодо підвищення якості освіти; висновків експертизи освітніх інновацій, навчальної літератури та засобів навчання; державних стандартів освіти, навчальних планів; висновків, відгуків експертів, користувачів про використання продукції.

З метою моніторингу доцільно впроваджувати сучасні науково-інформаційні технології. Так, на думку Н.Іванченко, створення науково-інформаційних систем, як технологічної підтримки науково-дослідної інформації є одним

із найпрозоріших та практичних підходів збору, управління, зберігання, поширення та аналізу дослідницької інформації. Такі системи інтегрують вже зареєстровану та наявну інформацію, допомагаючи спростити та гармонізувати процеси управління дослідженнями та забезпечити прозорість процесів прийняття адміністративних рішень. Впровадження Системи сприятиме спрощенню доступу до наукової інформації, мінімізує кількість бюрократичних процедур та дублювання робіт у процесі складання та перевірки звітної документації для науковців, адміністраторів та управлінців, удосконалисть представлення результатів вітчизняних досліджень у світовому науковому просторі, спростить процес пошуку нових ідей та технологій для українських підприємців, сприятиме створенню позитивного іміджу національної науки у світі та створенню нових успішних колаборацій українських вчених з іноземними партнерами [4].

Моніторинг здійснюється, як на рівні окремих наукових і практичних підрозділів, так і на рівні установи у цілому.

Підрозділи наукової установи: планують проведення моніторингу, зокрема передбачають заходи з моніторингу в індивідуальних планах наукових працівників; здійснюють моніторинг впровадження результатів НД шляхом щорічного збирання, аналізу, узагальнення та зберігання даних щодо оприлюднення, розповсюдження і використання продукції, підготовленої за НД, завершеними у звітному та попередніх роках; включають інформацію за підсумками моніторингу до щорічного звіту про роботу, заключного анотованого звіту про НД; зберігають узагальнену інформацію за результатами моніторингу впродовж терміну виконання роботи та щонайменше трьох років після його завершення.

Наукова установа: планує впровадження результатів НД; укладає та координує укладання угод, що передбачають впровадження, з навчальними закладами, підприємствами, організаціями, органами державної влади та місцевого самоврядування; координує заходи з впровадження результатів НД, зокрема: отримання відповідних грифів або свідоцтв МОН України, довідок (актів) про впровадження; випуск друкованої продукції та її розповсюдження; веде облік об'єктів впровадження результатів НД, контролює збирання та збереження лабораторіями відомостей, що підтверджують впровадження; здійснює моніторинг впровадження результатів НД шляхом щорічного збирання, аналізу, узагальнення та зберігання звітної інформації підрозділів щодо оприлюднення, розповсюдження і використання результатів НД навчальними закладами, підприємствами, організаціями, органами державної влади та місцевого самоврядування; контролює збереження підрозділами узагальненої інформації за результатами моніторингу впродовж терміну виконання роботи та після її завершення;

контролює впровадження результатів НД, заслуховуючи питання впровадження та моніторингу впровадження на засіданнях ученої ради за роботами, завершеними у звітному періоді.

Список використаних джерел

1. Стояновський А. Р. Особливості побудови та перспективи розвитку загальнодержавної системи моніторингу інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс] / А. Р. Стояновський // Вісник Хмельницького національного університету. — 2010. — № 4. — Т. 1. — С. 283—289. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2010_4_1/282-289.pdf.
2. Саверченко О. О. Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку [Електронний ресурс] / О. О. Саверченко. — Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Table/Zhalilo21/011.htm>.
3. Іващенко О.В. Моніторинг науково-технічної й інноваційної діяльності в Україні. Вісник Запорізького національного університету. №4(16) 2012. Електронний ресурс: <https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/eco-4-2012/146-154.pdf>.
4. Іванченко Н. особливості моніторингу науково-технічної діяльності працівників вітчизняних наукових і освітніх установ. Перша міжнародна конференція "Відкрита наука та інновації в Україні 2022" [Електронний ресурс] : Матеріали, 27-28 жовт. 2022 р. / Міністерство освіти і науки України; Державна науково-технічна бібліотека України. – Київ : УкрІНТЕІ, 2022. – Режим доступу: <http://doi.org/10.35668/978-966-479-129-5>.

УДК 005.21:004

JEL Classification: O33, C63

Семенюк О. Ю.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний
інститут», м. Харків

ПОСТАНОВА ЗАДАЧІ МОДЕЛЮВАННЯ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЕКТІВ

Сучасний розвиток інформаційно-технологічних проектів характеризується високим рівнем невизначеності, яка у даному контексті проявляється через множину таких факторів як технологічна складність, динамічність вимог замовників, обмеженість ресурсів, непередбачуваність зовнішнього

середовища тощо. Описана ситуація суттєво ускладнює процеси планування, реалізації та контролю реалізації інформаційно-технологічних проектів, а традиційні методи управління проектами виявляються недостатньо ефективними для адекватного врахування перелічених факторів невизначеності. Відповідно актуалізується завдання розробки нових підходів до їх моделювання, аналізу та прогнозування перебігу інформаційно-технологічних проектів.

Окремо слід враховувати, що проблема моделювання невизначеності в інформаційно-технологічних проектах набуває ще більшої актуальності в умовах цифрової трансформації економіки. Існуючі підходи до управління ризиками в проектах базуються переважно на статистичних методах та експертних оцінках, які не завжди адекватно відображають специфіку інформаційно-технологічної сфери. Зокрема, традиційні моделі не враховують стохастичну природу процесів розробки програмного забезпечення, нелінійність залежностей між проектними параметрами та мультикритеріальність цілей проекту.

Фундаментальною особливістю інформаційно-технологічних проектів є їх інноваційний характер, що призводить до появи "епістемічної невизначеності", коли відсутні достатні статистичні дані для побудови класичних ймовірнісних моделей. Цей тип невизначеності вимагає застосування альтернативних математичних апаратів, зокрема теорії нечітких множин, інтервального аналізу та теорії можливостей. Додатковим ускладнюючим фактором є динамічний характер невизначеності, коли її параметри змінюються в процесі реалізації проекту залежно від отриманих результатів та зміни зовнішніх умов.

З огляду на описані ускладнення потрібним є розроблення методичного підходу щодо моделювання невизначеності, який поєднує в рамках єдиної математичної моделі детерміністичні та стохастичні компоненти. Основою такої методології є концепція багаторівневої ієрархічної структури невизначеності, де кожний рівень характеризується специфічними математичними властивостями та вимагає відповідних методів аналізу. Перший рівень представляє алеаторичну невизначеність, яка може бути описана засобами класичної теорії ймовірностей. Другий рівень відображає епістемічну невизначеність, для моделювання якої застосовуються методи нечіткої логіки та інтервальної математики. Третій рівень характеризує онтологічну невизначеність, пов'язану з неповнотою самої постановки задачі та вимагає використання теорії грубих множин.

Математичне формулювання задачі моделювання невизначеності у такому випадку буде базуватися на побудові векторної функції стану інформаційно-технологічного проекту, в рамках якого кожна компонента відображає певний аспект проектної діяльності з урахуванням відповідного

типу невизначеності. В класичній постановці стан проекту описується як $S(t) = \{S_1(t), S_2(t), \dots, S_n(t)\}$, де $S_i(t)$ представляє i -ту компоненту стану в момент часу t . Кожна компонента характеризується простором невизначеності U_i , що дозволяє застосовувати специфічні математичні методи для її аналізу. Такий підхід може бути розширено введенням поняття адаптивної невизначеності, яка змінює свої характеристики залежно від етапу життєвого циклу проекту та накопиченого досвіду. Це дозволяє врахувати ефект навчання команди проекту та зменшення епістемічної невизначеності в процесі реалізації. Це можна відобразити через функцію часової еволюції параметрів невизначеності $\theta(t) = f(t, E(t))$, де $E(t)$ характеризує накопичений досвід.

Запропонована модель дозволяє врахувати взаємозв'язки між різними типами невизначеності через систему кореляційних залежностей. Це особливо важливо для інформаційно-технологічних проектів, коли різні технічні ризики можуть впливати на фінансові показники, а зміни в команді проекту можуть спричинити технологічні проблеми. Взаємодія між типами невизначеності у такому випадку описується матрицею впливу $W = [w_{ij}]$, де w_{ij} характеризує ступінь впливу j -го типу невизначеності на i -й тип.

Для практичного застосування описаного підходу необхідним є створення такої системи підтримки прийняття рішень, яка дозволить в режимі реального часу оцінювати поточний рівень невизначеності проекту та прогнозувати її зміни. Архітектура такої системи має базуватися на модульному принципі, де центральним елементом виступає ядро обчислювальної логіки, відповідальне за математичне моделювання різних типів невизначеності. Це ядро інтегрується з модулем збору даних, який автоматично агрегує інформацію з різноманітних джерел проектної діяльності: систем контролю версій, трекерів завдань, систем моніторингу продуктивності команди, фінансових систем та зовнішніх API для отримання ринкової інформації. Модуль аналітичної обробки застосовує алгоритми машинного навчання для виявлення латентних патернів у проектних даних та автоматичної класифікації типів ризиків і невизначеностей. Окрім того в рамках модуля аналітичної обробки доречним є використання байєсівського підходу до оновлення оцінок невизначеності при надходженні нової інформації про стан проекту. Такий підхід забезпечить основу впровадженні адаптивного механізму налаштування параметрів моделювання залежно від специфіки конкретного проекту. Разом з тим, доречним доповненням описаної постановки завдання моделювання є розгляд портфельного управління інформаційно-технологічними проектами, коли виникає проблема взаємодії невизначеностей між різними проектами. Також перспективним напрямом є інтеграція машинного навчання для автоматизації процесів ідентифікації та класифікації типів невизначеності на основі аналізу великих обсягів проектних даних.

УДК 005.364:004.8

JEL Classification: I31, O33

Semigina, T.,

Dr. in Political Sciences, MSW, Professor,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical
University, Uman

INTEGRATING AI ETHICALLY IN SOCIAL WORK MANAGEMENT: INSIGHTS FROM THE EPIC MODEL

Introduction. The digital era is transforming social work management by introducing new technologies that reshape organizational operations, service delivery, and decision-making processes [10]. Artificial intelligence (AI) offers tools for data-driven planning, predictive assessment, and automation of administrative tasks, potentially improving efficiency and responsiveness in social services; all these affect client outcomes, staff roles, and organizational structures [2; 7].

This paper examines how AI integration impacts social work management, identifies competencies required for effective leadership in the digital era, and highlights practical strategies for ethically responsible application within social service organizations. The analysis is guided by **Boetto's EPIC model [4]**, a framework designed to support the ethical and justice-oriented integration of AI into professional practice. The EPIC model emphasizes four interconnected domains: **Ethics and justice (E)**, **Policy development and advocacy (P)**, **Intersectoral collaboration (I)**, and **Community engagement and empowerment (C)**. Positioning social work management within the EPIC model provides a conceptual anchor for balancing innovation and humanistic responsibility. It aligns technological adoption with the profession's commitment to human rights, transparency, and equity. The framework also underscores that managerial competence in the AI era extends beyond technical skills – it requires critical reflection, ethical foresight, and collaborative governance.

In the preparation of this paper, AI tools such as ChatGPT were used to assist in language refinement and stylistic editing, enhancing coherence, and readability.

Results. Findings indicate that AI is increasingly applied in social work management to support resource allocation, optimize workflows, and anticipate client needs. Predictive analytics enable managers to identify emerging demands and plan interventions in advance, while AI-assisted monitoring provides real-time feedback on service quality and outcomes [5; 6]. Digital tools can also reduce the administrative burden on social workers, allowing greater focus on direct

client interactions. These technological benefits, however, must be considered alongside ethical challenges, including data privacy, algorithmic bias, and the potential reduction of human judgment. Experience from social service organizations illustrates that gradual adoption of AI can improve efficiency, yet the lack of structured methodological guidance and ethical frameworks limits the full potential of these innovations [9].

Applying EPIC model, managers ensure AI tools are implemented responsibly: ethical considerations guide client data and bias management; policy development ensures alignment with professional standards; intersectoral collaboration encourages coordination across agencies; and community engagement ensures AI-driven interventions respond to actual client needs while empowering service users.

Managers must understand AI capabilities and limitations, critically interpret data outputs, and ensure technology supports rather than replaces professional judgment. This interconnectedness exemplifies the concept of **entanglement**, where the introduction of a new tool simultaneously affects client outcomes, staff responsibilities, and organizational culture. Recognizing this entanglement highlights the importance of holistic training that cultivates both technical proficiency and reflective ethical reasoning [3; 9].

Practical applications illustrate both the potential and challenges of AI. Predictive tools can assess client vulnerability or forecast service demand during crises, while automated scheduling systems optimize staff workloads. When applied responsibly, these innovations enhance an organization's capacity to deliver timely, personalized services. Misuse or uncritical reliance, however, can compromise ethical standards, diminish human-centered care, and erode client trust [8]. Scenario-based learning and ethical reflection are crucial for developing managers' ability to evaluate AI outputs critically, balance efficiency with fairness, and maintain the humanistic core of social work.

To effectively prepare social work managers for AI-enhanced practice, higher education institutions and social service organizations must adopt a multi-layered approach that integrates practical experience, ethical reflection, and organizational governance. Training programs should provide direct engagement with AI tools through simulations, predictive analytics platforms, and digital dashboards. For instance, managers could simulate allocation of limited resources during high-demand periods or use AI-assisted risk assessment tools to anticipate client vulnerabilities in populations such as older adults, refugees, or individuals with disabilities. Such exercises allow managers to explore both the strengths and limitations of AI, understand its potential impact on staff workloads, and identify situations where human judgment must override algorithmic suggestions.

Equally important is the incorporation of structured ethical reflection and critical reasoning into curricula. Scenario-based discussions serve as a powerful tool: students and managers can evaluate a case where an AI system predicts high risk of social isolation for a specific client and suggests prioritization for intervention. Participants examine the AI output for accuracy, consider algorithmic biases, weigh ethical implications of prioritizing one client over another, and discuss how client rights, autonomy, and dignity are maintained. These exercises reinforce the concept that technology cannot replace professional judgment but should complement it, enhancing human-centered decision-making while safeguarding ethical standards.

Competency-based approaches should ensure that managers develop a blend of technical, analytical, and ethical skills [1]. Learning outcomes should include the ability to critically interpret AI-generated data, integrate these insights into organizational strategies, and anticipate the broader effects of technological decisions on clients, staff, and community stakeholders. For example, students might design AI-assisted intervention plans for a case study community, balancing efficiency, fairness, inclusivity, and client autonomy, thereby translating theoretical knowledge into practical applications.

Organizational policies and governance frameworks are essential for responsible AI integration. Social service agencies should establish clear procedures for monitoring AI outputs, assigning accountability, and maintaining transparency in decision-making [5]. For example, predictive analytics in child welfare should require review by human supervisors, with explicit documentation of how AI recommendations informed decisions. Such governance ensures that technology enhances organizational capacity without undermining professional standards.

Continuous professional development is also critical. Workshops, seminars, and hands-on exercises enable managers to stay current with emerging AI tools, evolving ethical guidelines, and innovative managerial strategies. Practical exercises, such as role-playing exercises for crisis response or simulated resource allocation during emergencies, strengthen managers' ability to apply AI tools thoughtfully in complex situations. Reflective leadership practices should be cultivated, encouraging managers to assess the impact of AI decisions on organizational culture, service delivery, and social justice outcomes, and to iterate policies and practices based on real-world experience.

Finally, the integration of frameworks such as Boetto's EPIC model can provide a conceptual structure for both education and practice. By emphasizing ethics and justice, policy development and advocacy, intersectoral collaboration,

and community engagement, the EPIC framework aligns managerial strategies with humanistic principles, ensuring that AI supports – not undermines – the core mission of social work. Embedding EPIC within education and organizational practice encourages managers to consider ethical, strategic, and social dimensions simultaneously, fostering a holistic approach to AI integration. Table 1 illustrates how each EPIC component corresponds to specific recommendations and practical applications in AI-enhanced social work management.

Table 1

**EPIC Model Components Aligned with Recommendations
and Practical Applications in AI-Enhanced Social Work Management**

EPIC Component	Recommendation for Social Work Management	Application
<i>E – Ethics & Justice</i>	Integrate ethical reflection and critical reasoning into all AI-related decision-making; ensure human-centered, just, and fair application of AI.	Scenario discussions where AI predicts client vulnerability; managers assess accuracy, bias, and ethical implications before acting.
<i>P – Policy Development & Advocacy</i>	Develop clear organizational policies and governance for AI use; define accountability, transparency, and monitoring mechanisms.	Implement guidelines for reviewing AI recommendations in child protection or resource allocation; ensure supervisors validate AI outputs before decisions.
<i>I – Intersectoral Collaboration</i>	Promote coordination with other sectors (health, education, government) to ensure AI tools support integrated service delivery.	Collaborative planning of AI-assisted intervention programs with local healthcare providers and community organizations.
<i>C – Community Engagement & Empowerment</i>	Engage clients and communities in AI-informed services; ensure interventions reflect real needs and empower users.	Use AI tools to identify community needs while involving service users in feedback loops and decision-making; design inclusive intervention strategies.

Conclusions. Artificial intelligence presents significant opportunities to enhance social work management by improving efficiency, informing decision-making, and enabling proactive service delivery. Its impact, however, depends on managers' competencies, ethical awareness, and reflective judgment. By combining technical proficiency, analytical thinking, and ethical reasoning – guided by frameworks such as EPIC– social work leaders can harness AI responsibly, fostering organizations that are both innovative and deeply human-centered.

References

1. Каркач А., Семигіна Т. *Цифрова компетентність людей літнього віку*. Tallinn: Teadmus, 2024.
2. Семигіна Т. Інтеграція штучного інтелекту в соціальну роботу: практичні та освітні перспективи. *Наука та освіта в умовах воєнного часу: м-ли II Міжнар. наук.-практ. конф.* Дніпро: Research Europe, 2024. С. 122–126.
3. Семигіна Т. Цифровий помічник старості: потенціал та ризики штучного інтелекту. *Modernization of science and its influence on global processes: Proceedings of the VIII International Scientific and Theoretical Conference*. Bern: International Center of Scientific Research, 2025. С. 44–47.
4. Boetto H. Artificial Intelligence in Social Work: An EPIC Model for Practice. *Australian Social Work*. 2025. URL: <https://doi.org/10.1080/0312407X.2025.2488345>.
5. Lehtiniemi T. Contextual social valences for artificial intelligence: Anticipation that matters in social work. *Information, Communication & Society*. 2024. Vol. 27(6). P. 1110–1125.
6. Meilvang M. L., Dahler A. M. Decision support and algorithmic support: The construction of algorithms and professional discretion in social work. *European Journal of Social Work*. 2024. Vol. 27(1). P. 30–42.
7. 3 ways that AI is driving the evolution of social services in government / Microsoft, 2025, June 23).. URL: <http://bit.ly/48aTgsX>.
8. Perron B. E., Goldkind L., Qi Z., Victor B. G. Human services organizations and the responsible integration of AI: Considering ethics and contextualizing risk(s). *Journal of Technology in Human Services*. 2025. Vol. 43(1). P. 1–14.
9. Ronad I. Digital Transformation in Social Work: Integrating Technology for Enhanced Practice, Outreach, and Education. *BSSS Journal of Social Work*. 2025. Vol. 17(1). P. 116–126.
10. Semigina T. Digitalization of social services in Ukraine: when technology outpaces reality. *Наука та освіта в умовах викликів сьогодення : мат-ли II Міжнар. наук.-практ. конф.* Чернігів: Research Europe, 2025. С. 200–204.

УДК 005.95/.96:005.73:331.101.3

JEL Classification: M12, M54, D23

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr251015.02>

Тєшева Л. В.,

д-р екон. наук, професор, в. о. завідувача
кафедри економіки та менеджменту,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків

Черепаха Є. О.,

здобувач вищої освіти,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків

СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ЧЕРЕЗ МОТИВАЦІЮ ТА КУЛЬТУРУ ОРГАНІЗАЦІЇ

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що в сучасних умовах глобалізації, інтенсифікації конкуренції та стрімкого технологічного розвитку людський капітал стає ключовим стратегічним ресурсом та основним джерелом конкурентної переваги будь-якої організації. Ефективність діяльності підприємства все більше залежить не від матеріально-технічної бази чи фінансових активів, а від знань, компетенцій, мотивації та залученості його співробітників. Саме тому управління персоналом як комплексна система роботи з людськими ресурсами виходить на перший план у забезпеченні стійкого розвитку та досягнення стратегічних цілей компанії.

Управління персоналом є цілісним організаційно-економічним механізмом, що охоплює всі аспекти взаємодії з працівниками: від планування потреби в кадрах, їх підбору та адаптації до навчання, оцінки, розвитку кар'єри, мотивації та формування корпоративної культури. У цій системі мотивація виступає центральним, інтегруючим елементом, оскільки саме вона безпосередньо спонукає персонал до продуктивної діяльності, реалізації свого потенціалу та досягнення організаційних орієнтирів. Проте її ефективність можлива лише в тому випадку, коли вона є органічною складовою всієї кадрової політики, тісно взаємопов'язаною з іншими HR-функціями.

Мотивація персоналу займає центральне місце в системі управління персоналом, оскільки безпосередньо впливає на продуктивність праці, якість роботи та залученість співробітників. Етимологія поняття "мотивація" походить від латинського «*move*» - «рухати», що закладає функціональний зміст даного терміну.

Проаналізувавши визначення терміну «мотивація», ми прийшли до висновку, що мотивація - це процес спонукання або стимулювання будь-кого до діяльності, спрямованої на досягнення цілей організації.

Розвиток теорій мотивації пройшов тривалий шлях - від методів «пряника та батого» до сучасних комплексних підходів. Серед ключових теорій мотивації можна виділити:

Змістовні теорії мотивації [2]:

1. Ієрархія потреб А. Маслоу - виділяє п'ять рівнів потреб: фізіологічні, безпеки, соціальні, визнання та самовтілення. Задоволення потреб нижчого рівня активізує потреби вищого рівня.

2. Двофакторна теорія Ф. Герцберга - поділяє фактори впливу на гігієнічні (запобігають незадоволеності) та мотиваційні (спонукають до кращої роботи).

3. Теорія потреб Д. Мак-Клелланда - акцентує на трьох типах потреб: досягненні, владі та причетності.

Процесуальні теорії мотивації:

1. Теорія очікувань В. Врума - заснована на припущенні, що людина спрямовує зусилля на досягнення цілі тільки тоді, коли очікує, що це призведе до задоволення її потреб.

2. Теорія справедливості С. Адамса - стверджує, що люди суб'єктивно визначають співвідношення отриманої винагороди до витрачених зусиль і порівнюють його з показниками інших людей.

3. Теорія X і Y Д. Мак-Грегора - описує два протилежних підходи до мотивації: авторитарний (теорія X) та демократичний (теорія Y).

Інтеграція мотивації в загальну систему управління персоналом відбувається через: узгодження системи мотивації з корпоративною стратегією; взаємозв'язок мотивації з системою оцінки персоналу; інтеграцію матеріальних та нематеріальних методів мотивації; врахування індивідуальних потреб співробітників

Корпоративна культура є потужним інструментом управління персоналом, який створює сприятливе середовище для розвитку, мотивації та самовіддачі співробітників. Вона охоплює систему цінностей, норм поведінки, традицій, корпоративного стилю, а також історії та легенди, що формують унікальну ідентичність організації. Для підтримки цієї культури використовуються різні інструменти: корпоративний кодекс, програми адаптації нових працівників, внутрішні комунікації, корпоративні заходи та система визнання досягнень, які допомагають зміцнювати відчуття належності до спільноти.

Внутрішні комунікації відіграють важливу роль у взаємодії між працівниками та керівництвом. До сучасних інструментів таких комунікацій належать

корпоративні портали, соціальні мережі, регулярні зустрічі з керівництвом, інтранет-платформи, мобільні додатки, анонімні опитування, зворотний зв'язок, інформаційні бюлетені та корпоративні медіа [3]. Вони забезпечують прозорість процесів, підтримують відкритість і довіру в колективі, сприяють формуванню єдиного інформаційного простору.

Мотивація працівників посідає центральне місце у системі управління персоналом, адже саме вона визначає, наскільки люди хочуть і готові працювати ефективно. Проте мотивація не існує окремо від інших елементів HR-системи. Вона базується на якісному підборі кадрів, продуманій системі навчання та розвитку, справедливій оцінці результатів праці й чітко вибудованій кар'єрній траєкторії. Лише поєднання цих компонентів дозволяє створити умови, за яких мотивація дійсно працює, а працівники відчують себе частиною спільної справи.

Сучасне управління персоналом вимагає комплексного та збалансованого підходу. Важливо не лише забезпечити матеріальне стимулювання, а й створити атмосферу, де кожен відчуває професійне зростання, повагу та підтримку. Мотивуючі фактори сьогодні виходять далеко за межі заробітної плати — все більшої ваги набувають визнання досягнень, можливості самореалізації, добрий мікроклімат у колективі, гнучкість умов праці. Не менш важливо забезпечити безперервний розвиток персоналу: навчання, підвищення кваліфікації, планування кар'єри, обмін досвідом. Це допомагає не лише уникнути професійного вигорання, а й формує кадровий резерв на майбутнє.

Окрему роль відіграє корпоративна культура, яка об'єднує команду спільними цінностями, нормами поведінки та традиціями. Вона створює відчуття єдності й відповідальності, перетворюючи роботу не просто на обов'язок, а на важливу частину життя колективу.

Найуспішнішими сьогодні є ті організації, які розглядають управління персоналом як невід'ємну частину загальної стратегії розвитку. Вони не розділяють бізнес-цілі й кадрову політику, а інтегрують їх у єдину систему, де люди є не ресурсом, а головною цінністю. Саме такий підхід дозволяє створити середовище, у якому кожен співробітник може реалізувати свій потенціал, а підприємство отримує стабільну перевагу на ринку та впевнено дивиться в майбутнє.

Список використаних джерел

1. Грішнова О.А. Управління персоналом: підручник. - К.: Знання, 2023. - 455 с.
2. Robbins, S. P., Judge, T. A. Organizational Behavior. 18th ed. - Pearson, 2021. - 512 p.
3. Колот А.М. Мотивація персоналу в умовах цифрової трансформації. – К.: КНЕУ, 2023. – 228 с.

СЕКЦІЯ 5. МАРКЕТИНГ
SECTION 5. MARKETING

УДК 659.113.71

JEL Classification: M31, O33

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr251015.11>

Ivitskiy, I.,

PhD, Associate Professor, Founder,
Doctor Ads LTD, London

**THE MARKETING EFFICIENT FRONTIER:
BALANCING SHORT, MID, AND LONG-HORIZON
ASSETS FOR COMPOUNDING ROIC**

Marketing budgets can be treated as portfolios with heterogeneous payoffs over time. Short-horizon tactics convert spend into near-term cash flow and saturate quickly. Long-horizon investments shift base demand and compound through persistence. The allocation problem is to choose budget shares that maximize expected growth for an acceptable volatility level, mirroring the efficient frontier from portfolio theory [1].

Let w_s, w_m, w_l denote budget shares for short-, mid-, and long-horizon assets. Define expected portfolio ROIC $\mu_g(w) = \sum_i \{i \in \{s, m, l\}\} w_i \mu_i$ and variance $\sigma_g^2(w) = \sum_i \sum_j w_i w_j \Sigma_{ij}$ where μ_i is the expected ROIC of asset i and Σ is the return covariance matrix. The efficient allocation solves:

$$\max_{w_s, w_m, w_l \geq 0} \mu_g(w) - \lambda \sigma_g^2(w)$$

subject to $\sum_i w_i = 1$, with $\lambda \geq 0$ as risk tolerance. For compounding over T periods one evaluates log-growth $G_T = \sum_{t=1}^T \ln(1 + R_t)$, where R_t is portfolio ROIC; for small returns, $\ln(1 + R_t) \approx R_t - R_t^2/2$ links growth maximization to mean-variance choices [1].

Operationally, horizon-aware response functions provide the bridge from spend to outcomes. Short assets exhibit brief carryover and steep curvature; long assets have extended carryover that moves baseline demand. Contemporary work integrates short-term response with a cointegrating mechanism so that mindset or equity metrics load into long-run base sales, unifying performance and brand effects [2]. Carryover can be modeled with an ad-stock state $a_t = \alpha a_{t-1} + u_t$, $\alpha \in [0, 1]$, where the half-life is $h = \ln(0.5) / \ln(\alpha)$. Saturation is captured by a Hill response $f(x) = \frac{x^\beta}{\theta^\beta + x^\beta}$, with β as curvature and θ as half-saturation. Estimation libraries implement these elements and provide budget-optimization routines once parameters are inferred [7].

Meta-analytic evidence indicates that long-term contributions are material. Across 918 estimates, the mean long-term share of the total effect is about 0.52 for mass media, 0.65 for targeted advertising, and 0.69 for personal selling; median ninety percent duration intervals are roughly 3.4, 2.0, and 12.6 months, respectively [5]. These generalizations justify a three-horizon taxonomy in which the mid horizon captures effects over roughly 2 to 6 months and the long horizon extends beyond that, acknowledging category dependence.

Identification remains central when calibrating μ_i and Σ . For discrete interventions, Bayesian structural time-series provides counterfactual baselines and uncertainty intervals, enabling validation of MMM-implied lift and informing priors for horizon components [3]. Frequency-aware MMM variants further reduce variance in μ_g estimates by linking spend to the distribution of exposures rather than impressions alone, which sharpens execution guidance [6].

Practical governance follows four steps. First, estimate response with explicit carryover and saturation and include a long-run component that shifts base demand. Second, construct the efficient set in w -space using expected log-growth and validate with rolling origins. Third, enforce stability constraints: floors for long-horizon investment at or above one half-life, caps that prevent short-term channels from dominating due to transient elasticities, and covariance regularization to avoid unstable solutions. Fourth, subject major reallocations to causal time-series checks to confirm realized lift.

Platform execution provides a useful analogue to risk pooling. In systems that support **portfolio bidding**, pooling sparse campaigns under a shared objective can reduce variance and stabilize learning, which is a practical counterpart to covariance-aware allocation [4], and the mechanism is formally recognized in Google's documentation on portfolio strategies [9]. In categories where long-term effects comprise a large fraction of total advertising value, portfolio solutions that rebalance toward long assets increase compounded ROIC even when near-term ROAS declines slightly, consistent with evidence that long-run impacts can constitute a majority share of total ROI [8].

References

1. Markowitz H. Portfolio selection. *The Journal of Finance*, 1952, 7(1), 77–91. DOI: 10.1111/j.1540-6261.1952.tb01525.x.
2. Cain P. M. Modelling short-and long-term marketing effects in the consumer purchase journey. *International Journal of Research in Marketing*, 2022, 39(1), 96–116. DOI: 10.1016/j.ijresmar.2021.06.006.
3. Brodersen K. H.; Gallusser F.; Koehler J.; Remy N.; Scott S. L. Inferring causal impact using Bayesian structural time-series models. *The Annals of Applied Statistics*, 2015, 9, 247–274. DOI: 10.1214/14-AOAS788.

4. Ivitskiy I. Mastering Google Ads Portfolio Bid Strategies for Better Campaigns. *Doctor Ads Blog*. Available at: <https://blog.thedoctorads.com/mastering-google-ads-portfolio-bid-strategies> (accessed: 17.09.2025).

5. Köhler C.; Mantrala M. K.; Albers S.; Kanuri V. K. A meta-analysis of marketing communication carryover effects. *Journal of Marketing Research*, 2017, 54(6), 990–1008. DOI: 10.1509/jmr.13.0580.

6. Zhang Y.; Wurm M.; Wakim A.; Li E.; Liu Y. Bayesian hierarchical media mix model incorporating reach and frequency data. *Google Research*, 2023. Available at: <https://research.google/pubs/bayesian-hierarchical-media-mix-model-incorporating-reach-and-frequency-data> (accessed: 17.09.2025).

7. Google. LightweightMMM: Lightweight (Bayesian) Marketing Mix Modeling. *GitHub repository*, 2025. Available at: https://github.com/google/lightweight_mmm (accessed: 17.09.2025).

8. Meta. Digital advertising's role in driving long-term brand growth. *Meta Newsroom*, 2022. Available at: <https://about.fb.com/news/2022/07/digital-advertisings-role-in-driving-long-term-brand-growth> (accessed: 17.09.2025).

9. Google for Developers. Portfolio and standard bidding strategies. *Google Ads API Documentation*. Available at: <https://developers.google.com/google-ads/api/docs/campaigns/bidding/assign-strategies> (accessed: 17.09.2025).

УДК 658.8:7.05:004

JEL Classification: M31, Z10

Стороженко С.,
здобувачка вищої освіти,
Київський національний університет
технологій та дизайну, м. Київ

ВІЗУАЛЬНА ІННОВАЦІЯ: РОЛЬ СУЧАСНОГО ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ

У сучасному світі графічний дизайн є не лише мистецьким засобом, а й потужним маркетинговим інструментом, який формує імідж брендів, впливає на сприйняття товарів і стимулює економічну активність. **Графічний дизайн у маркетингу** — це система візуальних засобів, які створюють єдину ідентичність бренду, допомагають ефективно передати інформацію, викликати емоції та сформувати довіру споживачів. Завдяки технологічним змінам графічний дизайн став не лише сферою естетики, а й полем інновацій, які змінюють структуру маркетингової комунікації.

Інновації в графічному дизайні охоплюють використання штучного інтелекту, генеративних алгоритмів, VR/AR технологій, інтерактивного та адаптивного дизайну. Вони дають змогу створювати персоналізовані візуальні рішення, які підлаштовуються під потреби конкретної аудиторії, підвищують ефективність маркетингових кампаній і скорочують час на розробку візуальних матеріалів. Зокрема, штучний інтелект уже здатен автоматично генерувати композиції, аналізувати реакції споживачів та адаптувати дизайн до різних форматів і платформ [1]. Такі інновації суттєво змінюють економічну модель маркетингу, оскільки оптимізують витрати бізнесу і водночас підвищують продуктивність праці дизайнерів.

Адаптивні та динамічні візуали, інтерактивна реклама, VR/AR-технології створюють новий рівень взаємодії між брендом і споживачем. Це дозволяє компаніям не лише привертати увагу, а й занурювати користувача у світ бренду, формуючи емоційний зв'язок. Такі технології вже активно використовуються у великих рекламних кампаніях, підвищуючи залучення аудиторії та впізнаваність бренду. Крім того, тенденції до відкритого дизайну та краудсорсингу (коли користувачі беруть участь у створенні візуальних рішень) формують нову соціальну модель маркетингу, де споживач стає співтворцем бренду [2].

З економічної точки зору, розвиток інновацій у графічному дизайні безпосередньо впливає на зростання вартості брендів і конкурентоспроможність бізнесів. Якісний дизайн підвищує привабливість продукту, стимулює попит, збільшує обсяги продажів і створює додану вартість. У багатьох країнах, зокрема у Великій Британії, креативні індустрії, серед яких важливе місце посідає графічний дизайн, становлять значну частку ВВП та забезпечують робочі місця [3]. Для країн з перехідною економікою графічний дизайн є потужним інструментом розвитку малого бізнесу та експорту, сприяє створенню сучасного візуального іміджу продукції та послуг [4].

Соціальний вплив інновацій у дизайні також значний. Сучасні підходи до проєктування передбачають інклюзивність і доступність, враховуючи потреби людей з різними можливостями. Графічний дизайн сьогодні стає засобом просвітництва, соціальної реклами, екологічних та культурних ініціатив. Завдяки дизайну суспільство формує нові культурні коди, соціальні наративи та цінності. У цьому сенсі дизайнери перетворюються на агентів соціальних змін, здатних впливати на свідомість і поведінку людей [5].

Водночас інновації несуть і певні виклики. Зокрема, автоматизація може частково замінити роботу дизайнерів, що ставить питання про майбутнє професії та роль людини у творчому процесі [6]. Виникають також етичні

питання: авторство, оригінальність, відповідальність за використання дизайну у маніпулятивних цілях.

Отже, інновації в графічному дизайні не лише оновлюють маркетингові системи, але й глибоко впливають на економіку та суспільство. Вони сприяють зростанню ефективності бізнесу, підвищенню конкурентоспроможності, формуванню нових соціальних відносин і культурних практик. Графічний дизайн стає мостом між технологіями, економікою та людиною — системою, де інновації створюють не лише економічну, а й соціальну цінність.

Список використаних джерел

1. From Fragment to One Piece: A Survey on AI-Driven Graphic Design.
2. Emergent Trends in the Design Economy and Their Impact on Consumption, Production and Design.
3. Contribution of the Arts to Society and the Economy – House of Lords Library.
4. Impact of Graphic Design in Improving of Economic Effects in Transition Countries – ResearchGate.
5. Social Impact Assessment in Graphic Design – University of Michigan Library.
6. Graphic Design among Most at-Risk Jobs from AI – Report – Design Week.

СЕКЦІЯ 6. ТУРИЗМ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА
SECTION 6. TOURISM, HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS

УДК 338.48-6:639.1(4)

JEL Classification: L83, Z32

Забалдіна Ю. Б.,

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри
туризму та менеджменту креативних індустрій,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ

Діденко В. В.,

здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ

Жалдак І. С.,

здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ

**МИСЛИВСЬКИЙ ТУРИЗМ У ЄВРОПІ:
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ**

На сучасному етапі розвитку суспільства феномен полювання часто стає предметом дискусій і навіть конфліктів. Це значною мірою зумовлено поширенням неповної або викривленої інформації про його сутність. Частина громадськості, орієнтуючись на емоційно забарвлені повідомлення у медіапросторі, сприймає мисливство виключно як процес знищення тварин задля отримання м'яса чи трофеїв. Проте численні дослідження свідчать, що сучасне мисливство, особливо в Європі, є елементом регульованої екологічної системи та невід'ємною частиною природоохоронної політики (Ambio, 2023; MDPI, 2022). Для більшості мисливців полювання - це не лише форма відпочинку, а й спосіб підтримання сталого балансу в екосистемах, контролю чисельності диких тварин, збереження культурних традицій та національної ідентичності. Саме тому мисливський туризм у Європі розглядається не як протиставлення екологічному мисленню, а як його складова, що поєднує природокористування, економічну вигоду та охорону біорізноманіття (MDPI, 2022).

За даними Federation of Associations for Hunting and Conservation of the EU (FACE), мисливська діяльність щорічно приносить економіці Європейського Союзу близько 16 млрд євро та об'єднує понад 7 мільйонів мисливців (FACE, 2016). Окрім прямого економічного ефекту, мисливський туризм стимулює розвиток суміжних галузей — готельного бізнесу, транспорту, виготовлення спорядження та організації тематичних турів.

Європейський ринок мисливського туризму упродовж останніх років демонструє поступове відновлення після спаду, спричиненого пандемією COVID-19. За даними досліджень Frontiers (2025), FACE (2016) та MDPI (2022), з 2020 по 2025 рр. спостерігається стале зростання попиту на організовані мисливські тури, зокрема у країнах Центральної та Північної Європи.

Вартість ринку мисливського туризму в Європі у 2020 р. оцінювалась приблизно в 12,5 млрд євро, тоді як у 2025 р. цей показник прогнозовано досягне 17,3 млрд євро. Одночасно зростає кількість іноземних мисливців-туристів — із 2,1 млн осіб у 2021 р. до 4,5 млн у 2025 р. (рис. 1).

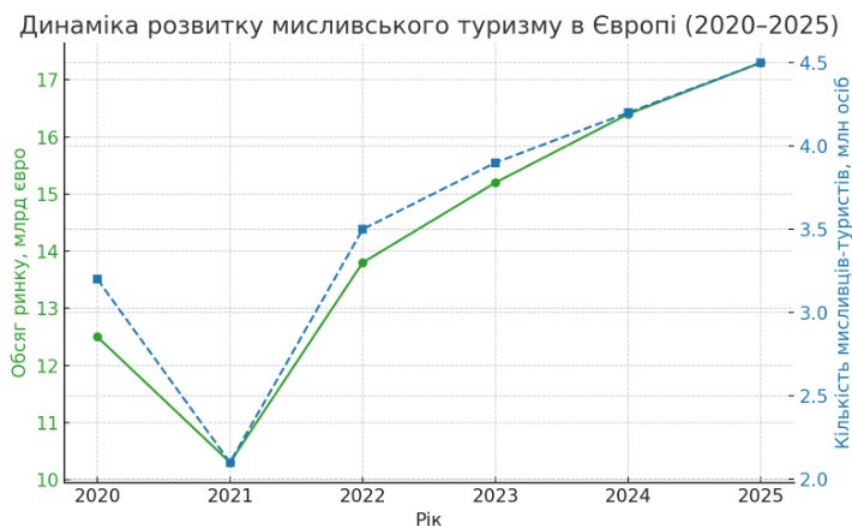

Рис. 1. Динаміка розвитку
мисливського туризму в Європі (2020–2025 рр.)

Джерело: побудовано автором на основі узагальнених даних.

Основними центрами розвитку мисливського туризму залишаються Чехія, Угорщина, Польща, Іспанія та Фінляндія, де полювання інтегровано у програми сталого природокористування. У Чехії, наприклад, внесок мисливського туризму у національну економіку перевищує 80 млн євро щорічно (Frontiers, 2025). В Іспанії ж мисливські господарства типу Dehesa забезпечують зайнятість місцевого населення та фінансують заходи із збереження біорізноманіття (MDPI, 2022).

Розвиток ринку також тісно пов'язаний зі зміною споживчих уподобань. Серед тенденцій варто відзначити: підвищення інтересу до

сталого та екологічного мисливства, використання цифрових платформ для бронювання турів, зростання індивідуалізованих подорожей та сімейних мисливських програм, розширення спектра сервісних послуг — від тематичних еко-сафарі до культурно-етнографічних маршрутів.

Попри позитивні тенденції розвитку, мисливський туризм у Європі стикається з низкою комплексних викликів, що поєднують екологічні, соціальні та інституційні чинники. Ці проблеми мають не лише регіональний, але й загальноєвропейський характер, впливаючи на стратегії управління природними ресурсами та сприйняття мисливства в суспільстві.

Одним із ключових викликів є екологічна нестабільність. Кліматичні зміни, деградація середовищ існування диких тварин, а також поширення епізоотій, зокрема африканської чуми свиней, призводять до різкого скорочення популяцій деяких мисливських видів. Це, у свою чергу, негативно позначається на привабливості туристичних мисливських турів. Прикладом є Естонія, де за останнє десятиліття кількість іноземних мисливців знизилась майже удвічі саме через епідеміологічні обмеження (News.err.ee, 2023).

Не менш значущим є соціальний та культурний виклик, пов'язаний зі зміною сприйняття мисливства в європейському суспільстві. Згідно з дослідженням Ambio (2023), у Франції та інших країнах Західної Європи зростає кількість громадських рухів, які виступають проти традиційних форм полювання. Часто ці рухи не враховують, що контрольована мисливська діяльність є важливим елементом збереження екологічної рівноваги та управління популяціями. Формується суспільний розрив між "урбанізованими гуманістами" та мисливськими спільнотами, що вимагає ефективнішої комунікації та просвітницької роботи.

Додатковою проблемою стає демографічне старіння мисливців. За оцінками європейських асоціацій, середній вік мисливців перевищує 50 років, а частка молоді у мисливських клубах постійно скорочується. Це створює ризик втрати традицій і зменшення кількості учасників ринку у довгостроковій перспективі (FACE, 2016).

Крім того, зростає регуляторний тиск. Нові директиви ЄС щодо обігу зброї, охорони видів та збереження середовищ існування вимагають від мисливських туроператорів суворого дотримання нормативних актів. Це підвищує витрати на організацію полювань і знижує привабливість бізнесу для малого та середнього підприємництва у цій сфері. У підсумку, сучасні виклики мисливського туризму в Європі полягають у необхідності збалансувати економічні інтереси, природоохоронні пріоритети та культурну спадщину, що є ключовою умовою сталого розвитку галузі у XXI столітті.

Розвиток мисливського туризму в Європі потребує системного підходу, який поєднує економічну ефективність, природоохоронну доцільність та соціальну відповідальність. На сучасному етапі для забезпечення сталого розвитку галузі першочерговими є такі напрями:

1. Удосконалення нормативно-правового регулювання.

Європейським країнам доцільно гармонізувати вимоги щодо ліцензування, поводження зі зброєю та охорони мисливських видів. Створення єдиних стандартів дозволить зменшити адміністративні бар'єри для туристів-мисливців і водночас підвищить рівень контролю за використанням природних ресурсів.

2. Посилення ветеринарного та епізоотичного контролю.

Поширення захворювань диких тварин, зокрема африканської чуми свиней, становить реальну загрозу для сталого функціонування мисливських господарств. Важливими залишаються спільні програми моніторингу, міждержавний обмін даними та залучення наукових установ до системи попередження епізоотій [News.err.ee, 2023].

3. Інвестиції в інфраструктуру та сервіс.

Ефективний розвиток мисливського туризму неможливий без належної інфраструктури — транспортної доступності, якісного розміщення, сервісних центрів, мисливських полігонів та інформаційних платформ. У країнах Центральної Європи такі інвестиції вже показали позитивний ефект, збільшуючи туристичний потік і зайнятість у сільських громадах [Frontiers, 2025].

4. Впровадження екологічних стандартів та сертифікації.

Важливо забезпечити дотримання принципів сталого природокористування, зокрема через впровадження еко-маркування, добровільних кодексів поведінки мисливців та популяризацію концепції "responsible hunting". Це сприятиме формуванню позитивного іміджу мисливства у суспільстві.

5. Роль державної політики та міжнародної співпраці.

Державні органи мають підтримувати партнерські проекти між природоохоронними структурами, туристичними агентствами та місцевими громадами. Міжнародні організації, як-от FACE та CIC, можуть виступати платформою для обміну досвідом, наукових досліджень і фінансування ініціатив сталого мисливського туризму.

6. Перспективи розвитку.

У найближчі роки очікується подальше зростання попиту на комбіновані туристичні продукти, що поєднують елементи мисливства, спостереження за дикою природою (wildlife tourism) та культурно-етнографічних маршрутів. Цей тренд відповідає концепції "зеленої економіки" та сприяє інтеграції мисливського туризму у ширший контекст екологічного туризму [MDPI, 2022].

Загалом, майбутнє європейського мисливського туризму залежить від здатності адаптуватися до нових соціальних і природних умов, зберігаючи баланс між економічною вигодою та етичними принципами взаємодії людини з природою.

Список використаних джерел

1. Federation of Associations for Hunting and Conservation of the EU (FACE). Hunting in Europe is worth 16 billion Euros. 2016. URL: <https://www.face.eu/2016/09/hunting-in-europe-is-worth-16-billion-euros> (дата звернення: 07.10.2025).
2. Dubois S., Guérin L. Meeting the challenges of wild boar hunting in a modern society: The case of France. *Ambio*, 2023. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13280-023-01852-1> (дата звернення: 07.10.2025).
3. Cáceres-Fernández M., Moreno-Fernández J., López-Guzmán T. Sustainable Hunting as a Tourism Product in Dehesa Areas in Extremadura (Spain). *Sustainability* (MDPI), 2022, Vol. 14, No. 16, Article 10288. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/16/10288> (дата звернення: 07.10.2025).
4. Novák P., Zahradník D. Forests, wildlife, and economy: the role of hunting tourism in Czechia's sustainable forest management. *Frontiers in Forests and Global Change*, 2025. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/forests-and-global-change/articles/10.3389/ffgc.2025.1525311/full> (дата звернення: 07.10.2025).
5. News.err.ee. Hunting tourism in Estonia in decline over past decade. 2023. URL: <https://news.err.ee/1609402948/hunting-tourism-in-estonia-in-decline-over-past-decade> (дата звернення: 07.10.2025).

СЕКЦІЯ 7. ІНЖЕНЕРІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ
SECTION 7. ENGINEERING AND TECHNOLOGY

УДК 005.8:659.1:7(100)

JEL Classification: O33, Z32

Krasniuk, I.,
Kyiv National University of
Technologies and Design, Kyiv

**PROSPECTS FOR CULTURAL HERITAGE OF REGIONS
OF THE WORLD, TAKING INTO ACCOUNT USE OF DIGITAL
MARKETING AND VIRTUAL BUSINESS TECHNOLOGIES**

Abstract. *This article explores the prospects for preserving and promoting the cultural heritage of world regions through the integration of digital marketing and virtual business technologies. It emphasizes the transformation of cultural heritage from a static historical asset into a dynamic driver of regional development, innovation, and global communication. The study highlights how digital tools—such as social media, virtual and augmented reality, NFTs, and e-commerce—enable the creation of digital cultural ecosystems that enhance accessibility, economic potential, and intercultural dialogue. It also addresses the ethical and legal challenges of digitalization and proposes innovative models for managing cultural resources in the digital age.*

Keywords: *cultural heritage, digital marketing, virtual business, digital tourism, NFT, metaverse, regional branding, creative economy, digital ecosystem, cultural policy, e-commerce, augmented reality, cultural diplomacy.*

Introduction.

Cultural heritage is the foundation of human history, the spiritual support of nations and regions, and an important factor in sustainable socioeconomic and humanitarian progress. It encompasses not only tangible assets—architectural monuments, works of art, artifacts, museums, and archaeological sites—but also intangible elements: language, rituals, traditions, folklore, forms of self-expression, and folk crafts. In the context of globalization and accelerated digital transformation, cultural heritage is acquiring a new role—becoming a dynamic resource for the innovative and communicative development of society.

Modern digital technologies are radically changing the ways in which cultural values are preserved, interpreted, and presented. Digital marketing tools, virtual and augmented reality technologies, metaverses, NFT platforms, and

digital business models are creating new channels of interaction between culture, society, and the economy. This allows cultural regions to actively integrate into the global information space, develop virtual forms of tourism, enhance the recognition of cultural brands, and stimulate international cooperation. The use of digital marketing in the cultural sector ensures the effective promotion of regional attractions, traditions, and cultural symbols on the global stage. This contributes to the development of a region's "digital image," attracting investment in creative industries and expanding the economic potential of the cultural sector. Virtual businesses, in turn, open up new opportunities for the digital monetization of cultural resources, creating platforms for virtual museums, online galleries, and interactive educational projects where culture becomes part of an innovative knowledge economy.

Thus, the modern cultural space is being transformed into a "digital cultural ecosystem", where traditions, technologies, and creativity form a unified communicative and economic field. This process requires a rethinking of the role of cultural policy, marketing tools, and digital interaction mechanisms for the effective preservation and promotion of regional heritage in the context of the digital age.

The Main Part.

1. Cultural Heritage as a Resource for Regional Development

The cultural heritage of the world's regions represents not only a collection of historical and artistic values but also a significant resource for the formation of social capital, regional identity, and the economic potential of territories. It determines the competitiveness of regions in the global cultural space and stimulates the development of tourism, creative industries, and educational initiatives. The combination of traditional cultural forms with modern digital marketing and e-commerce tools transforms heritage into an active component of the innovative economy and sustainable development.

Modern approaches to cultural policy view heritage as a tool for strategic territorial branding. The promotion of local traditions, crafts, art, and gastronomy creates a positive image of the region and enhances its integration into the global cultural and economic environment.

2. Digital Marketing in the Promotion of Cultural Heritage

Digital marketing offers broad opportunities for the promotion of cultural sites, monuments, and intangible assets online. SEO tools, social media, content marketing, targeted advertising, video strategies, and storytelling help attract the attention of a global audience and increase the recognition of cultural brands.

Social media platforms, video hosting services, and virtual services allow museums, galleries, and tourist centers to host interactive exhibitions, online tours, and virtual tours. The use of augmented reality (AR) and virtual reality (VR) technologies creates a

fully immersive experience, providing a new level of interaction with cultural content. This approach contributes to the development of digital tourism, youth engagement, and the creation of sustainable cultural initiatives.

3. E-commerce as a mechanism for monetizing cultural heritage

E-commerce opens up new opportunities for interaction between cultural organizations and consumers. Online platforms, digital marketplaces, and specialized services for the sale of cultural products (souvenirs, artwork, digital copies of exhibits, educational courses) generate additional revenue for museums, galleries, and creative communities. NFT technologies and blockchain ensure copyright protection and authenticity of works of art, enabling the sale of unique digital artifacts on international markets.

These tools promote transparency in cultural transactions and increase trust among participants in the digital cultural ecosystem.

Furthermore, e-commerce is facilitating the development of new business models in the cultural sector: digital museums, virtual auctions, and online galleries make cultural heritage accessible and economically viable.

4. Virtual Business and Innovation in the Cultural Sphere

Virtual business is creating fundamentally new formats of cultural activity, combining art, technology, and entrepreneurship.

Metaverses, online platforms, digital clubs, and creative communities enable the distribution of cultural content in an interactive format. Users become not only spectators but also participants in the creation of cultural products: virtual exhibitions, 3D models of historical sites, digital reconstructions of traditional rituals.

These formats provide a space for self-expression, digital learning, and intercultural interaction.

Virtual museums and digital archives are particularly important, providing access to cultural collections while overcoming geographical and financial barriers.

Virtual business is also shaping new professional fields—digital curatorial projects, cultural content experts, cultural initiative promotion managers, NFT and VR marketing specialists—strengthening the cultural sector's role as a driver of the digital economy.

5. International and Interregional Prospects for Digital Interaction

Digital technologies are shortening distances between regions and countries, creating the conditions for global networks of cultural exchange.

Online projects, joint virtual exhibitions, digital festivals, and educational programs are forming a new model of "cultural digital diplomacy" based on cooperation in the arts and creative industries.

Regional cultural brands can use these opportunities to promote national traditions, expand their influence, and attract investment.

The digital environment is becoming a platform not only for the exchange of cultural values but also for their co-creation, ensuring the sustainable development of the global cultural ecosystem.

6. Innovative Models of Cultural Heritage Management

Modern approaches to cultural resource management involve the integration of digital marketing, e-commerce, and virtual business into a single digital ecosystem.

This creates mechanisms for self-financing cultural projects, ensures operational transparency, and expands access to cultural heritage. Promising areas include the integration of cultural institutions with tourism, educational, and creative platforms, ensuring the comprehensive development of regions.

Interaction between government, business, and society in the digital space strengthens the cultural potential of regions and enhances their competitiveness on the global stage.

Conclusions.

1. Digitalization of cultural space as a strategic direction. Cultural heritage is no longer a static historical object; it is becoming an active element of the digital environment. Digital marketing technologies make it possible to digitize monuments, create virtual tours, and use social media to expand a region's cultural presence globally. This contributes to the strengthening of cultural identity and the development of humanity's "digital memory."

2. Virtual business as an innovative mechanism for cultural development. NFT platforms, online markets, and metaverses are becoming tools for the commercialization of cultural artifacts and new forms of digital entrepreneurship. This not only revitalizes the cultural sector but also creates conditions for the sustainable growth of the creative economy, engaging young people, startups, and private capital in cultural management.

3. The role of digital marketing in shaping a region's brand. Through digital promotion strategies, regions gain the opportunity to build a recognizable cultural image, enhance their tourist appeal, and participate in international cultural projects. Building a region's cultural brand through online platforms and social media enhances its global competitiveness.

4. Preserving intangible cultural heritage using digital tools. The digitization of oral traditions, virtual archives, multimedia educational platforms, and interactive databases ensure the preservation of cultural diversity and access to it for future generations, regardless of geographic borders.

5. Developing integrated digital cultural ecosystems. A promising area is the creation of comprehensive digital platforms uniting museums, archives, universities, tourism companies, and creative startups. Such ecosystems facilitate the interaction of science, education, business, and the arts, creating a sustainable digital cultural infrastructure.

6. Ethical and legal challenges of the digital age. Mass digitalization requires a responsible approach to protecting intellectual property rights, preserving cultural authenticity, and preventing the distortion of historical context. Commercialization should not replace cultural value with marketing goals; it is important to maintain a balance between innovation and authenticity.

7. Summary. Cultural heritage, enhanced by the potential of digital marketing and virtual business, is becoming a powerful tool for fostering sustainable development, social integration, and cultural dialogue among nations. Its role extends beyond the past—it is becoming an active driver of the future, where culture and technology interact to preserve human civilization and the world's cultural diversity.

УДК 691.542

JEL Classification: L69, O32

Кротюк О. І.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Дворкін Л. Й.,

д-р техн. наук, професор,

професор кафедри технології

будівельних виробів та матеріалознавства,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДОБАВКИ МЕТИЛ ГІДРОКСИ ЕТИЛ ЦЕЛЮЛОЗИ (МНЕС) НА ВЛАСТИВОСТІ ТАМПОНАЖНОГО ЦЕМЕНТУ

Анотація. В статті викладені результати досліджень ефективності вводу ефіру целюлози під час помелу тампонажного цементу. Отримано відсоткове співвідношення яке дозволяє зменшити водовідділення при цьому не впливаючи на розтікання, час загуснення та міцність.

Ключові слова: тампонажний цемент, ефір целюлози, водовідділення, розтікання.

При отриманні тампонажного цементу важливими показниками є низьке водовідділення, або його повна відсутність, та достатнє розтікання, не менше 200 мм. Розтікання та водовідділення пов'язані між собою водоутримуючою здатністю цементу, тому важливо утримати достатнє розтікання та дуже низьке водовідділення. Для досягнення даних показників рекомендується вводити в цементі мінеральні добавки, але для I-го типу тампонажного цементу ці добавки введені бути не можуть згідно нормативних вимог. Додавання ефірів целюлози рекомендується в основному при отриманні сухих будівельних сумішей або при отриманні розчинів з водою замішування. У ряду вчених вже був певний досвід застосування ефірів целюлози [1] при введенні з водою замішування, що в деякій мірі ускладнює технологічний процес. Був проведений цикл досліджень з додаванням ефіру целюлози безпосередньо під час помелу клінкеру для тампонажного цементу. У якості ефіру целюлози застосовувалась метил гідроскид етил целюлоза (МНЕС).

Експериментальні результати, що були отримані в результаті дослідів, представлені в табл. 1. Було встановлено, що на ефективність дії ефіру целюлози впливає його дозування. Так, при введенні 0,02 % ефіру целюлози під час помелу цементу спостерігається суттєве зниження водовідділення та немає втрати показників по розтіканню. Слід відмітити, що при введенні ефіру целюлози в кількості від 0,02% до 0,035% від маси цементу спостерігається зниження водовідділення поряд зі зменшенням розтікання. Це пояснюється тим, що ефір целюлози підвищує зчеплювальну силу між частинками, що дозволяє зменшити їх седиментацію, і відповідно водовідділення, а також знизити розтікання цементу.

Таблиця 1

**Результати досліджень цементу по дозуванню
ефіру целюлози у відсотках від маси цементу**

№ експерименту	Введення ефіру целюлози, %	Водовідділення, мл	Розтікання, мм	Питома поверхня, см ² /г	Залишок на ситі 45 мкм, %	Вміст SO ₃ , %	Міцність на згин у віці 1 доба, МПа	Міцність на стиск у віці 1 доба, МПа	Час загуснення до консистенції 30 Вс, хв
1	0	8,5	230	3163	10,78	3,12	5,72	25,43	180
2	0,02	5,5	220	3095	11,18	3,12	5,41	26,00	135
3	0,035	5,0	200	3113	11,41	3,09	5,07	24,51	145
4	0,05	4,5	190	3122	10,66	3,16	4,82	22,36	175
5	0,25	1,0	165	3293	10,37	3,20	4,03	15,82	240
6	0,5	0,0	110	3163	9,96	3,22	3,17	9,44	310

На рис. 1 графічно простежується характер зміни водовідділення та розтікання залежно від дозування ефіру целюлози які наближаються до гіперболічного.

При додаванні ефіру целюлози більше ніж 0,035% від маси різко падає розтікання. Звичайно, при додаванні ефіру целюлози більше 0,25 % від маси видно значне зниження водовідділення та його відсутність, але такий цемент не відповідає нормам по розтіканню, а також він не характерно себе веде під час формування. Також видно, що будь яке дозування ефіру целюлози не знижує час загуснення розчину до критичного показника 90 хв.

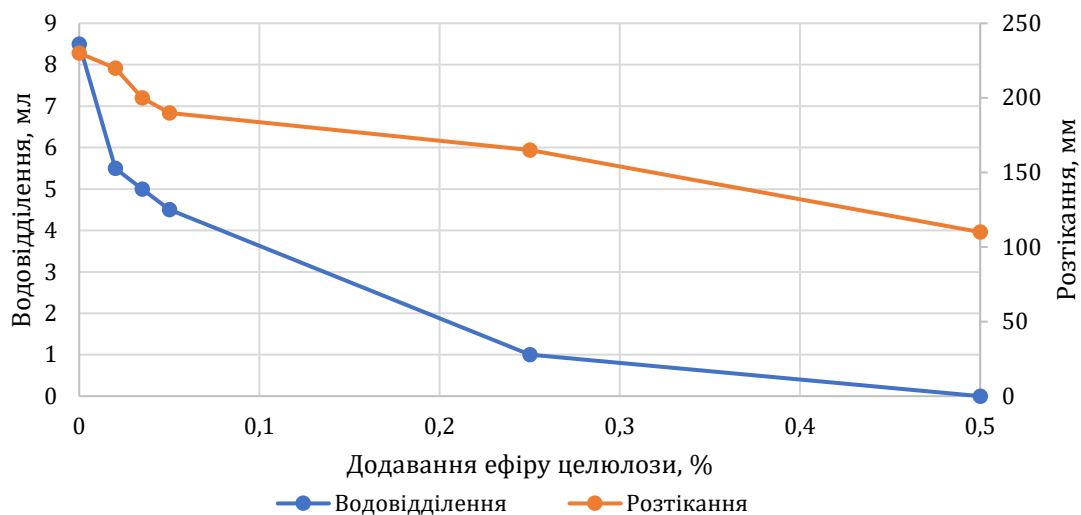

Рис. 1. Залежність водовідділення та розтікання від відсотку додавання ефіру целюлози

Відзначено при формуванні зразків цементного розчину з добавкою ефіру целюлози спостерігається інтенсивне повітровтягування і відповідно збільшення пористості та об'єму. Цей ефект відзначений при додаванні ефіру целюлози від 0,05 % до 0,5 %. Як наслідок цього ефекту також знижується міцність розчинів. Поряд зі зменшенням розтікання, при підвищеному дозуванні ефіру целюлози, відзначено також зниження міцності.

Для більшого зниження водовідділення наступним кроком може бути збільшення тонини помелу цементу [2].

Висновок. Опираючись на результати експериментів для отримання позитивних показників по зменшенню водовідділення цементного тіста достатньо вводити до 0,02 % ефіру целюлози. При цьому показник водовідділення зменшується з 8,5 мл до 5,5 мл і зберігається пластичність цементного розчину, яка відповідає показнику розтікання 220 мм. Дане дослідження відкриває можливий шлях керування процесом седиментації при збереженні необхідного розтікання та інших фізико-механічних властивостей тампонажного розчину.

Список використаних джерел

1. Abbas, G., Irawan, S., Memon, M.K., Kalwar, S.A., Kumar, S. (2015). Hydroxypropylmethylcellulose as a Free Water and Settling Control Agent in Oil Well Cement Slurry Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-287-368-2_11.
2. Кротюк О. І., Дворкін Л. Й. Вплив тонини помелу, вмісту СзА та гіпсу на основні параметри тампонажного тіста. Ресурсоекономні матеріали, конструкції, будівлі та споруди. Рівне, Україна. № 46 (2024). <https://doi.org/10.31713/budres.v0i46.10>.

УДК 631.3

JEL Classification: Q16, L66

Мельник С. М.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

Кудрявцев І. М.,

доктор філософії, асистент
кафедри харчових технологій,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро

Бардадим О. В.,

директор з розвитку,
ТОВ НВО «Сортувальні
машини», м. Дніпро

Мельник М. М.,

технічний директор,
ТОВ НВО «Сортувальні
машини», м. Дніпро

ІННОВАЦІЙНІСТЬ РІПАКУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ ПІДПРИЄМСТВА

Ріпак впевнено тримає лідерські позиції серед олійних культур і вважається однією з найбільш рентабельних. За оцінкою фахівців, рентабельність вирощування ріпаку наближається до 100%.

Головна причина популярності вирощування ріпаку – це можливість продати його на зовнішніх ринках. У 2024/25 маркетинговому році (МР) Україна експортувала 3,1 млн тон ріпаку, всього зібравши 3,3 млн тон.

Наша держава з року в рік тримається в ТОП-5 світових лідерів з експорту ріпаку.

Вітчизняна ріпакова сировина у кількості 87% постачалася у країни Європи, найбільше українського ріпаку у 2024/25MP році купували Франція, Німеччина та Бельгія. Там український продукт переважно використовують для виробництва біодизелю та ріпакового шроту на корм худобі.

Основними напрямками подальшого розвитку олійно-жирового комплексу України визначено завдання по максимальному залученню насіння олійних культур для переробки на вітчизняних потужностях з метою нарощування виробництва та експорту продукції з високою доданою вартістю. Цьому напрямку сприяє, підписаний 02.09.2025р. Закон "Про внесення змін до Податкового кодексу України..", яким, з поміж іншого, вводиться 10 %-е мито на насіння ріпаку. Цей шлях відповідає Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року, одним з напрямків якої визначено, що розвиток українського виробництва харчової продукції є безумовним пріоритетом в рамках реалізації національної стратегії з переходу від сировинної моделі економіки до високотехнологічних галузей та збільшення доданої вартості готової продукції.

Але звісно що ріпак, це цінна олійна культура. За суперечливими оцінками спеціалістів, ріпакова олія за складом схожа до оливкової і є більш поживною, ніж соняшникова олія. Тому потрібно звернути особливу увагу на переробку ріпаку та одержання продуктів, які за якістю не поступаються європейському рівню [1].

Є позитивні зміни і в динаміці врожайності. 20 років тому українські фермери збирали ріпаку до 9 ц/га, зараз цей показник виріс втричі до середнього показника врожайності у 31 ц/га у 2023 році.

Ріпак має значну цінність як технічна культура. Нагальним викликом сьогодення є питання забезпечення глибокої переробки ріпаку в Україні, стримування експорту цінної сировини, для переробки якої мають виробничі потужності. Техніко – технологічне забезпечення глибокої переробки є необхідною умовою підвищення якості та ефективності переробки ріпаку.

Не беручи до уваги цінність ріпаку як харчової та промислової культури, то ріпак має і агрономічну цінність. З погляду агрономії ріпак має декілька важливих переваг, таких як цінний попередник, є хорошим сидератом та біофумігантом, раннє досягання культури дозволяє оптимізувати польові роботи інших культур.

Стручок ріпаку – двогніздний плід, що утворився з двох плодолистків, має хибну перегородку і розкривається від основи до верхівки двома стулками, що опадають. Насіння залишається на рамці перегородки, яка

залишається на плодоніжці. Довжина стручка вчетверо більше перевищує його ширину. Насіння дозріває неодноразово, невелика частина насіння залишається невиконаними, та якщо збирання врожаю проводиться завчасно, то невиконане насіння залишається на рамці перегородки і відсортовується у сміття. Олійність невиконаного насіння сягає до 30%, що є ознакою цінної сировини. До олійної домішки відносять також насіння ріпаку в залишку на ситі з отворами діаметром 1,0 мм, біте, розчавлене та зіпсоване шкідниками, проросле або з явними ознаками проростання, ушкоджене – зі зміненним кольором ядра в результаті сушіння, самозігрівання або ураження хворобами, насіння культурних рослин родини хрестоцвітих (суріпиця, гірчиця, ріжій тощо) не віднесені за характером ушкоджень до сміттевої домішки.

Таким чином, згідно до ДСТУ 4966:2008 за базисними нормами, згідно з якими проводять розрахунок за насіння ріпаку яке заготовляють і постачають, зазначено, що до олійної домішки відносять 6,0% сировини, яка за своїми біохімічними властивостями відповідає основному насінню, а за обмежувальними нормами для насіння ріпаку, яке заготовляють, до олійної домішки відносять 10% сировини.

Проблема глибокої переробки насіння ріпаку має декілька ключових аспектів: недостатня глибина наукових досліджень по технології глибокої переробки ріпаку; стан наявного техніко – технологічного забезпечення переробки насіння ріпаку; визначення фізичних властивостей сміттевої та олійної домішок ріпаку; низька вартість продуктів переробки сміттевої та олійної домішок; відсутність адаптивного техніко – технологічного забезпечення переробки насіння ріпаку та продуктів його переробки.

Головною проблемою є відсутність адаптивного техніко – технологічного забезпечення переробки насіння ріпаку та продуктів його переробки.

Олійно жирова промисловість використовує універсальне обладнання, яке призначене для переробки багатьох олійних культур, загалом для переробки насіння соняшника. Шляхом нескладних налаштувань універсальне обладнання стає придатним для переробки насіння ріпаку, але проблема виносу олійної домішки у сміття та вилучення олійної домішки із сміття залишилася поза увагою агроінженерії.

Таким чином мається наявність проблемної ситуації між необхідністю її вивчення, удосконалення та сучасним станом її розробки та втілення.

Потреба до нагальної імплементації вирішення техніко технологічного забезпечення переробки не тільки відходів ріпаку, але й інших культур, спонукали не тільки принципи сталого розвитку та раціонального використання ресурсів, які лягли в основу концепції "циркулярної

економіки" як нової економічної моделі, але й питання забезпечення продовольчої безпеки держави та високий експортний потенціал ріпаку.

Буде неправильним не звернути увагу на значні рішення, які можуть сприяти швидкому впровадженню техніко технологічного забезпечення. Запропоновано рішення, які з успіхом будуть імплементовані у найближчому майбутньому. Розроблено та запроваджено у виробництво на стадії технічної пропозиції низка засобів технологічного оснащення, яке можливо задіяти у технологічних лініях олійноекстракційних підприємств: це створення багатокритеріального адаптивного сортувального обладнання та обладнання, яке працює на інших фізичних принципах

Особливе значення для вирішення проблеми зменшення втрат олії у виробництві через моніторинг виносу олійної домішки мають адаптивний аналізатор домішок у суміші зерна з програмованими параметрами та адаптивний пробовідбірник - аналізатор домішок у суміші зерна з програмованими параметрами, які успішно пройшли випробування. Обладнання має значні можливості щодо використання негативного зворотного зв'язку для підключення адаптивного обладнання цеху та використання адаптивності налаштувань на оптимальні параметри процесу виносу олійної домішки. Моніторингом процесу, зазначено відсутність налаштувань обладнання у нічний час та сильний негативний вплив "людського фактору".

Не залишені поза увагою технологічні рішення підготовчих підрозділів олійноекстракційних підприємств. Розроблені концептуальні рішення технологічних ліній та на базі концепту розроблено технічні рішення технологічних ліній на базі адаптивних сортувальних машин з програмованими параметрами.

Найбільш успішною моделлю сортувальної машини для ріпаку є сортувальна адаптивна автоматична мехатронна машина СС-012, яку виготовляє ТОВ НВО "Сортувальні машини", м.Дніпро. Машина з успіхом сортує сміття ріпаку, вилучаючи майже 95% наявної олійної домішки ріпаку у смітті. Значним досягненням є включення машини у двокаскадне сортування мілкої фракції ріпаку, яка за своїм складом є мілкою фракцією подрібненого ендосперму насіння ріпаку та 100% підлягав утилізації.

Головною особливістю запропонованої конструкції машини СС-012 є агрегування пневматичного, повітряного, аеродинамічного та аспіраційного способів взаємодії сортуємої зернової суміші з робочим середовищем.

Значного покращення якості сортування було досягнуто розробкою та впровадженням у конструкцію сортувальної машини способу сепарації сипучої суміші у текучому двостадійному середовищі.

Доробки програмного забезпечення та модернізації базової моделі сортувальної машини СС-012 дозволили комплектувати автоматичні адаптивні мехатронні багатокритеріальні каскадні лінії сортування відходів ріпаку та соняшника.

Економічна оцінка, яка зроблена з використанням нормативних показників та цін на сировину ріпаку станом на 1 серпня 2025 року, засвідчила упущену вигоду з кожної тони переробленого насіння ріпаку у розмірі 1155 гривень.

Економічна оцінка використання аналізатора [3] засвідчує, що заміна ручного розбирання зразків проби може надати економічний ефект. Підсумкові дані щодо межі витрат на виготовлення машини та поточні ціни на складові витрат за базовим варіантом попередніх економічних показників свідчить про низьку собівартість виготовлення аналізатора порівняно до ефективності використання машини, що може свідчити про значну еластичність ціни придбання споживачем та наявність можливостей для виробника машини у резерві коштів на модернізації та покращення усіх показників машини.

Мехатронні багатокритеріальні каскадні лінії сортування відходів ріпаку та окремі одиниці сортувального обладнання вже впроваджені на багатьох олієпереробних підприємствах: ТОВ "Потоки", ТДВ "УкрОліяПродукт", ПП "Віктор і К", ТОВ "Гідросенд", ПП "Люкс Ойл", ТОВ "Агропроінвест08", надаючи можливість власникам отримувати додатковий прибуток, готуються проекти для інших підприємств олійножирової галузі.

Список використаних джерел

1. Луценко М.В., Калина В.С., Семяшкін О.Ю., Мельник М.М. Сучасні європейські вимоги до якості соняшникової та коріандрової олії. Інтегровані технології та енергозбереження. ХПІ. 2015 р., Т. 1, сс. 96-100. ISSN: 2078-5364.

2. Кудрявцев І.М., Бардадим О.В., Мельник С.М., Бардадим В.К., Ярошкін В.П., Мельник М.М. Патент на корисну модель України №155727, МПК А01F 12/44 (2006.01). Технологічна лінія пресування соняшникової олії повного циклу на базі адаптивних сортувальних машин із програмованими параметрами. Заявник ТОВ НВО "Сортувальні машини", № U 2023 03069. Заявл. 23.06.2023. Опубл. 03.04.2024, Бюл. №14.

3. Економіка використання засобу аналізу відходів серед суб'єктів землекористування / Мельник С.М., Кошулько В.С., Мельник М.М. // "Аграрна наука Західного Полісся". Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції "Сучасні інноваційні тенденції розвитку землеробства": зб.наук.праць, 11 червня 2025 р. – м.Рівне.: Інститут сільського господарства Західного Полісся НААН. 2025, - С. 68-71.

СЕКЦІЯ 8. ПРАВО
SECTION 8. LAW

УДК 343.98:336.71

JEL Classification: K24, K42

Дегтяр К. Р.,
курсант 3 року навчання,
Військово-юридичний інститут,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КІБЕРБЕЗПЕКИ У СФЕРІ ФІНАНСОВИХ ПЛАТЕЖІВ

У сучасних умовах глобальної цифровізації фінансових процесів питання кібербезпеки у сфері платіжних послуг набуває особливої актуальності. Розвиток електронних грошей, інтернет-банкінгу, мобільних додатків та систем миттєвих розрахунків значно підвищив комфорт і швидкість проведення фінансових операцій, але водночас створив нові виклики для їхнього правового регулювання. Зростання кількості кіберзагроз, що спрямовані на платіжну інфраструктуру, ставить під сумнів ефективність існуючих правових механізмів захисту як для фінансових установ, так і для споживачів послуг. Недосконалість нормативної бази, відставання національних стандартів від міжнародних практик та потреба у гармонізації українського законодавства з європейськими вимогами підкреслюють необхідність глибшого дослідження цієї проблеми. Саме тому правове забезпечення кібербезпеки у сфері фінансових платежів слід розглядати не лише як технічне чи організаційне завдання, а як комплексний правовий виклик, від якого залежить стабільність фінансової системи та рівень довіри суспільства до сучасних платіжних сервісів.

Нормативно-правове регулювання кібербезпеки у сфері фінансових платежів в Україні формується комплексом актів, що охоплюють як спеціальні норми платіжного законодавства, так і загальні положення у сфері інформаційної та кібербезпеки. Основним документом, що визначає правові засади функціонування ринку платіжних послуг, є Закон України "Про платіжні послуги", який встановлює вимоги до безпеки електронних платежів, захисту даних користувачів та обов'язків постачальників фінансових платіжних послуг у частині управління ризиками.[1] Важливу роль відіграє також Закон України "Про основні засади забезпечення

кібербезпеки України", який закріплює загальнодержавну політику у сфері кіберзахисту, визначає суб'єктів національної системи кібербезпеки та окреслює механізми взаємодії між державними органами, фінансовими установами та операторами критичної інфраструктури.[2] Крім того, Національний банк України як регулятор ухвалює підзаконні нормативні акти, що деталізують вимоги до систем захисту інформації, управління кіберризиками, звітності про інциденти та проведення аудиту безпеки. Окремого значення набувають також положення Закону України "Про захист персональних даних", адже обробка та збереження платіжної інформації безпосередньо пов'язані з дотриманням режиму конфіденційності.[3] Попри наявність розгалуженої нормативної бази, її ефективність часто обмежується недостатньою узгодженістю між різними актами та потребою адаптації до стандартів Європейського Союзу, зокрема до вимог Директиви PSD2 та Регламенту GDPR, що вимагає подальшого вдосконалення українського законодавства.

Незважаючи на наявність нормативно-правової бази, в Україні існує низка суттєвих проблем у сфері правового забезпечення кібербезпеки платіжних систем. По-перше, спостерігається недостатня узгодженість між законодавчими актами у сфері фінансових послуг та кібербезпеки, що ускладнює створення єдиного механізму захисту. По-друге, національне законодавство часто відстає від темпів розвитку технологій і міжнародних стандартів, зокрема вимог PSD2, NIS2 та GDPR, що призводить до правових прогалин у сфері захисту даних і протидії кіберзагрозам. По-третє, існує низький рівень взаємодії та обміну інформацією між державними органами, фінансовими установами та операторами критичної інфраструктури. Нарешті, недостатньо чітко визначені правові механізми відповідальності за кіберінциденти, що знижує стимул до запровадження ефективних систем кіберзахисту.[4;5]

Вирішення зазначених проблем потребує комплексного підходу, який включає як законодавчі, так і організаційні заходи. По-перше, необхідно провести гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами та практиками, зокрема імплементацію норм PSD2 та NIS2 у вітчизняну правову систему. По-друге, варто удосконалити нормативні акти Національного банку України, встановивши чіткі вимоги до систем управління кіберризиками та процедур звітності про інциденти. По-третє, важливим є створення централізованого механізму координації між державними органами та фінансовими установами для швидкого реагування на кіберзагрози. Крім того, слід впровадити механізми юридичної відповідальності за порушення вимог кібербезпеки, а також посилити державну підтримку впровадження інноваційних технологій

захисту даних. Реалізація таких заходів сприятиме підвищенню рівня кіберзахисту фінансової інфраструктури та зміцненню довіри користувачів до сучасних платіжних сервісів.

Кібербезпека у сфері фінансових платежів є однією з ключових складових стабільності сучасної фінансової системи. Незважаючи на наявність низки нормативно-правових актів, вітчизняне законодавство не повною мірою відповідає вимогам сучасних викликів кіберпростору. Основними проблемами є відсутність єдиного узгодженого механізму захисту, розрив між національними нормами та міжнародними стандартами, недостатній рівень взаємодії між учасниками фінансового ринку та нечітке регулювання відповідальності за кіберінциденти. Це створює правову невизначеність і підвищує ризики для користувачів платіжних послуг та фінансових установ.[6]

Список використаних джерел

1. Закон України "Про платіжні послуги" від 06.07.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (дата звернення: 01.10.2025).
2. Закон України "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України" від 05.10.2017 № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення: 01.10.2025).
3. Закон України "Про захист персональних даних" від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 01.10.2025).
4. Пілат О. В., Сумцова С. О., Шаренко М. С. Запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у контексті міжнародних стандартів FATF. Аналітично-порівняльне правознавство. №1, 2025. С.557-562. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/02/95.pdf> (дата звернення: 01.10.2025).
5. Чумаченко В. В., Шаренко М. С. Роль міжнародного фінансового права у протидії відмиванню коштів. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. №86, ч.3. 2024. С.163-167. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/320938/311493> (дата звернення: 01.10.2025).
6. Sharenko M. Legal regulation of Fintech in Ukraine and The European Union. XXV International scientific and practical conference "Current Trends in the Development of Scientific Research in Today's Conditions" (May 29-31, 2024). Florence, Italy. International Scientific Unity, 2024. P. 69 URL: https://isu-conference.com/wpcontent/uploads/2024/05/Current_trends_in_the_development_of_scientific_research_in_todays_conditions_May_29_31_2024_Florence_Italy.pdf (дата звернення: 01.10.2025).

УДК (005.21:346)::(658.7+656)

JEL Classification: K22, L92

Krasniuk, I.,
Kyiv National University of
Technologies and Design, Kyiv

STRATEGIC MANAGEMENT OF ECONOMIC, COMMERCIAL AND INDUSTRIAL LAW SPHERE FOR SUSTAINABLE TRANSPORT & LOGISTICS ENTERPRISES

Abstract. *The study examines strategic management within economic, commercial, and industrial law to ensure sustainable development of transport and logistics enterprises. Under global instability and digital transformation, combining innovative management with effective legal regulation becomes essential. The paper highlights main issues—legal fragmentation, weak PPP mechanisms, limited ESG implementation, and gaps in certification of new technologies. The proposed integrated approach focuses on legal analysis, risk minimization, and institutional adaptation to enhance competitiveness and sustainability in the transport and logistics sector.*

Keywords: *strategic management; economic law; commercial law; industrial law; transport and logistics; sustainable development; legal regulation.*

Introduction. In the conditions of global instability [1-3], crises [4, 5], market transformation [6] and increased international competition [7] - INNOVATIVE strategic management [8, 9] acquires particular importance, which, in particular, is aimed at ensuring adaptive [10], and therefore sustainable development of enterprises in the transport and logistics sector. Effective activity in this area is impossible without taking into account the legal aspects that regulate economic, commercial and industrial relations. The synergy of innovative strategic management and optimal legal regulation allows not only to minimize legal and financial risks, but also to form the basis for innovative growth, increasing competitiveness and preserving the principles of sustainable development of transport and logistics enterprises [11].

Modern challenges — digitalization, decarbonization, changing supply chains and legal conflicts — require the development of a set of management solutions that include legal analysis, economic forecasting, and institutional adaptation of transport and logistics systems [12] to international ESG and corporate responsibility standards.

The Main Part. As briefly mentioned above, the modern transport and logistics sector is undergoing a multifaceted transformation under the influence

of globalization, digitalization, climate challenges and changes in the structure of international supply chains [13]. In such an environment, traditional management approaches have lost some of their effectiveness - there is a need for innovative integrated strategic management solutions [14] that would combine management practice with economic, commercial and industrial law.

The combination of INNOVATIVE strategic management with an optimal legal component ensures: - forecasting and minimization of legal risks in the implementation of long-term investment projects; - harmonization of corporate policy with the requirements of regulators (national and international); - implementation of ESG principles (environmental, social and governance) into corporate strategy through legal mechanisms of stimulation and control; - creation of models of legal adaptability to changes in technical standards, ratings, tariff regimes and customs and tax regulation.

Moreover, a special role is given to industrial law - in terms of regulating production processes, safety standards, certification of equipment and technologies, which are becoming key for the modernization of transport fleets, logistics hubs and warehouses.

The main problem areas highlighted by the author are considered in the following topics:

1. Fragmentation of legal regulation - contradictions between the norms of economic, commercial and industrial law, which create legal conflicts during the implementation of infrastructure projects.

2. Inconsistency of strategic plans with regulatory requirements - business plans often do not take into account long-term changes in the legal field (environmental regulations, digital standards, international treaties).

3. Investment and state regulation risks - suboptimal mechanisms of public-private partnership (PPP), lack of legal instruments to ensure the return on investment during market transformation.

4. Insufficient tools for the implementation of ESG and "green" logistics - weak legislative framework of incentives and control mechanisms.

5. Issues of safety and certification of innovative technologies - the distance of legal norms from the pace of technological changes (autonomous vehicles, IoT in logistics).

The author, in order to achieve the main goal of the study, plans to perform the following tasks: 1. Analysis of current legislation and regulatory practice in the field of transport, logistics and industry; identification of gaps and conflicts; 2. Study of the relationship between strategic management and legal support using the example of national and international practices; 3. Development of a methodological approach for legal support of enterprise development strategies (including PPP, environmental initiatives, digital transformation); 4. Formation of

practical recommendations for government bodies, businesses and regulators on the implementation of adaptive legal mechanisms; 5. Development of cases (model scenarios) of strategy implementation taking into account economic, commercial and industrial norms.

The author's practical recommendations on the current research topic:

1. For companies:

- Include legal audit in the initial stages of strategic planning (mandatory risk management stage).

- Form a contract architecture with flexible clauses (agnostic to technology) and mechanisms for adapting to regulatory changes.

- Invest in certification and technology compatibility (to reduce barriers in international markets).

- Implement ESG policies, supporting them with economic and legal arguments for investors.

2. For the state/regulators:

- Develop a transparent system of incentives (tax breaks, subsidies) for the modernization of parks and "green" technologies.

- Improve legal norms on PPPs, including guarantees for private investors and dispute resolution mechanisms.

- Ensure harmonization of standards safety and technical regulations with international standards.

- To promote the creation of legal mechanisms for data exchange between logistics operators, taking into account the protection of personal and corporate data.

The author also identifies a list of promising areas for further research: models of legal regulation of autonomous transport in logistics; the effectiveness of tax incentives for the decarbonization of logistics; data management and liability mechanisms in integrated supply chains; Comparative analysis of PPPs in the construction of transnational logistics corridors; Hybrid intelligent technologies to achieve maximum synergy effect [15, 16] in the research topic.

Conclusions. Strategic management in the context of land, commercial and industrial law forms a systemic basis for the stable functioning and development of transport and logistics enterprises. A comprehensive approach, including legal, economic and organizational components, allows to increase the efficiency of corporate governance, optimize interaction with state institutions and partners, and ensure long-term competitiveness. In the future, the development of legal mechanisms to support innovation, ecosystem interaction and digital transformation will become a key factor in the sustainable growth of the transport and logistics sector.

References

1. Nevmerzhytska S. M. (2018). Formation of a strategy for the innovative development of enterprises in conditions of uncertainty. *Scientific Bulletin of the*

Kherson State University. Series: Economic Sciences. 2018. Vol. 32. pp. 99-103. URL: <https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/422/418>.

2. Karpenko, Oksana & Kravchenko, Olha & Palyvoda, Olena & Semenova, Svitlana. (2025). Evaluating the effectiveness of innovation implementation at transport enterprises under conditions of uncertainty. *Academy Review*, 2. 75-88. 10.32342/3041-2137-2025-2-63-5.

3. Palyvoda, Olena & Semenchuk, Tetiana & Rachkovskyy, Eduard. (2024). Modelling growth strategies of transport enterprises in the conditions of context uncertainty. *Baltic Journal of Economic Studies*. 10. 255-267. 10.30525/2256-0742/2024-10-3-255-267.

4. Tsalko T. R., Nevmerzhytska S.M. (2023) Risk assessment in innovative activity. *Actual problems in economics, finance and management: materials of the International Scientific and Practical Conference*. East European Center for Scientific Research (Odesa, 25 october 2023). Research Europe, 2023. pp. 92-94 <https://researcheurope.org/product/book-31/> [in Ukrainian].

5. Naumenko, M. (2024). Methodology of determining factors of activity efficiency and competitive position of the enterprise on the market in crisis conditions. *Scientific innovations and advanced technologies*, № 7(35) (2024). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-7\(35\)-648-665](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-7(35)-648-665) [in Ukrainian].

6. Гращенко І. С. Проблеми та особливості прогнозування на підприємствах сфери послуг. *Економічний вісник Донбасу*. 2011. № 3 (25). С. 175 – 179.

7. Гращенко І.С., Прищепя Н.П. Формування конкурентного потенціалу підприємств за умов зростання міжнародної конкуренції. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. № 4. С. 118–122

8. Nevmerzhytska, N. Buhas (2022). Opportunities, threats and risks of implementation the innovative business management technologies in the post-pandemic period COVID-19. *WSEAS Transactions on Business and Economics*. Volume 19. Pp. 1215–1229.

9. Hrashchenko I.S., Khmurova V. V. (2016). Innovative policy as a tool for organizational change. Economic development: theory, methodology, management. *Materials of the 4th International Scientific and Practical Conference*. Budapest-Prague-Kyiv, 28-30 November 2016. 386, p. 361-369. [In Ukrainian].

10. Mykytenko V.V., Hryshchenko I.S. (2008). Adaptive management system of innovative processes at enterprises. *Problems of science*, (4), pp. 32-37.

11. Hrashchenko Iryna, Krasnyuk Maxim, Krasniuk Svitlana (2020). Iterative methodology of bankruptcy forecast of logistic companies in emerging markets, taking into account global/regional crisis. *Collection of scientific works Problems of the systemic approach in economics*, 2020, vol. 1(75), pp. 138-147.

12. Краснюк М.Т., Кустаровський О.Д. Дослідження, адаптація методик і вдосконалення моделей фінансового аналізу підприємств транспортної галузі в поточних кризових умовах України. *Моделювання та інформаційні системи в економіці*. 2017. Вип. 93. С. 175–195.

13. Krasnyuk, M., Hrashchenko, I., Krasniuk, S., Kustarovskiy, O. (2019). Reengineering of a Logistic Company and its Information System Taking into Account Macroeconomic Crisis, *Modern Economics*, 13, pp. 141–153.

14. Maksym Naumenko (2024). Modern concepts of innovation management at enterprises. *Scientific innovations and advanced technologies* No. 6(34) (2024). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-6\(34\)-435-449](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-6(34)-435-449)

15. Krasnyuk, M. (2014). Hybridization of intelligent methods of business data analysis (anomaly detection mode) as a standard tool of corporate audit. *The state and prospects of the development Education and science of today: materials of the III International science and practice conf.* [m. Ternopil, October 10-11. 2014]. TNEU, 2014. pp. 211-212 [in Ukrainian].

16. Derbentsev, V. D., Serdiuk, O. A., Soloviov, V. M., & Sharapov, O. D. (2010). *Synergistic and econophysical methods of studying dynamic and structural characteristics of economic systems*. Cherkasy: Brama-Ukraine. - 2010 [in Ukrainian].

СЕКЦІЯ 9. ПЕДАГОГІКА
SECTION 9. PEDAGOGY

УДК 159.94:373.2:316.346.2(063)

JEL Classification: I21, I31

Бодяк Є. Д.,

здобувачка першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти,

Сумський державний університет, м. Суми

Чернякова А. В.,

канд. пед. наук, доцент, старший викладач,

Сумський державний університет, м. Суми

**ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
САМООЦІНКИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Формування самооцінки у дітей молодшого шкільного віку є одним із провідних аспектів їхнього психологічного розвитку, адже саме в цей період дитина активно переходить до нових соціальних ролей, пов'язаних із навчанням та взаємодією з однолітками і дорослими. Важливу роль у цьому процесі відіграють гендерні особливості, оскільки хлопчики та дівчатка по-різному реагують на оцінки, демонструють відмінності у поведінці, мотивації та сприйнятті власних досягнень. Урахування цих відмінностей дає можливість зрозуміти закономірності формування особистості й створити умови для гармонійного розвитку дитини, де дорослі, зокрема батьки, вчителі та вихователі виступають ключовими суб'єктами виховного впливу, які спрямовують свою діяльність на становлення позитивної самооцінки вихованців.

Виховання та соціалізація хлопчиків і дівчат мають виразні відмінності, які закладаються під впливом культурних норм і очікувань суспільства. У процесі виховання дорослі часто відтворюють усталені гендерні стереотипи. Так, дівчат заохочують до охайності, слухняності, турботливості та відповідальності, раніше залучають до хатніх справ і формують орієнтацію на підтримку соціальних зв'язків. Хлопчиків, навпаки, виховання спрямовує на розвиток самостійності, рішучості, фізичної витривалості та конкурентності, їм частіше дозволяють більше свободи й автономії, підкреслюючи потребу у досягненні результатів. Це відображається на їхніх подальших мотиваційних установках і стилі поведінки.

С. Бем у своїй теорії гендерних схем підкреслювала, що процес соціалізації дітей відбувається не лише через безпосередні контакти з

батьками та однолітками, а й на основі ширших культурно закріплених уявлень про "чоловіче" та "жіноче" [2]. Саме ці культурні норми виступають своєрідними когнітивними фільтрами, крізь які діти сприймають і організовують соціальний досвід. У результаті формується система очікувань, яка визначає прийнятну поведінку для хлопчиків і дівчаток.

Аналіз наукових праць дає можливість стверджувати, що хлопчики зазвичай орієнтуються на моделі, що підкреслюють незалежність, активність, прагнення до досягнень і домінування, тоді як дівчатка частіше засвоюють патерни, пов'язані з емоційністю, турботою, комунікативністю та орієнтацією на міжособистісні стосунки. Це створює відмінні стратегії самопрезентації та самооцінювання: хлопчики схильні оцінювати себе через призму досягнень і компетентності, тоді як дівчатка – через якість стосунків і соціальне схвалення.

Таким чином, гендерні схеми не лише відтворюють традиційні соціальні ролі, а й закладають основу для формування різних механізмів побудови самооцінки. Це зумовлює як позитивні, так і проблемні наслідки: з одного боку, діти мають чіткі орієнтири для самовизначення, а з іншого – можуть відчувати обмеження у власному розвитку, якщо їхні індивідуальні нахили не збігаються з культурно закріпленими очікуваннями.

Дослідження впливу гендерних відмінностей на усвідомлення гендерної рівності, самооцінку та суб'єктивне благополуччя серед дітей шкільного віку в Китаї показало, що діти з високим рівнем свідомості гендерної рівності мають не лише вищу самооцінку, але й більш позитивне сприйняття себе та власних можливостей у різних сферах життя [3]. Такі діти демонструють більшу впевненість у навчанні, активність у соціальних взаємодіях та кращу здатність до конструктивного вирішення конфліктів. Крім того, усвідомлення гендерної рівності сприяє більш здоровому ставленню до однолітків обох статей, зменшуючи ризик розвитку упереджень, агресивної поведінки та соціальної ізоляції дітей.

Зменшення стереотипних обмежень серед дітей молодшого шкільного віку має комплексний позитивний ефект на психологічний розвиток: воно сприяє формуванню більш гнучкої, автономної та стійкої самооцінки, підвищує суб'єктивне благополуччя та стимулює розвиток соціально-емоційних компетенцій. Такий підхід дозволяє дитині вільніше проявляти свої індивідуальні бажання, інтереси та таланти, а також формує основу для подальшого гармонійного розвитку особистості, не обмеженої жорсткими культурними або гендерними очікуваннями.

Створення середовища, вільного від гендерних стереотипів, дає можливість кожній дитині розвивати власні здібності без страху осуду. Ефективним підходом є впровадження гендерно чутливих педагогічних практик, які забезпечують рівну участь хлопчиків і дівчаток у навчальній, творчій та

соціальної діяльності, не обмежуючи дітей традиційними уявленнями про "чоловіче" і "жіноче". Учителі мають виступати моделлю гендерної рівності, демонструючи однакову повагу та вимоги до всіх учнів [4].

Корисними є й психологічні вправи на розвиток самосвідомості, такі як: обговорення, арт-терапевтичні завдання чи рефлексивні ігри, які допомагають дитині пізнати себе, прийняти власні емоції та усвідомити, що її унікальність не обмежується гендерними рамками. Наприклад, можна залучити дітей до складання списку їхніх сильних сторін, практики позитивної саморозмови, що допоможуть задати позитивне самопочуття та зосередити увагу дітей на їхніх перевагах. Також цікавою може бути й вправа "Сонечко" [1]: потрібно намалювати сонечко з промінчиками і розповісти про нього. Дитина має відповісти на питання: "Яке сонечко?", "Які у нього особливості?", якщо виникають складності – можна допомогти. Після цього дитина має підписати сонце своїм ім'ям, а кожний промінчик – іменами своїх якостей або здібностей. Ці вправи можуть допомогти у формуванні позитивної самооцінки у дівчаток і хлопчиків та можуть бути використані як в умовах групових практик у школі, так і вдома, з допомогою батьків чи інших старших осіб.

Важливим компонентом, на нашу думку, є формування у шкільному середовищі культури взаємоповаги, співпраці та прийняття різноманітності. Використання казок, мультфільмів чи ігор у процесі навчальної діяльності, що відображають рівність і партнерство, допомагає дітям будувати більш гнучкі уявлення про соціальні ролі. Згідно з даними гендерних досліджень UNICEF 2020 [5], така освіта підвищує рівень емпатії, впевненості та задоволеності собою серед дітей, а також сприяє формуванню стабільної та позитивної самооцінки, незалежної від статевих очікувань суспільства.

Отже, формування самооцінки у дітей молодшого шкільного віку залежить від їхньої гендерної соціалізації, яка визначає, яким чином дитина сприймає себе, свої можливості та соціальні ролі. Вплив культурно зумовлених гендерних стереотипів задає різні моделі поведінки для хлопчиків і дівчат. Проте сучасні дослідження свідчать, що усвідомлення принципів гендерної рівності та зменшення стереотипних очікувань сприяють більш гармонійному психічному розвитку, підвищенню впевненості в собі та формуванню позитивної самооцінки серед учнів. Тому важливо, щоб система виховання та освіти створювала умови, у яких кожна дитина, незалежно від статі, могла реалізувати свої потенційні можливості, вільно виражати емоції й відчувати власну цінність. Гендерно чутливе середовище в школі та родині виступає ключовою передумовою розвитку здорової, автономної особистості з високим рівнем самоповаги, емпатії та соціальної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Вправи на підвищення самооцінки дитини. *Діти в місті Україна*. URL: <https://dityvmisti.ua/blog/7488-vpravy-na-pidvyshchennia-samootsinky-dytyny> (дата звернення: 06.10.2025).
2. Bem S. L. Gender schema theory: a cognitive account of sex typing. *Psychological review*. 1981. Т. 88. С. 354–364.
3. Gender differences influence gender equality awareness, self-esteem, and subjective well-being among school-age children in china / Y. Li та ін. *Frontiers in psychology*. 2022. Т. 12. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.671785> (дата звернення: 03.10.2025).
4. Halpern H. P., Perry-Jenkins M. Parents' gender ideology and gendered behavior as predictors of children's gender-role attitudes: a longitudinal exploration. *Sex roles*. 2015. Т. 74, № 11-12. С. 527–542. URL: <https://doi.org/10.1007/s11199-015-0539-0> (дата звернення: 05.10.2025).
5. UNICEF. Global annual results report 2020: gender equality. *unicef.org*. URL: <https://www.unicef.org/reports/global-annual-results-2020-gender-equality#download> (дата звернення: 05.10.2025).

УДК 37.09

JEL Classification: I23, O33

Воронцова В. О.,
викладач вищої категорії,
голова циклової комісії гуманітарних
дисциплін та готельно-ресторанної справи,
ВСП "Житлово-комунальний фаховий коледж
ХНУМГ імені О. М. Бекетова", м. Харків

УПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Більшість науковців і практиків, які працюють у галузі освіти, вважають центральною проблемою реформування освіти саме підвищення її якості.

Міжнародною організацією зі стандартизації ІСО прийняте таке визначення якості: "Якість - сукупність характеристик об'єкта, що відносяться до його здатності задовольняти встановлені та передбачувані потреби".

Освіта, як і будь-який процес або результат діяльності людини, має визначену якість. Найбільш точним у концептуальному розумінні є таке визначення якості освіти - це комплекс характеристик компетентностей і професійної свідомості, що відбивають здатність фахівця здійснювати професійну

діяльність відповідно до вимог сучасного етапу розвитку економіки, на визначеному рівні ефективності та професійного успіху, із розумінням соціальної відповідальності за результати професійної діяльності [1, с. 1].

Якість освіти характеризує не тільки результат освітньої діяльності - властивості фахівця - випускника закладу освіти, а й фактори формування цього результату, що залежить від мети освіти, змісту та методології, організації та технології: активного навчання з врахуванням індивідуальних потреб та використанням цифрових освітніх інструментів. Упровадження останніх значно розширили можливості викладачів і студентів, зробили освітній процес, особливо в умовах дистанційної форми навчання, більш інтерактивним, мобільним і креативним.

Візуалізація навчального матеріалу полегшує його сприйняття, осмислення та запам'ятовування. Вона робить матеріал більш наочним, допомагає виявити закономірності та сприяє активізації мислення здобувачів освіти, підвищуючи мотивацію та ефективність навчання. У процесі візуалізації навчального матеріалу використовуються різні форми та методи – від традиційних діаграм, графіків, таблиць, структурно-логічних схем до інтелект-карт (mind map), інфографіки, анімаційних навчальних презентацій та ін. Так для створення динамічних, яскравих, із голосовим супроводом презентацій з освітнього компонента Соціологія я використала цифровий інструмент Powtoon.

Powtoon – це зручний і зрозумілий сервіс для створення анімації. Він пропонує низку стилів, таких як мультиплікаційний (cartoon), інфографіка, біла дошка (whiteboard). Завдяки тому, що ця програма є онлайн-ресурсом, можна працювати над своїм проектом з будь-якого комп'ютера, який під'єднаний до мережі Інтернет. Завдяки наявності медіа-бібліотеки, шаблонів та різноманітних опцій, Powtoon є чудовим інструментом для створення коротких навчальних відео.

Безкоштовний контент у Powtoon досить лімітований і включає до 100 МБ простору для проєктів, максимальну тривалість відео до 3 хвилин, обмежену кількість мультимедіа та обов'язкове брендування контенту. Проте навіть цього достатньо, щоб створити захоплююче відео.

Для використання сайту необхідно зареєструватися. Це можливо зробити за допомогою електронної адреси, Google-акаунту, Office 365 або з використанням соцмереж. Щоб почати роботу з відео необхідно обрати або готовий шаблон (Template) або пустий Powtoon (Blank Powtoon) для створення повністю персоналізованого відео. Якщо створюється пустий Powtoon, буде запропоновано обрати один з наступних стилів: Animation (анімація), Video (відео), Whiteboard (біла дошка), Cartoon (мультфільм). Обраний стиль впливає на те, яке оформлення елементів буде запропоновано в процесі роботи над відео. Powtoon пропонує різноманітні інструменти: Scenes (сцени),

Background (фон), Text (текст), Characters (персонажі), Avatars (аватари), Props (предмети), Shapes (форми), Images (зображення), Video (відео), Audio (звук), Specials (тематичні пропозиції). У безкоштовній версії можливо скачати створений Powtoon лише у форматі ppt-презентації або pdf-файлу. Якщо необхідно завантажити роботу у відео-форматі, необхідно скористатися розміщенням відео на Youtube, а потім завантажити його звідти.

Отже, запровадження цифрових інструментів стає все більш актуальним та необхідним для подолання освітніх втрат. Їх застосування відкриває широкі можливості для покращення якості освіти. У педагогічних дослідженнях відзначається, що використання цифрових інструментів: дозволяє здобувачам освіти навчатися в будь-який час у будь-якому місці, що робить освітній процес доступним і гнучким; надає доступ до різноманітних матеріалів: відео, аудіо, інтерактивні завдання, що робить процес здобуття знань більш ефективним; створює умови для розвитку цифрових навичок, що є надзвичайно важливим у сучасному цифровому світі; сприяє розвитку критичного мислення, творчого потенціалу та підвищує інтерес здобувачів до навчання, зокрема до освітніх компонентів гуманітарного циклу.

Список використаних джерел

1. Концепція якості освіти – OSVITA.UA. URL: <https://osvita.ua/school/method/1342> (дата звернення: 08.10.2025).
2. Powtoon - огляд сервісу – освітня платформа ВЧИМО. URL: <https://vchymo.com/app/application/Powtoon> (дата звернення: 08.10.2025)

УДК 378.161.2.04.143.081
JEL Classification: I23, J24

Законов С. П.,
викладач кафедри іноземних мов,
Навчально-науковий інститут права,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

МОТИВАЦІЯ ДО САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Основна мета державної політики в галузі освіти – створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти та організації навчально-виховного

процесу відповідно до демократичних ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень. Формування у студентів мотивації до самостійної роботи має здійснюватися, виходячи із соціального замовлення суспільства, а саме: підготовки і виховання свідомих, високоосвічених та кваліфікованих спеціалістів, здатних до розумової праці та активної діяльності у сфері науки та державотворення, тобто постає необхідність підвищувати результативність цілеспрямованого впливу викладача на особистість студента, зокрема на мотивацію його поведінки. Актуальним є розвиток власне пізнавальних мотивів та інтересів, які забезпечують самостійність і творчість студента та при вивченні іноземної мови за професійним спрямуванням, зокрема в юридичній сфері.

Якщо раніше самостійна робота розглядалась як важлива складова навчального процесу, яка все ж таки поступалась за вагомістю аудиторним заняттям, то новою парадигмою освіти самостійна робота студентів визначається головним складником вищої освіти і звідси виникає необхідність створення умов для формування умінь і навиків самостійної роботи, необхідних для безперервної освіти та самоосвіти. Ця тенденція стає мейнстрімом в умовах дистанційної чи змішаної форм організації навчального процесу. В свою чергу це вимагає переорієнтувати навчальний процес на формування у студентів бажання і уміння самостійно оволодівати знаннями з різних джерел інформації.

Останніми роками в психологічній та науковій літературі питанню мотивації навчальної діяльності приділяється особлива увага. Це не випадково, тому що питання про мотивацію – це по суті питання про якість навчальної діяльності [3, с.196]. Найбільш близько до проблеми мотивації навчальної діяльності студентів у вищих навчальних закладах підійшли такі вчені: А.Н. Леонтьєв, В.І. Ковальов, І.А. Зязюн, М.Г. Чобітко, Н.С. Смагло, М.І. Лазарев, І.М. Бендера. Різні аспекти самостійної роботи студентів розглянуто у чисельних дослідженнях вітчизняних педагогів, таких як Н. Кузьміна, Н. Кічук, П. Підкасистий, В. Бондар та інші.

На думку вчених, в сучасних умовах одним з важливих завдань підготовки фахівців повинно бути вироблення вмінь постійно поновлювати набуті знання та опановувати новими з допомогою самостійної роботи. На внутрішні процеси самовдосконалення можна також впливати за допомогою організації зовнішньої частки педагогічного процесу, включаючи до нього спеціальні цілі, зміст, методи і засоби [1, 134].

Упродовж навчальної діяльності з'являються нові мотиви, інтереси та потреби, які впливають у протилежному напрямі на діяльність. Навчальна діяльність проходить ефективніше і дає якісніший результат, якщо в

студента є сильні, яскраві, глибокі мотиви, які викликають бажання активно діяти, перемагати труднощі, цілеспрямовано рухаючись до мети. Самостійна навчальна діяльність просувається ефективніше, якщо в студента сформоване позитивне ставлення до навчального процесу, якщо є чітке усвідомлення поставленої мети і розуміння того, для чого йому потрібні ті чи інші знання.

Як зазначає С.П. Годорожа, самостійна навчальна діяльність студента може здійснюватися через:

- заучування певної інформації;
- опрацювання літературних джерел (конспектування, реферування);
- підготовку тез (для доповіді, виступу) за літературними джерелами та іншими шляхами надходження інформації (постановка дослідів, робота з аудіовізуальними засобами тощо);
- дослідницьку і пошукову діяльність;
- участь в іграх (навчальних, розвиваючих та ін.);
- тестування і самотестування;
- алгоритмування [2, с.72].

Аналіз навчальної діяльності показує, що в перші місяці навчання студенти-юристи зосереджують свої зусилля на заучуванні і опрацюванні інформації літературних джерел. В подальшому застосовуючи різні алгоритми підготовки, спектр видів діяльності розширюється. Студенти старших курсів визначають дослідництво як провідний вид самостійної навчальної діяльності.

Важливу роль у стимулюючих методах, спрямованих на формування позитивної мотивації до самостійної роботи студентів, завжди відіграють особисті відносини викладача та студента. Використання впливу особистих відносин із студентом призводить до формування у нього позитивного чи негативного ставлення до процесу учіння в цілому. Водночас, студент, який хоче якомога краще оволодіти професією, має добре розуміти: на занятті викладач подає основи знань, навчає, як учить, виділяє ті ключові істини дисципліни, які пробуджують у молоді людини потяг до поглиблення й удосконалення усіх знань.

Для викладача контроль за самостійною роботою студентів не повинен бути самоціллю, а насамперед має стати мотивуючим фактором освітньої діяльності студента. Варто включати результати виконання самостійної роботи у показники поточної успішності, у білети і питання на заліку (іспиті), від оцінок яких залежить рейтинг студента, остаточна оцінка, а, отже, стипендія чи її розмір.

Отже, ефективне й успішне управління процесом формування позитивної мотивації до самостійної роботи у студента при вивченні іноземної мови за професійним спрямуванням значною мірою залежить від задоволення його основних потреб, що визначаються його місцем в соціальній структурі, набутим раніше досвідом, конкретними обставинами життя.

Список використаних джерел

1. Белоусов В. Д., Писковский Г. А. Вопросы совершенствования оценки знаний студентов. *Учебный процесс и социологические исследования*. Киев : Вышш. шк., 1989. С. 134–135.
2. Гороδοжа С. П., Михайлович В. А. Мотивація самостійної навчальної діяльності студентів економічних спеціальностей. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2010. Вип. 18. Ч. II. С. 71–75.
3. Ярославцева К. В., Смужаниця Д. І. Самостійна робота студента в процесі вивчення іноземної мови. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Педагогіка. Соціальна робота"*. 2014. Вип. 30. С. 196–198.

УДК 81'27:004.9:316.77

JEL Classification: Z13, I23

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr251015.12>

Кравець К.,
Національний університет
«Львівська політехніка», м. Львів
Романишин Н.,
канд. філол. наук, доцент
кафедри прикладної лінгвістики,
Національний університет
«Львівська політехніка», м. Львів

МОВНА ВВІЧЛИВІСТЬ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ ВІРТУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. У статті розглядається феномен мовної ввічливості в полікультурному вимірі віртуальної комунікації, що визначає якість взаємодії між людиною та віртуальним асистентом. Спираючись на класичні теорії ввічливості Е. Гофмана, П. Брауна та С. Левінсона, досліджено реалізацію понять позитивного та негативного обличчя у цифровому дискурсі.

Особливу увагу приділено стратегіям, за допомогою яких віртуальні системи підтримують баланс між повагою, емпатією та ефективністю комунікації відповідно до культурних очікувань користувачів. Аналізуються міжкультурні відмінності у нормах ввічливості, зокрема рівень прямоти, емоційної виразності та використання етикетних формул. Підкреслено, що мовна ввічливість є ключовим чинником ефективної взаємодії людини з технологіями, адже поєднує універсальні прагматичні принципи з культурно зумовленими моделями спілкування. Віртуальні асистенти розглядаються як нові інструменти міжкультурного діалогу, що поєднують лінгвістичні універсалії з локальними комунікативними нормами, забезпечуючи гармонійність спілкування у глобалізованому цифровому середовищі.

Ключові слова: мовна ввічливість, віртуальна комунікація, полікультурність, теорія обличчя, прагматика, цифровий дискурс, міжкультурна взаємодія, віртуальні асистенти.

Мовна ввічливість у полікультурному вимірі віртуальної комунікації є важливою проблемою сучасної лінгвопрагматики, адже саме вона визначає якість взаємодії між людиною та віртуальним асистентом. Ввічливість відноситься до тих явищ реальної дійсності, що знаходять обов'язкове відображення в мові, оскільки вона припускає демонстрацію доброзичливого, шанобливого ставлення до партнерів по комунікації різними способами, в тому числі й засобами мови [Баліцька, с. 21].

Насамперед слід зазначити, що проблематика ввічливості як лінгвістичного феномену охоплює низку важливих аспектів: формування концепції ввічливості, дослідження соціально-психологічних чинників, що впливають на вибір форм і функцій ввічливої поведінки, виявлення взаємозв'язку між категорією ввічливості та типом дискурсу, а також аналіз мовленнєвих засобів реалізації принципів ввічливості. У лінгвістиці ця категорія розглядається як складова загальної стратегії комунікативної поведінки учасників спілкування або ж у контексті дослідження окремих мовленнєвих актів (вибачень, подяк, компліментів, вираження співчуття тощо) в конкретній мові. Особливості мовного вираження ввічливості варіюються залежно від суспільної структури та прийнятих моделей соціальної взаємодії в тій чи іншій культурі. Саме тому принцип ввічливості набуває особливої ваги у стратегіях міжкультурної комунікації, виступаючи важливим чинником гармонійного діалогу [Булик, с. 191].

У 1987 році американські лінгвісти П. Браун та С. Левінсон у праці "Politeness: Some Universals in Language Usage" сформулювали теорію лінгвістичної ввічливості, в основі якої лежить поняття "обличчя" (face), запропоноване Е. Гофманом.

Термін Е. Гофмана почали застосовувати як інтерпретаційний механізм у дослідженні категорії ввічливості, що є чи не найавторитетнішим методологічним орієнтиром та ефективним інструментом задля оцінки комунікативної поведінки співрозмовників [Brown].

Вперше поняття "обличчя" було введено в науковий обіг відомим американським соціологом Е. Гофманом. Науковець визначає поняття "обличчя" як позитивний образ самого себе з точки зору суспільства (positive public self image), якого прагне набути кожний індивід, за допомогою дій в конкретній мовленнєвій ситуації, та який він намагається підтримувати в процесі суспільної взаємодії [Goffman].

Розвиваючи ідеї Е. Гофмана, П. Браун і С. Левінсон ввели поняття позитивного та негативного обличчя, тобто "positive and negative face". Позитивне обличчя розуміють як бажання індивіда бути визнаним іншими, одержати позитивну оцінку, схвалення від інших, а негативне обличчя – як бажання кожного свідомого індивіда діяти без нав'язувань та перешкод, на власний розсуд. Параметри обличчя будуть змінюватися залежно від особливостей комунікативного контексту, статусних характеристик індивіда та інших учасників суспільної взаємодії, соціальної дистанції [Brown, с. 61].

У процесі спілкування неминуче виникають ситуації, коли комунікативна поведінка учасників може створювати загрозу для їхнього "обличчя" – у термінах П. Брауна та С. Левінсона це так звані мовленнєві акти, які загрожують обличчю (face-threatening acts). Так, загрозу позитивному обличчю адресата становлять висловлювання на кшталт несхвалення, критики, зневаги, скарг, насмішок, заперечень чи виявів неуважності. Вони демонструють, що мовець негативно оцінює певні риси співрозмовника або взагалі ігнорує його потребу в позитивній самооцінці та визнанні.

Загроза негативному обличчю виникає у випадках, коли йдеться про погрози, накази, попередження, нагадування, пропозиції, обіцянки, надмірні емоційні реакції чи навіть компліменти. Такі мовленнєві акти показують, що мовець не намагається уникнути втручання у свободу дій співрозмовника. Подібні ситуації можливі і стосовно мовця. Зокрема, вибачення, визнання провини чи відповідальності створюють загрозу його позитивному обличчю, адже підривають бажаний імідж. Навіть прийняття компліменту може розглядатися як небезпека, оскільки породжує прагнення знизити власні якості, підкреслені співрозмовником. Негативне обличчя мовця може зазнавати загрози під час висловлення подяки чи прийняття пропозиції, адже ці дії передбачають почуття зобов'язаності перед адресатом. Схожий ефект справляють виправдання, примушені обіцянки чи пропозиції, які обмежують свободу мовця.

Водночас, за Брауном і Левінсоном, кожна свідома особа у соціальній взаємодії прагне зменшити ризики для позитивного й негативного обличчя. Для цього застосовуються стратегії мовленнєвої ввічливості, що "маскують" потенційно загрозливі акти. Використання позитивної ввічливості дозволяє приховати небезпеку для позитивного обличчя співрозмовника, демонструючи солідарність, повагу, доброзичливість і готовність підтримати створений ним позитивний імідж [Brown].

Позитивне обличчя пов'язане з потребою бути прийнятим та схваленим, тоді як негативне стосується бажання зберігати автономію та свободу дій. Перенесення цих моделей на мову віртуальних асистентів означає необхідність програмування комунікативних стратегій, що враховують баланс між повагою до користувача й ефективністю діалогу. Водночас межі ввічливості у взаємодії з "неживим співрозмовником" мають свої особливості, зокрема користувач може очікувати як максимальної коректності, так і певної нейтральності, що відрізняє асистентів від живої людини.

Очікування ввічливості в різних культурах є надзвичайно варіативними. У західних суспільствах цінується прямота та лаконічність, а у східних – непрямість, формальність та багатство етикетних формул. Емоційна виразність, характерна для романських культур, може сприйматися як надмірна у північних європейців, які віддають перевагу стриманості. До цього додається вплив соціальних факторів: вік, стать та статус користувача формують його очікування від асистента. Молодь може вимагати більш неформального стилю, а старші люди віддають перевагу офіційності. Гендерні й соціальні відмінності також впливають на ступінь бажаної емпатії, ввічливості чи дистанції у відповідях.

Відтак, у мовленні віртуальних асистентів відображаються національні комунікативні традиції, які проявляються у виборі стратегії звертання, використанні формул подяки чи вибачення, а також у дотриманні чи униканні тем, які можуть бути чутливими для конкретної культури. Віртуальна комунікація стає простором, де поєднуються універсальні правила ввічливості та локальні культурні очікування, і саме це забезпечує ефективність та комфортність взаємодії між користувачем і штучним інтелектом [Belda, с. 12].

Отже, підсумуємо, що мовна ввічливість у полікультурному вимірі віртуальної комунікації постає як ключовий чинник, який визначає якість та результативність взаємодії людини з віртуальним асистентом. Вона ґрунтується на класичних теоріях ввічливості, що адаптовані до специфіки цифрового спілкування, де важливим є баланс між коректністю, ефективністю та культурними очікуваннями користувача. Віртуальні асистенти стають носіями не тільки універсальних мовленнєвих стратегій,

але й віддзеркалюють культурно зумовлені особливості комунікації, враховуючи відмінності між традиціями різних суспільств, соціальні й індивідуальні параметри користувачів. Саме це дозволяє розглядати їх як новітні інструменти міжкультурного діалогу, що поєднують лінгвістичні універсали з локальними комунікативними нормами, забезпечуючи гармонійність та комфортність спілкування у глобалізованому світі.

Список використаних джерел

1. Баліцька О. С., Мисловська О. А., Човганюк М. М. Теоретичні засади дослідження семантики ввічливості. *Теоретична і дидактична філологія*. 2017. №25. С. 19–27.
2. Булик І. Я. Співвідношення принципів кооперації та ввічливості в теорії та практиці мовленнєвої комунікації. *Мова і культура* (Науковий журнал). Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго 2008. Вип. 10. Т. V (105). С. 186–192.
3. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: CUP, 1987. 345 p.
4. Goffman E. Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavior. Garden City, NY: Anchor Books, 1967. 270 p.
5. Belda-Medina J., Calvo-Ferrer J. R. Using chatbots as AI conversational partners in language learning. *Applied Sciences*. 2022. № 12(7). P. 1–16.

УДК 373.3/.5.091.64:027.8:021.2

JEL Classification: I21, I23

Павленко Т. С.,
науковий співробітник відділу
науково-освітніх інформаційних ресурсів
і методичного супроводу освітянських бібліотек,
Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського, м. Київ

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ У ПРОЄКТУВАННІ ТА РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті висвітлено питання проєктування освітнього середовища закладу загальної середньої освіти з акцентом на ролі бібліотеки як центру інформаційного, культурного та комунікативного розвитку учасників освітнього процесу. Показано, що сучасна шкільна бібліотека трансформується у відкритий

освітній простір, який сприяє формуванню інформаційної грамотності, читацької культури та творчої активності здобувачів освіти.

Сучасна освіта переживає період глибоких трансформацій, пов'язаних із цифровізацією, компетентнісним підходом, особистісно орієнтованим навчанням і переосмисленням ролі освітнього середовища. В умовах реалізації Концепції "Нова українська школа" (НУШ) акцент зміщується з передачі знань на створення сприятливого середовища для розвитку, самореалізації й творчості здобувачів освіти. У цьому контексті проектування освітнього середовища постає як стратегічне завдання кожного закладу освіти, а шкільна бібліотека – як активний учасник цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема проектування освітнього середовища відображена у працях українських і зарубіжних науковців: Л. Березівської, А. Вербицького, А. Гуралюка, О. Жосана, І. Зязюна, О. Кобелєва, В. Кременя, С. Кудряк, Л. Лук'янової, О. Матвійчук, О. Сухомлинської, Дж. Дьюї, М. Фуллана, Г. Хендерсона. Вони розглядають середовище як комплекс умов, що забезпечують розвиток особистості та формування освітніх компетентностей. Особливу увагу приділено просторово-предметному, інформаційно-комунікаційному та соціокультурному компонентам середовища.

Освітнє середовище сучасної школи визначається як система умов, що сприяють формуванню компетентностей, розвитку критичного мислення, комунікаційних і цифрових навичок учнів. Проектування цього середовища включає такі етапи: Аналіз потреб учасників освітнього процесу (учнів, учителів, батьків); Визначення цілей і принципів розвитку школи відповідно до освітніх стандартів і концепцій розвитку громади; Моделювання простору та ресурсів – навчальних кабінетів, зон відпочинку, бібліотечно-інформаційного центру, медіа теки; Інтеграція ІКТ та цифрових сервісів у навчання і бібліотечну діяльність; Моніторинг ефективності середовища через опитування, аналіз освітніх результатів, соціальну активність школярів.

Проектування освітнього середовища сучасної школи передбачає створення умов для розвитку особистості, формування ключових компетентностей і використання цифрових технологій у навчанні. Центральним елементом цього середовища стає бібліотека, яка поєднує освітні, інформаційні, культурно-просвітницькі й соціальні функції.

Шкільна бібліотека сьогодні – це не лише місце для зберігання книжок, а **інтелектуальний і комунікаційний хаб**, де учні вчаться шукати, критично оцінювати та застосовувати інформацію.

Бібліотека у структурі сучасного освітнього середовища виконує функції не лише зберігача інформації, а й партнера у формуванні освітнього простору. Вона трансформується у бібліотечно-інформаційний центр школи, який забезпечує:

- доступ до друкованих і електронних ресурсів;
- підтримку освітніх програм, реалізацію міжпредметних проєктів;
- розвиток інформаційної грамотності учнів і педагогів;
- організацію дозвілля, клубів читання, літературних зустрічей;
- комунікаційну платформу між учасниками освітнього процесу.

Варто підкреслити, що успішне проєктування середовища передбачає створення інтерактивної бібліотеки-медіатеки, у якій поєднуються традиційні форми роботи з інноваційними: електронними каталогами, онлайн-ресурсами, інтерактивними виставками, віртуальними екскурсіями, цифровими архівами проєктів учнів.

Бібліотекар стає фасилітатором освітнього процесу, який координує пошук, відбір і критичну оцінку інформації, навчає учнів працювати з різними джерелами, формує інформаційну культуру. Особливе значення мають спільні ініціативи бібліотеки й учителів – проведення інтегрованих уроків, наукових тижнів, проєктних робіт, медіаосвітніх заходів.

Важливим аспектом є виховна й соціокультурна місія бібліотеки: вона формує читацькі інтереси, виховує повагу до книги, підтримує ініціативи учнів, розвиває громадянську свідомість і медіакультуру. Співпраця бібліотекаря з педагогами, учнями, батьками створює цілісне освітнє середовище, де панує довіра, взаємодія й творчість.

Висновки. Бібліотека є ключовим елементом сучасного освітнього середовища: вона реалізує принципи неперервної освіти, формує інформаційну компетентність учнів і педагогів, розвиває їхні комунікаційні та медіаграмотні навички. Через поєднання традиційних і цифрових форматів бібліотека відкриває широкі можливості для доступу до знань, сприяє самоосвіті й творчій самореалізації кожного учасника освітнього процесу.

Діяльність бібліотеки спрямована на створення інноваційного, комфортного та духовно збагаченого простору школи – простору, у якому поєднуються навчання, дослідження, культурна взаємодія та розвиток особистості.

Список використаних джерел

1. Berezivska L. D. Secondary education reform in the independent Ukraine (1991–2017): concepts, programmes, doctrines and strategies *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2019. Vol. VII (76), Is. 187. P. 20–22. DOI: <https://doi.org/10.31174/SEND-PP2019-187VII76-04>.
2. Гуралюк А. Роль бібліотеки як складника інформаційно-освітнього простору закладу освіти. *Науково-педагогічні студії*. 2024. Вип.8. С. 217–231. URL: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2028-8-217-231> (дата звернення: 08.10.2025).

3. Державний стандарт базової середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. *Законодавство України* / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF> (дата звернення 08.10.2025).

4. Кобелєв О. М. Ресурси інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек. *Вісник Харків. держ. академії культури*. 2012. Вип. 36. С. 88–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2012_36_12 (дата звернення 08.10.2025).

5. Матвійчук О.Є. Діяльність бібліотеки закладу загальної середньої освіти в контексті НУШ. *Освітній менеджмент: успішні практики й виклики в контексті розбудови НУШ* : зб. матеріалів Міжрегіональної наук.-практ. інтернет-конф. Полтава, 19 квіт. 2023 р. / за заг. ред. С.В. Корольок, О.В. Касьянової. Полтава : ПАНО, 2023. С. 11–13. URL: <https://pano.pl.ua/wp-content/uploads/2023/11/Osvitnij-menedzhment-3.pdf> (дата звернення 08.10.2025).

УДК 37.09

JEL Classification: I31, D91

DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr251015.13>

Сачко І. О.,

здобувач вищої освіти,

Сумський державний університет, м. Суми

Науковий керівник:

Данілова Д. Е.,

викладач-стажист кафедри психології,
політології та соціокультурних технологій,
Сумський державний університет, м. Суми

ПРОЯВИ ПРОКРАСТИНАЦІЇ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Юнацький період має ключове значення для становлення особистості та психічного розвитку людини в цілому. Так, на цьому етапі відбувається інтенсивний розвиток пізнавальних психічних процесів (абстрактно-логічне мислення, зміна способів запам'ятовування, раціональні прийоми довільного запам'ятовування матеріалу, зростання концентрації уваги, тяжіння до узагальнень, пошуку закономірностей і принципів, які стоять за окремими фактами, формування інтелектуальних почуттів), вдосконалення вольової сфери (зокрема, розвивається внутрішній локус контролю). Збільшується значення спілкування: актуалізується потреба молоді людини в прийнятті

соціумом, з одного боку, а з іншого – у інтимності; водночас, зростає вибірковість дружніх стосунків та вимогливість до партнера. Ключовим завданням на етапі юності постає формування рефлексивної здатності (значною мірою світоглядної), яка є визначальною в контексті розвитку самосвідомості на цьому етапі онтогенезу психіки, становлення власної ідентичності, зокрема професійного самовизначення [2, с. 187; 7, с. 342, 344]. В результаті формування та реалізації здатності до самопізнання, і на основі цього – утворення ціннісних орієнтацій, виникають можливості для пошуку і усвідомлення сенсу власного життя – джерела натхнення і активності людини, психологічної стійкості, цілісності та гармонії у її відносинах зі світом. Разом із тим, прокрастинація – явище, сутність якого полягає в усвідомленому відкладанні виконання певних важливих для людини справ або прийняття важливих рішень з одночасним переживанням останнім негативних емоцій та тривоги в результаті прогнозування вірогідних негативних наслідків уповільнення темпів діяльності – може загрожувати суттєвим гальмуванням та подекуди унеможливленням виконання зазначених завдань цього етапу психічного розвитку. Так, уявлення щодо власної нездатності бути успішним учасником спілкування, суб'єктом навчально-професійної, творчої, громадської та інших видів діяльності з супутнім підвищенням особистісної тривожності, почуттям провини за нереалізовані можливості в сукупності призводять до послаблення мотивів активності у цих напрямках, і, таким чином, спричиняє гальмування у розвитку відповідних важливих для соціальної адаптації навичок, умінь та властивостей. Проблема ускладнення процесу конструювання юнаком життєвих сенсів, що має в якості одного з детермінантів несформованість усвідомлення власного потенціалу, набуває особливої значущості з огляду на цінність персонального вибору сценаріїв життєтворчості як регулятора поведінки людини в умовах культурного простору постмодерну. Враховуючи деструктивний характер проявів прокрастинації в масштабах особистості, а також широку розповсюдженість цього явища в осіб юнацького віку, що, згідно з результатами досліджень за останні 5 років (за С. Ганабою, О. Кушнір [3, с. 1463-1464], І. Мазохою [6, с. 164]) становить в середньому 46% – у випадку з прокрастинацією середнього рівня та 30,2% – у випадку з прокрастинацією високого рівня, актуальним є визначення основних причин, особливостей прояву та наслідків цього феномену у представників зазначеної вікової категорії [9, с. 18].

Юнацький вік є кризовим з погляду поширення прокрастинації на різні сфери її життєвого простору і, таким чином, набуття нею генералізованого характеру (загальна прокрастинація). Це полягає у відкладанні не лише

виконання необхідних завдань, а, разом із тим і прийняття рішень стосовно важливих питань. Водночас, наявність прокрастинації у сфері прийняття рішень юнаки усвідомлюють значно меншою мірою, ніж у випадку з діяльністю, зокрема навчально-професійною. Це відбувається, якщо вони вважають і визначення терміну рішень, і відкладання їх прийняття винятково власним вибором, не сприймаючи останнє як проблему. Натомість, коли соціумом не встановлюються конкретні строки самовизначення молоді людини у професійній, сімейній та інших сферах життя, юнаки розглядають цю форму прокрастинації як недоступну для їх контролю. Загальна прокрастинація може проявлятися, наприклад, в затримці у вставанні з ліжка, оплаті рахунків, проведенні телефонних дзвінків, пропуску важливих подій в житті [1, с. 35, 37].

В залежності від ступеня вираженості прокрастинації виокремлюють три її рівні: низький, середній та високий. В ході проведених за останні 5 років досліджень вітчизняними науковцями було виявлено, що українським юнакам найбільш притаманні середній та високий рівні прокрастинації. Так, за С. Ганабою та О. Кушнір [3, с. 1464] високий рівень прокрастинації спостерігається у 40% респондентів, за І. Мазохою [6, с. 164] – у 25% респондентів. Такі особи схильні до того, щоб приступати до роботи ближче до кінця визначеного терміну внаслідок постійного її відкладання. Прийняття рішень забирає в них багато часу, і вже цей етап супроводжується нервовою напругою. Після здійснення вибору осіб з високим рівнем прокрастинації довго не полишають сумніви стосовно їх правильності. Вони легко відволікаються на подразники, не пов'язані з важливою в певний момент діяльністю, розмірковують про сторонні речі в недоцільний для цього час, не реалізуючи, як результат, свої плани. Прокрастинація середнього рівня властива, за С. Ганабою та О. Кушнір [3, с. 1463] – 35% респондентів, за І. Мазохою [6, с. 164] – 56% респондентів. Тенденція в цієї категорії юнаків до відкладання справ аж до останнього моменту зберігається, що також негативно впливає на якість діяльності та її результативність, проте проявляється рідше порівняно з попередньо розглянутою. Окрім цього, вони є більш вибірковими щодо завдань. Юнаки з цим рівнем прокрастинації відтермінують лише особливо непривабливі для себе завдання, робота над якими супроводжується в них астенічними емоціями. В більшості випадків їм вдається виконувати заплановані на день завдання, поділяючи, з огляду на обставини, великі та складні завдання на менші й простіші компоненти. Насамкінець, низький рівень прокрастинації спостерігається, за С. Ганабою та О. Кушнір [3, с. 1464] – у 25% респондентів, за І. Мазохою [6, с. 165] – у 17% респондентів. Таким чином, переважно

менша частка осіб цієї вікової категорії володіє здатністю до якісного вирішення проблем, достатнім ступенем внутрішньої мотивації до навчання, відповідальності та рішучості для вирішення складних завдань, в тому числі й ззовні непривабливих, у встановлені строки.

Серед психологічних причин прояву прокрастинації високого та середнього рівня в осіб юнацького віку превалює тривожність через прогнозування невідповідності результату діяльності власним очікуванням та очікуванням інших значущих осіб, що тісно пов'язано з недооцінкою власної готовності до неї. Страх, який може виникати на основі цього, спричиняє значно гостріше переживання подальшого зниження самооцінки у разі невдачі. Негативний характер уявлення юнаків про власний потенціал та здібності також формується під впливом властивих представникам цього вікового періоду труднощів у співставленні власних життєвих мрій з об'єктивними можливостями. Усвідомлюючи потребу в значних ресурсах, обсязі часу та зусиллях для реалізації своїх прагнень, молоді люди переживають "неідеальність" власних результатів вже перед тим, як приступити до їх здійснення, ще на етапі прогнозування. В цьому контексті потрібно відзначати недостатню розвиненість вміння організації власної діяльності й тайм-менеджменту. При цьому більш реалістичного уточнення та позитивного переосмислення юнаками своїх життєвих планів не відбувається. Як наслідок, виникають ускладнення в мобілізації необхідних для роботи ресурсів та формуванні конструктивної поведінки. Разом із тим, людина відчуває власну безпорадність в подоланні труднощів, недостатність навчальної, професійної або загалом особистісної компетентності і, таким чином – зниження самооцінки. Ті астеничні емоції та почуття, уявлення про себе, які стали причиною прокрастинції юнака, ще більше посилюються внаслідок свідомого відкладання важливих, однак складних справ і питань, ускладнюючи проблему. У підсумку, особа може взагалі відмовитися від важливих справ. Беручи до уваги комплексність, що полягає в системній взаємопов'язаності когнітивного, емоційного, вольового та поведінкового компонентів, перелічені фактори, в свою чергу, можуть зумовлюватися ірраціональними уявленнями про власну нездатність до самостійного та ефективного виконання поставлених завдань, ухвалення рішень і подолання труднощів [3, с. 1462-1463; 4, с. 95; 1, с. 34-35].

До проблем мотиваційно-вольової сфери особистості, що виступають детермінантами прокрастинації серед юнацтва, належать брак внутрішньої мотивації до заданого соціальним оточенням завдання, недостатня розвиненість вольової регуляції поведінки – нездатність у процесі боротьби мотивів обрати доцільні дії, а не ті, які гарантовано супроводжуються негайним позитивним

емоційним підкріпленням (розваги, спілкування), а також психологічної гнучкості в ситуації все ж виникаючої тривожності, стресу [1, с. 36].

Важливе значення в контексті проблеми прокрастинації в юнаків відіграє фактор мотивації. Зниження її рівня може зумовлюється різними чинниками. По-перше, це може відбуватися через недостатню цікавість юнаків до певних завдань, проблем, особливо тих, які суб'єктивно розцінюються як складні. Останні не усвідомлюються молодими людьми як такі, що слугують наближенню до їх життєвих цілей та розцінюються як не варті значних зусиль. По-друге, юнакам часто бракує інтересу до оточення, яке вимагає виконання певних завдань. Значний вплив на рівень мотивації може мати тривожність та страх відповідальності. До переліченого також додається гедонізм ціннісних орієнтації особистості [4, с. 97].

Серед соціально-психологічних причин прокрастинації в юнаків широке розповсюдження має потреба в негайній соціальній винагороді, схваленні. Перспектива ж отримання ціннішого результату в більш віддаленій перспективі не сприяє утворенню мотивів для діяльності, яка не обіцяє винагороди емоційного задоволення "тут і зараз" [3, с. 1463].

Насамкінець, задоволення від короткострокових дій, не пов'язаних з об'єктивно необхіднішою діяльністю та на яких зосереджується особа, виступає позитивним підкріпленням прокрастинації, призводячи до формування відповідної звички. Згідно ж із поглядами біхевіористів, роль такого підкріплення відіграє успішне завершення справи, що піддавалася відтермінуванню. Названі аспекти складають поведінковий елемент у структурі прокрастинації як особистісного конструкту [1, с. 36; 8, с. 20-21].

Існує погляд, відповідно до якого прокрастинація помірного ступеня, тобто така, що знаходить прояв лише при здійсненні окремих справ та за якої чинники, що ускладнюють виконання необхідної діяльності, врешті долаються завдяки цілеспрямованій поведінці, може сприяти більш якісному виконанню юнаком поставлених завдань. Це пов'язано з появою, таким чином, можливості краще обмірковувати та спланувати алгоритм дій. Однак тривала генералізована прокрастинація чинить негативний вплив на особистісний розвиток юнака. Так, відбувається гальмування соціальних мотивів його життєдіяльності, в тому числі матеріального забезпечення себе та своїх близьких [1, с. 38].

Внаслідок прокрастинації погіршується здатність осіб юнацького віку до самоуправління. Гостре емоційне переживання юнаком невдач у досягненні власних цілей і здійсненні мрій, самореалізації загалом, призводить до формування у нього уявлення про власну некомпетентність в окремих сферах життя (навчальній, сімейній, професійній та ін.) й

суттєвого зниження самоефективності, а разом із цим – до фрустрації, сталої тривожності. В особи юнацького віку виникає дедалі більше труднощів зі здійсненням вибору в життєво важливих ситуаціях [1, с. 34].

Беручи до уваги несприятливий характер впливу заниженої самооцінки юнаків, загального негативного ставлення до себе, страху невдачі на рівень їх мотивації до навчання й навчальну успішність, важливо констатувати значення цих явищ як причин та ознак неадекватності "Я-образу", і, відповідно, проблем у формуванні рефлексивної здатності. Таким чином, знижується здатність особистості до аналізу якості власної діяльності та протиріч у ній, виникає потреба у більшому обсязі часу для її виконання [10, с. 158; 5, с. 180-181].

Виникаючі труднощі у виконанні навчально-професійної діяльності та самопізнання призводять до зниження ефективності останніх як умов і основи для досягнення усвідомленості власних цілей, мотивів, можливостей, місця й призначення в житті. Ускладнюється процес формування самовизначення – центрального новоутворення цього етапу онтогенезу психіки людини. Внаслідок цього гальмується становлення сенсожиттєвих орієнтацій особистості, обмежується розвиток її мотиваційно-вольової сфери, пригнічується життєва активність в теперішньому [2, с. 193; 5, с. 180].

Таким чином, прокрастинація є комплексним психологічним феноменом, який включає в себе емоційний, когнітивний, мотиваційно-вольовий і поведінковий компоненти. Його зміст складають свідоме відкладання особою справ високого суб'єктивного значення й водночас, складності, та, у разі набуття генералізованого характеру – здійснення вибору у ситуаціях невизначеності стосовно важливих питань. В межах останніх 5 років увага науковців зосереджена на дослідженні поширеності та особливостях прояву прокрастинації серед осіб юнацького віку. Якщо за низького рівня прокрастинації відтермінування поширюється винятково на сферу виконання певних справ і це явище є ситуативним, не супроводжуючись зниженням здатності до цілеспрямованої діяльності та не впливаючи негативно на динаміку психічного розвитку особистості, то прокрастинація середнього рівня вже спричиняє затримку у діяльності юнаків аж до кінцевого терміну її виконання (передусім навчально-професійної) і відтак – стрес, тривогу через можливі наслідки невчасного та неякісного виконання завдань, почуття провини за власну безвідповідальність та недостатнє докладання зусиль для реалізації власних можливостей, уявлення про власну некомпетентність, зниження самооцінки та рівня мотивації. За високого рівня прокрастинації посилюються зазначені емоційні, вольові та когнітивні прояви, а також суттєво знижується здатність до самоорганізації

та концентрації уваги; відкладанню піддається дедалі більший діапазон справ, воно поширюється на здійснення вибору високого суб'єктивного значення. Загальне зниження активності в сукупності з низьким рівнем самоефективності сповільнює розвиток комунікативних, організаційних, навчально-професійних та інших здібностей, які є необхідними для самостійного вибудовування особою юнацького віку пріоритетних векторів розвитку, сенсоутворення та, в результаті, самовизначення. Таким чином, виникають передумови для дезадаптації особистості. З огляду на це, особливу актуальність зберігає розробка методів профілактики прокрастинації в осіб юнацького віку, відповідних психокорекційних програм. Важливим є розширення психопросвітницької діяльності з метою інформування суспільства щодо цієї проблеми.

Список використаних джерел

1. Аносова-Сидельнікова Д. І. Проблема прокрастинації особистості юнацького віку. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2022. № 1. С. 33–41. URL: <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/1256/1212> (дата звернення: 15.10.2025).
2. Благодир Н. Ф. Саморозуміння як психологічний феномен та його місце у розвитку самосвідомості в юнацькому віці. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2011. № 6. С. 187–196. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Mnf_2011_6_21.pdf (дата звернення: 15.10.2025).
3. Ганаба С. О., Кушнір О. М. Прояви прокрастинації у юнацькому віці та їх вплив на навчальну діяльність. Перспективи та інновації науки. 2025. № 1(47). С. 1457–1467. URL: [https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/4768/1/19029-Текст%20статті-20724-1-10-20250202%20\(1\).pdf](https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/4768/1/19029-Текст%20статті-20724-1-10-20250202%20(1).pdf) (дата звернення: 15.10.2025).
4. Журавльова О. В., Журавльов О. А. Типологічні особливості прояву прокрастинації в студентів. Психологічні перспективи. 2020. № 36. С. 86–99. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FULLA=&2_S21STR=Ppst_2020_36_9 (дата звернення: 15.10.2025).
5. Лисенко-Гелемб'юк К. Актуальні проблеми особистісного становлення в період юності. Освітній простір України. 2018. № 12. С. 178–185. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/esu/article/view/3274/3710> (дата звернення: 15.10.2025).
6. Мазоха І. Особливості прокрастинації студентської молоді в умовах війни. Габітус. 2024. № 58. С. 162–166. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2024/58-2024/28.pdf> (дата звернення: 15.10.2025).

7. Невідома Я. Г. Особливості соціалізації у юнацькому віці. Проблеми сучасної психології. 2012. № 17. С. 337–346. URL: <https://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/160258/159466> (дата звернення: 15.10.2025).

8. Романова С. Особливості прокрастинації студентів: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня бакалавр : спец. 053 – психологія / наук. кер. Л. Подкоритова. Хмельницький : Хмельницький національний університет, 2025. 64 с. URL: <https://elar.khmnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dc9bf68f-6412-4029-8889-d131c4654b64/content> (дата звернення: 15.10.2025).

9. Токарева Н. М. Лабіринти дорослішання: психічний розвиток особистості підлітково-юнацького віку : монографія. Кривий Ріг : ТОВ "НВП "Інтерсервіс", 2021. 216 с. URL: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6084/3/Віражі%20дорослішання_compressed.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

10. Щербан Т. Д., Ковач О. В. Психологічні особливості сприйняття в юнацькому віці. Науковий вісник Мукачівського державного університету. 2016. № 20(15). С. 153–162. URL: <http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/2839/1/n20-154-163.pdf> (дата звернення: 15.10.2025).

УДК 378.147

JEL Classification: I23, J24

Федишин О. М.,
старший викладач
кафедри мовної підготовки,
Львівський державний університет
внутрішніх справ, м. Львів

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ТА ОСОБИСТІСНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасна система вищої освіти України перебуває у стані динамічних змін, зумовлених суспільними викликами, інтеграцією до європейського освітнього простору та потребою підготовки конкурентоспроможного фахівця. У цих умовах зростає роль викладача як центральної постаті освітнього процесу, від якого залежить не лише якість знань, а й формування професійної та особистісної культури студентів.

Професійна культура викладача охоплює сукупність знань, умінь, цінностей, переконань та педагогічних установок, що визначають його

ефективність у навчанні та вихованні молоді [1, с.25]. Вона передбачає володіння сучасними педагогічними технологіями, здатність до інноваційної діяльності, високий рівень комунікативної компетентності та відповідальність за результати власної праці.

Особистісна культура викладача, своєю чергою, є важливою складовою педагогічної діяльності, адже саме особистість педагога стає для студента моральним орієнтиром і прикладом професійної поведінки. Вона включає духовність, культуру мовлення, етичні принципи, толерантність, емпатію, здатність до педагогічного такту. Ці риси створюють позитивний емоційно-психологічний клімат у навчальному середовищі, сприяють розвитку довіри та взаєморозуміння між викладачем і студентом [2, с.78].

Роль викладача у формуванні професійної культури студентів полягає не лише у передачі знань, а й у розвитку критичного мислення, аналітичних умінь, професійної етики, навичок самостійної роботи [3, с. 54]. Викладач виступає фасилітатором навчального процесу — людиною, яка допомагає студенту самостійно здобувати знання, виявляти творчий потенціал, робити власні висновки та приймати рішення.

Суттєвим аспектом діяльності викладача є формування особистісної культури студента, що базується на принципах гуманізму, патріотизму, громадянської відповідальності, поваги до прав і свобод інших людей. Викладач своїм прикладом виховує у студентів моральність, чесність, відповідальність, толерантність, що становить основу майбутньої професійної діяльності [4, с.12].

Важливу роль у формуванні професійної культури студентів відіграє педагогічне спілкування. Ефективна комунікація між викладачем і студентом має бути діалогічною, партнерською, побудованою на взаємній повазі. Така взаємодія створює умови для активного залучення студентів до навчального процесу, стимулює їхню мотивацію до пізнання, сприяє розвитку ініціативності й творчості.

Не менш важливим є впровадження інноваційних методів і технологій навчання — інтерактивних лекцій, тренінгів, рольових ігор, кейс-методів, проєктного навчання, використання цифрових платформ. Це сприяє розвитку комунікативних навичок, самостійності, відповідальності за результати власного навчання. Застосування ІКТ у навчальному процесі підвищує ефективність засвоєння матеріалу, активізує пізнавальну діяльність студентів і відповідає сучасним вимогам цифрової освіти [5, с. 111].

Однією з ознак професійної зрілості викладача є його готовність до постійного самовдосконалення. Викладач повинен працювати над розширенням наукового кругозору, підвищенням кваліфікації, участю у конференціях, семінарах,

майстер-класах, обмінюватися педагогічним досвідом. Постійний розвиток є необхідною умовою професійного успіху, адже лише педагог, який сам навчається, здатен навчати інших.

Викладач вищого навчального закладу також має дотримуватись принципів академічної доброчесності — уникати плагіату, забезпечувати об'єктивність оцінювання, дотримуватися етичних стандартів наукової діяльності. Особистий приклад доброчесної поведінки є найефективнішим способом виховання цих якостей у студентів.

Отже, викладач у системі вищої освіти є не лише джерелом знань, а й провідником духовності, культури та моральності. Його діяльність спрямована на формування професійно компетентної, відповідальної, творчої особистості, здатної до саморозвитку та ефективної діяльності в сучасному суспільстві. Успіх цього процесу залежить від рівня педагогічної майстерності викладача, його ціннісних орієнтацій, гуманістичних переконань та готовності до інноваційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Філософія освіти. – К.: Знання, 2012. – 415 с.
2. Савченко О. Я. Дидактика сучасної школи. – К.: Педагогічна думка, 2019. – 300 с.
3. Сисоєва С. О. Педагогічна майстерність викладача вищої школи. – К.: Освіта України, 2020. – 256 с.
4. Кузьміна Н. В. Професіоналізм діяльності викладача і майстра виробничого навчання. – М.: Вища школа, 1990. – 168 с.
5. Закон України "Про освіту". – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 07.10.2025).

**Research
Europe.org**